

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV
in Zveze rezervnih vojaških starešin
Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto X. — Št. 33

10. VIII. 1972

Vinko Hafner, nekdanji politični komisar 1. grupe odredov, med pogovorom na proslavi v Trzinu

Potrebna nam je trda roka delavca

IZ GOVORA VINKA HAFNERJA NA PROSLAVI 30-LETNICE KOKRŠKEGA ODREDA V TRZINU

Preteklo nedeljo so v Trzinu praznovali občinski praznik. Ta je bil razglašen v spomin na 5. avgust 1941, ko je pod Storžičem padlo prvih 8 partizanov storžškega bataljona. Letošnja proslava je bila toliko slovesnejša, zakaj združili so jo s 30-letnico ustanovitve kokrškega odreda, ki ima v Trzinu domicil.

Nedeljsko slavlje se je začelo v Trzinu ob devetih, ko se je skupščina občine sešla na slovesno sejo in ko so se zbrali mnogi preživeli borci kokrškega odreda, enote splošnega ljudskega odpora, civilne zaštite, tabornikov, gorske reševalne službe in športniki. Na slovesni seji občinske skupščine so ocenili uspešen razvoj trziškega gospodarstva, družbenih služb, prosvete, kulture in športa v letih od osvoboditve do danes, podelili pa so tudi plakete mesta Trzin. Zlato plaketo je prejelo Avto-moto društvo Trzin za odlično organizacijo motorskega športa in gorskih motorskih dirk, ki so sloves mesta razširile daleč izven meja naše domovine. Srebrno plaketo je prejel pravnik in zgodovinar Lojze Ude, eden izmed najprizadenejših borcev za severno mejo, v času osvobodilnega boja pa vpliven družbenopolitični delavec, predsednik verske komisije pri predsedstvu SNOS, sodelavec znanstvenega inštituta Slovenije, ki se je odlikoval zlasti pri razvijanju stikov s sosednjo Koroško. Bronasti plaketi mesta Trzin sta prejela: Tončka Brezavšek za uspešno rejniško delo z osirotelimi otroki, ki jih je zredila in vzgojila kar 20, med njimi kot prvo siroto iz Bosne, in Stanislav Sova, mojster v trziški bombažni predilnici in tkalnici.

Praznovanje na prostem pa se je začelo s parado, v kateri so sodelovali: vod planincev enote splošnega ljudskega odpora, vod rezervnih miličnikov in vod pripadnikov predvojaške vzgoje, potem pa še gasilci, ekipe bolničarjev in reševalcev, pripadniki gorske reševalne službe, planinci, taborniki in drugi športniki. Po slovesnem mimohodu je dobil besedo Vinko Hafner, nekdanji politični komisar 1. grupe odredov. Sicer pa znani družbeni delavec. Njegov govor je bil neposreden in vsem razumljiv. Četudi gre le za priložnostni nastop, so bila v njem navzoča mnoga spoznanja in splošne družbene razsežnosti, ki so pomembne ne samo za borce NOV in pripadnike enot splošnega ljudskega odpora, ampak tudi za vse druge delovne ljudi. Posebno zanimiv je bil drugi del njegovega govora, zato ga bomo skušali kar najverneje posneti.

V prvem delu svojega govora je Vinko Hafner orisal posebno težavno razmere, v katerih so se morali borovati gorenjski partizani na obrobju Karavank in Kamniških planin in v kakršnih je nastal kokrški odred pred 30. leti. Kljub vsem porazom in žrtvam je bilo najvažnejše, da so se partizani na tem področju obdržali in nenehno širili osvobodilno misel vse do končne zmage. »Narodnoosvobodilni boj je bil uspešen in uresničljiv zato,« je poudaril Vinko Hafner, »1. ker je bil to zares boj vsega ljudstva za narodno osvoboditev in za ustvaritev naprednejšega družbenega reda. Bil je to boj zatiranih delavskih množic, ki so ta boj razumele in podpirale. Pravi nosilec tega boja je bil delavski razred, kar še zlasti velja za Gorenjsko. 2. je bil ta boj uspešen zaradi tega, ker ga je vodila dobro organizirana komunistična partija, povezana v najširšo politično fronto z OF kot vseljuskim gibanjem, in ker so ga vodili takšni komunisti, kot so bili Jože Janežič, Tone Stefe, Tončka Makorel, Stane Bečan in drugi. In 3. ta boj je bil uspešen zato, ker je bil povezan z bojem vseh jugoslovanskih narodov ter enotno vođen, pa tudi zato, ker smo bili povezani s celotno antifašistično koalicijo in uživali njeno pod-

poro. Največji delež v tem boju je dala Sovjetska zveza in njena Rdeča armada, čeprav na vzhodu niso imeli vselej pravega razumevanja za taktiko in strategijo našega osvobodilnega boja...«

Te ocene o pogojih za uspešnost osvobodilnega boja niso brez vrednosti za naš nadaljnji revolucionarni boj: za gospodarsko izgradnjo, za delavsko samoupravljanje, za stabilizacijo in za splošno blaginjo, pa tudi za organizacijo splošnega odpora.

V nadaljevanju svojega govora se je tovariš Vinko Hafner dotaknil velikih gospodarskih uspehov po osvoboditvi. Kot primer je navedel napredek Trzina, ki je ob razmeroma majhnem povečanju prebivalstva (v dvajsetih letih le za petino) in ob povečanju števila zaposlenih za 75 odstotkov zabeležil skoraj potrojitev realnega narodnega dohodka v občini in več kot podvojitev realnih osebnih dohodkov zaposlenih. Poleg tega je bila zvečine izvedena tudi prenovitev tovarn, ki so jih opremili z novimi sodobnimi stroji in uvedli sodobnejše tehnološke postopke. »Ogromen je bil napredek Trzina tudi na področju izobraževanja, zdravstva ter komunalne in stanovanjske gradnje. Prav je povedal tovariš Lojze Ude, ki je dejal, da

so pred sto leti vladali v Trzinu nemški kapitalist in z njim povezano nemško meščanstvo (še leta 1911 dobi Trzin prvega slovenskega župana). Danes lahko rečemo ne samo to, da v Trzinu o nemških kapitalistih in nemških tujarjih ni več ne duha ne sluha, ampak lahko ugotovimo tudi to, da zdaj v Trzinu gospodari slovenski delovni človek.

Trzin sicer ni napredoval z enakim tempom kot nekatera druga mesta. To predvsem zaradi velikega odliva akumulacije za graditev nerazvitih predelov Jugoslavije in zaradi že dokaj iztrošene predelovalne industrije, pa tudi zaradi nekaterih lastnih slabosti kot so: nespособnost ali nezadostne lastne pobude, poudarjena mojstrska miselnost, ki je zavirala uvajanje sodobnejše tehnologije in sodobne organizacije dela... Ne samo na gospodarskem in socialnem področju, treba je še mnogo storiti tudi za uresničitev gesla »Tovarne delavcev!«

Borci, komunisti in drugi družbeni dejavniki se ne smemo uspraviti na doseženih uspehih! Nobenega samozadovoljstva od uspehov in nobenega malodušja ob težavah in slabostih našega sedanjega razvoja! Naš dosedanji razvoj opravičuje samozavest o pravilnosti

in uspešnosti naše poti v socializem, ne smemo pa ničesar prepuščati prostemu toku! Potrebna je stalna dejavnost zavestnih družbenih sil.

Nekatere naše tovariše je zajelo malodušje. Malodušje in nezadovoljstvo pa nista lastnosti pravih borcev in komunistov. Biti zvest tradicijam osvobodilnega boja — pomeni — bojevati se za ohranitev in uspešen razvoj samoupravnega socializma. Boj za uveljavitev samoupravljanja je boj za uresničitev gesla: »Delu čast in oblast!« Ta boj se mora izražati z utrjevanjem družbene lastnine, z uresničevanjem nagrajevanja po delu! Uresničevanje življenjskih interesov delavstva pomeni uresničevanje interesov vseh delovnih ljudi. Že predvojno trziško meščanstvo se je zavedlo svoje odvisnosti od usode delavcev, češ če bodo dobro živeli delavci, bomo tudi mi, zato so številni trziški obrtniki, trgovci in drugi podprli delavce v stankah. Tudi danes so od usode delavcev in njihove blaginje odvisni vsi drugi od nekvalificiranega delavca do zdravnika in profesorja pa do zasebnega kmeta in obrtnika. Nekaj pa moramo vedeti: ne moremo bolje živeti in uspešno napredovati, ne da bi delali več in ne da bi delali boljše kot doslej!«

Tovariš Vinko Hafner je nadrobno razčlenil tudi naše naloge za krepitev pripravljenosti na splošni ljudski odpor. »Nevarnost od zunaj nam vsaj trenutno ne preti. Vsa vojna žarišča so trenutno daleč stran od naših meja, kar se pa seveda lahko hitro spremeni. Splošni ljudski odpor bo učinkovit, če bo naš delovni človek prepričan, da ne brani le nacionalne neodvisnosti Slovenije in Jugoslavije, ampak le, če bo prepričan, da brani samoupravni socializem kot najnaprednejšo družbeno ureditev.

Več kakor zunanjih je notranjih nevarnosti. To so odkloni od samoupravnega družbenega ureditve: gospodarska nestabilnost, vse večje socialne razlike in rahljanje socialne varnosti ljudi, pojavi izkoriščanja ljudi in podkupovanja, prisvajanje družbenega premoženja in zasebniškega vpliva na družbene organizme. Predvsem nam znotraj pretijo tri vrste nevarnosti:

(Nadaljevanje na 3. strani)

besede in dejanja

NEKAJ GNILEGA JE NA TEM PODROČJU

Mar ta in še mnogi drugi primeri ne zahtevajo analize zunanje trgovine, kjer se marsikaj dogaja brez kontrole in ob popolni privatizaciji. Analiza in pogovor ugledne jugoslovanske revije NIN kaže, da v naši državi ni institucije, ki bi vedela, koliko je naših podjetij v tujini in s kakšnim kapitalom razpolagajo. Mar ne kaže tudi ta podatek, da je na tem področju nekaj gnilega?

Komunist — 4. VIII. 1972

NAŠE DELAVCE PRODAJAJO

Ceprav je primer podjetja »Morava« iz Beograda, ki ga skupina delavcev iz Mün-

chna obtožuje, da prodaja ljudi nemškim podjetjem, verjetno najizrazitejši, vendar ni osamljen. Na mnogih sestankih pa tudi v tisku smo lahko slišali in brali, da tudi druga podjetja grabijo velike zasluge s prodajanjem naših delavcev tujim podjetjem. Največkrat delajo to pod firmo ločenih obratov. Naša podjetja namreč zahtevajo in tudi dobijo dovoljenja od pristojnih organov, da v tujini izvajajo dela, se za ta dela pogodijo in odpeljejo tja skupine svojih delavcev. Toda pogodbeni dela namenoma otežujejo, a delavce posojajo nemškim podjetjem.

Borba — 5. VIII. 1972

SAMI SEBE ZMERJAJO

Vidite, pri nas imamo še vedno mnogo ljudi, ki kadar jim nekaj ne gre izpod rok, zmerjajo neko imaginarno vlado. To

je lahko tudi posledica navade stoletne tradicije, ko je vedno neka vlada sedela človeku za vratom. Naj vas opomnim: kadar začne v Italiji padati dež, kmet zavpije: »Piove, governo ladro!« Začelo je deževati (prekleta vlada!) Težko je našega človeka naučiti, da bi se pomiril s tem, da je prav on tisti, ki vlada in torej zmerja samega sebe, kadar začneja deževati.

Iz intervjuja Cirila Kosmaka v Delu, 29. VII. 1972

PASIVNI ZVEZNI ORGANI

Iz izvajanja Hajre Kapetanovića predsednika odbora za proračun na seji družbeno političnega zbora Zvezne skupščine...

Ne bom dolgo razlagal, toda najprej naj ugotovim, da je v zvezi s plačilnim

sistemom, oziroma s nagrajevanjem v zveznih organih dejansko tak sistem doživel svoj flasko. Kajti, med 10.313 primeri jih je 4517 takih, s katerimi je prekoračena raven osebnih dohodkov v zveznih organih.

Borba — 1. VIII. 1972

NAJDENI KONJ

Tuji so spet enkrat dobili na muho — nas. Z veseljem opisujejo težave beograjskega urada za najdene predmete, ki ne ve, kaj naj stori z odraslim konjem, za katerega ne morejo najti gospodarja. Vse drugo, od mikroskopov pa do strupa je nekaj vsakdanjega, tudi 200 kg ključev ni nič posebnega, najdeni konj pa je tudi za tuje časopise senzacija, zaradi katere so kar pripravljeni sočustvovati z nami.

Nedeljski dnevnik — 6. VIII. 1972

dogodki tedna

● V Trstu so 4. avgusta neznani atentatorji nastavili eksploziv ob naftnih zbiralnikih. Po eksploziji so začeli goreti štirje taki zbiralniki, trije po 65.000 ton in eden po 20.000 ton. Ogenj so pogasili šele 7. avgusta.

Tržaška policija domneva, da so eksploziv na rezervoarje podtaknili arabski gverilci, pri čemer pa so jim pomagali italijanski ekstremisti. Sodiijo, da je najmanj en saboter izgubil življenje ob eksploziji.

● Novi ameriški veleposlanik v Bonnu Hillebrand je v zahodnonemškem radiu preklical izjavo ameriškega obrambnega ministra Lairda, ki je rekel, da bi se med ZDA in ZSSR lahko kmalu začeli razgovori o obojestranskem zmanjševanju čet v Evropi. O tej izjavi je rekel, da ne ustreza politiki ameriške vlade, ker nihče v ameriški vladi ne verjame, da bi bilo mogoče voditi koristno politiko v Evropi brez prisotnosti ameriških čet.

● V Georgetownu se je 8. avgusta začela konferenca zunanjih ministrov neuvršenih držav. 70 neuvršenih je poslalo na to konferenco okrog 300 delegatov.

● Osvobodilne sile Južnega Vietnama nenehno bombardirajo odsekane saigonske enote v predmestju Kvang Trija. Od nedelje zvečer pa do ponedeljka jutraj so na nove položaje saigonskih enot izstrelile okoli 700 granat. Poročajo, da so popolnoma uničile položaje saigonskih padalskih enot blizu tega mesta. V nedeljo so osvobodilne enote zavzele pet vasi in več prevladujočih položajev blizu nekdanje vietnamske prestolnice Hue.

● Predstavniki Gospodarske zbornice Slovenije so pojasnili stališča glede intervencijskega uvoza, izoblikovana na sestanku predstavnikov trgovine in kmetijskih organizacij. Gospodarska zbornica meni, da je intervencijski uvoz vsekakor potreben, pri čemer je treba upoštevati zlasti potrebe, sezono, pa tudi kvaliteto. Slovenija naj uvozi 500 ton breskev, hrušk in kakovostnih ranih jabolk, 150 ton stročje fižola in 350 ton čebule. Uvozili naj bi tudi nekaj piščancev, ki jih poleti nimamo zadosti, nekaj živinske krme in pa sira, da izpopolnimo izbiro.

● Med zadnjimi poplavi je bilo v Sloveniji pod vodo 49.000 hektarov zemlje, na Hrvaškem pa 100.000 hektarov. V kratkem je treba pričakovati vrsto ukrepov, ki bodo omilili posledice poplav, o tej skoraj vsakoletni ujni pa je razpravljala tudi zvezna skupščina. Hude poplave opozarjajo, da je treba ustanoviti solidarnostne sklade. Dobro bi bilo, da en dan v letu proglasimo za dan solidarnosti: dohodek ti stega dne bi se stekal v skladih solidarnosti.

● V Georgetownu v Gvajani je odpovala jugoslovanska delegacija, ki bo sodelovala na ministrskem sestanku neuvršenih, ki bo od 8. do 11. avgusta.

Pred tem je bil sestanek pripravljalnega komiteja 16 držav. Članica tega komiteja šestnajsterice je tudi Jugoslavija. Vodja delegacije na sestanku ministrov bo zvezni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac.

● V Bruslju je v 73. letu starosti umrl Paul Henry Spaak, eden izmed najpomembnejših belgijskih politikov. Spaak je bil pred časom predsednik belgijske vlade in prvi predsednik generalne skupščine organizacije Združenih narodov.

● Egiptovski zunanji minister Murad Galeb in sovjetski veleposlanik v Kairu Vladimir Vinogradov sta obravnavala položaj, ki je nastal po odhodu sovjetskih strokovnjakov in svetovalcev iz Egipta. To je bil prvi pogovor med egiptovskimi funkcionarji in sovjetskim veleposlanikom, odkar se je predsednik Sadat odločil, da morajo sovjetski svetovalci zapustiti Egipt.

● Egiptovski predsednik Anvar el Sadat je prišel na obisk v Libijo. V Tobruku, mestu v bližini meje med državama, pozneje pa v Bengaziju, se je sestal s predsednikom libijskega revolucionarnega sveta, polkovnikom Moamerjem el Gadafijem. Gre za drugi letošnji sestanek teh dveh voditeljev, ob tokratnem Sadatovem obisku pa se bosta lotila dveh vprašanj: o položaju v Egiptu po odpoklicu sovjetskih strokovnjakov ter o združevanju arabskih moči za spopad z Izraelom. V tej zvezi je zanimiv Gadafijev predlog z dne 24. julija, naj bi se Egipt in Libija popolnoma združila (zdaj sta s Sirijo v Zvezi arabskih republik). Značilno za ta predlog je tudi ozračje ob Sadatovem prihodu v Egipt: na velikih ljudskih zborovanjih so ljudje zahtevali popolno združitev Libije in Egipta. — Sporočili so, da bosta Egipt in Libija združena 1. septembra 1973.

● Vodilni predstavniki komunističnih in delavskih partij socialističnih držav so se med dopustom v Sovjetski zvezi zbrali na Krimu. Na sestanku so bili prvi sekretar bolgarske partije Todor Živkov, generalni sekretar češkoslovaške partije Gustav Husak, prvi sekretar madžarske partije Janoš Kadar, prvi sekretar mongolske partije Cenenbal, prvi sekretar partije socialistične partije Nemčije Honecker, poljski partijski voditelj Gierek, romunski voditelj Ceausescu in sekretar sovjetske partije Brežnev. Navzoča sta bila tudi predsednik prezidija vrhovnega sovjeta Nikolaj Podgorni in sovjetski zunanji minister Gromiko. Na sestanku je prišlo do izraza »popolno medsebojno razumevanje ter sorodnost stališč o vseh obravnavanih vprašanjih«.

● Kaže, da v Italiji oživlja neofašizem. Neofašisti so v Salernu povzročili hude izgrede. Po zborovanju, na katerem je govoril njihov vodja Almirante, so zažgali vence pred spomenikom padlih in protifašističnem boju ter napadli in delno opustošili uredništvo dnevnika »Il Mattino«. — V Vidmu so fašisti vrgli dve zažgalni bombi proti sedežu sekcije KPI.

politični razgledi

Vrh polovice človeštva

Georgetown, glavno mesto najmlajše latinskoameriške države, Gvajane, je ta teden postal za pet dni prestolnica polovice človeštva: gostil je predstavnike neuvršene politike, ki je v teh zadnjih letih že postala osnovna usmeritev polovice članic svetovne družine držav. To dokazuje tudi udeležba na georgetownskem ministrskem sestanku: prišlo je nad tristo delegatov iz kakih 70 držav štirih celin, največ iz Afrike, nato iz Azije, pa Latinske Amerike in Evrope.

To je celo večja udeležba kot na zadnji, tretji vrhunski konferenci neuvršenih držav septembra predlani v zambijskem glavnem mestu Lusaki: tedaj so prišli, bodisi v vlogi polnopravnih članov bodisi v vlogi opazovalcev, predstavniki 66 držav. Zanimanje za Georgetown je bilo veliko: prišle so na primer znova nekatere države, ki so se pred leti umaknile iz neuvršenega gibanja (tako Burma, kjer je prišlo do strmogavljenja enega izmed prvih voditeljev neuvršenosti, U Nuja, pa Mehika, ki se je v svojih gospodarskih, pa tudi političnih odnosih čedalje bolj navezovala na ZDA, zdaj pa bi se rada bolj osamosvojila); vključujejo se nove države (Čile je že lani v New Yorku, na ministrskem sestanku neuvršenih, postal nov član, zdaj pa se mu želijo pridružiti še Kater, Bahrein in morda tudi Bangladeš); druge pa za neuvrščeno gibanje kažejo vse več zanimanja (Peru, Panama in druge).

V Georgetownu so prišli kot opazovalci tudi predstavniki nekaterih osvobodilnih gibanj s črne celine, Južnega Vietnama in Bližnjega vzhoda. Njihov prihod je v delo ministrskega sestanka vnesel več borbene duha, kar se bo nedvomno odražalo v zaključnih dokumentih.

Sicer pa so že na dveh prejšnjih pripravljalnih sestankih, pred georgetownskim srečanjem (februarja v Georgetownu in junija v malezijskem glavnem mestu Kuala Lumpurju) sklenili, naj bi tokrat ne sprejemali preveč splošnih dokumentov, ampak se raje dogovorili za konkretne akcije, s katerimi bi neuvrščena skupnost ob vsakršnem svetovnem dogajanju naglo in učinkovito dokazala svojo prisotnost in svoj vpliv na mednarodnopolitičnem prizorišču. To namreč tudi zahtevajo spremenjene mednarodne razmere, za katere je po eni strani značilno popuščanje napetosti in sporazumevanje med velikimi silami, po drugi strani pa širjenje prepada med razvitimi in nerazvitimi državami in razplamtevanje vojne nevarnosti na raznih koncih sveta (Bližnji vzhod, Indokina).

Gvajanski zunanji minister je sestanek pripravljalnega odbora šestnajstih neuvršenih držav (med njimi je tudi Jugoslavija), ki je izdelal dnevni red ministrskega sestanka, odprl z besedami »več akcije, manj besed«. Dnevni

red ministrskega sestanka, ki traja od 8. do 12. avgusta, je zato zelo konkreten. Vsak izmed petih dni je posvečen posebnim temam. Prvi dan so razpravljali o popuščanju napetosti, demokratizaciji mednarodnih odnosov, o vlogi in dejavnosti neuvršenih držav v sodobnih razmerah; drugi dan o dekolonizaciji, apartheidu in rasnemu razlikovanju; tretji dan o gospodarskem razvoju; četrty dan o agresijah in grožnjah svetovnemu miru; in peti dan o mednarodni varnosti in razoroževanju.

Prvi in četrty dan je v razpravi sodeloval tudi naš zunanji minister Mirko Tepavac. Naša država je namreč še posebej zainteresirana za popuščanje napetosti v Evropi in Sredozemlju, torej v prostoru, na katerega je življenjsko vezana. V sami Evropi je popuščanje napetosti čedalje bolj občutiti, z zahodnonemškimi sporazumi s Poljsko in Sovjetsko zvezo, s čedalje večjim sodelovanjem med zahodno in vzhodnoevropsko gospodarsko skupnostjo, z odstranjevanjem zadnjih ostankov hladne vojne (takšen je recimo sporazum o Berlinu). Prav tako je popuščanje čutiti v odnosih med tremi velikimi silami, SZ ZDA in Kitajsko.

Toda po drugi strani se na vzhodnih sredozemskih obalah še vedno neto nevarnosti vojnega spopada (kriza na Bližnjem vzhodu), v sredozemskih vodah še vedno merita svoje moči dve veliki sili (šesta ameriška flota in sovjetsko črnomoško ladjevje, ki sta si pridobili oporišča na obalah številnih sredozemskih držav): prav zato je naša država sprožila akcijo za sklicanje posebne konference neuvršenih sredozemskih držav in ministrski sestanek teh držav bi naj bil predvidoma že v Georgetownu. Nekatere neuvrščene države so mnenja, da popuščanje napetosti v Evropi ne pomeni nujno nekaj splošno pozitivnega za ostali svet, saj posledic tega popuščanja na drugih celinah ni čutiti. Mi pa smo nasprotno mnenja, da je to popuščanje prvi korak k nadaljnji demokratizaciji mednarodnih odnosov, zato se morajo neuvrščene države vanj čim bolj aktivno vključiti — sicer bi se lahko zgodilo, da bi jih obšlo.

Kajti ravno za to popuščanje napetosti imajo neuvrščene države svoje zasluge. Neuvrščeno gibanje, ki je nastalo kot odgovor na nekdanj tako z vojno nevarnostjo nasičeno hladno vojno, se je že pred dobrim desetletjem zavzemalo za to, da bi vojaško napetost med velikimi silami nadomestilo medsebojno dogovarjanje in sporazumevanje, miroljubna koeksistenca. Izraz miroljubna koeksistenca se zdaj že pojavlja v skupnih dokumentih ob srečanjih voditeljev velikih sil. Zdaj velike sile že priznavajo spoštovanje neodvisnosti, ozemlske celovitosti, suverenosti — vse to, za kar so se od nekdanj zavemale neuvrščene.

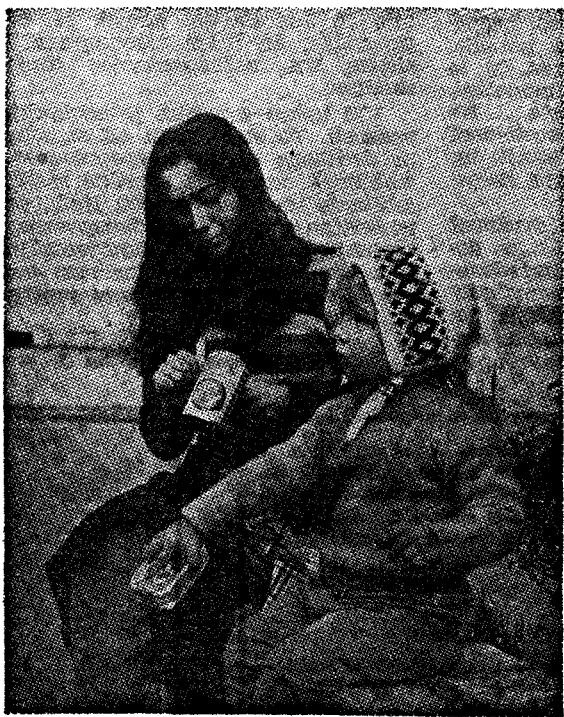
S tem pa neuvrščene države svojega poslanstva še niso zaključile, kot to trdijo nekateri: zdajšnji spremenjeni odnosi v svetu so zanje samo nova priložnost, da si prizadevajo za vsesplošno uveljavitev njihove politike in njihovih načel — tako da bi poudarjanje miroljubne koeksistence ne veljalo zgolj za odnose med velikimi silami, ampak tudi za njihove odnose do drugih, tako imenovanih »malih držav«. Le tako bi svet nek dan lahko postal skupnost enakopravnih, medsebojno se spoštuječih držav.

Prav zato si je sestanek zunanjih ministrov v Georgetownu postavil nekaj zelo konkretnih ciljev. Najprej naj bi dosegli nepretrgano dejavnost neuvršenih držav, ki bi bile sposobne aktivno in naglo poseči v vse procese in svetovna dogajanja. Dogovorili naj bi se tudi za nekakšno institucionaliziranje neuvrščene skupnosti, s tem, da bi ustanovili nek stalnejši organ, morda sekretariat ali pa informativni center, ki bi usmerjal in povezoval posamezne akcije (v tej vlogi zdaj že deluje pripravljalni odbor šestnajstih držav, ki pa bi moral dobiti še nove pristojnosti). Ustanovili naj bi tudi posebne delovne skupine, ki bi o posameznih vprašanjih, s katerimi se neuvrščena skupnost ukvarja, pripravljale ustrezno gradivo. In končno naj bi se v Georgetownu tudi dogovorili za prihodnjo, četrto vrhunsko konferenco neuvršenih držav, ki naj bi bila predvidoma prihodnje leto, v Alžiru ali pa na Celjlonu.

Georgetownski sestanek pomeni tudi veliko priznanje naši državi in predsedniku Titu, enemu izmed najdejavnejših in najvidnejših voditeljev neuvršenega gibanja: v času ministrskega sestanka so namreč odkrili tudi spomenik štirim voditeljem neuvršenosti, Naserju, Nehruju, Nkrumahu in Titu.

KOMENTATOR

RIBJI BRODET

SPOROČILO NAROČNIKOM LISTA

Ze v letošnji prvi številki (TV-15 št. 1—2 z dne 1. januarja 1972) smo našim naročnikom sporočili, da se po sklepu republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije letna naročnina za naš list poveča na 42 dinarjev, posamezni izvod v maloprodaji pa stane en dinar. Glede na odlok o zamrznitvi cen za vse izdelke in storitve, objavljen v uradnem listu SFRJ št. 53/71 z dne 26. novembra 1971, predlaganega povišanja naročnine nismo mogli uveljaviti in smo zaradi tega marca letos pobirali le polletno naročnino v znesku 16 dinarjev, torej v enakem znesku kot prejšnje leto, kar nam je poleg primanjkljaja iz leta 1971 v znesku 131.149,60 dinarjev ustvarilo še dodatno izgubo, nova dodatna izguba pa je nastala tudi pri izdatkih za papir, ki se je letos podražil že dvakrat. Z odlokom o sprostitev cen grafičnih storitev pa je Zvezni izvršni svet 22. junija 1972 (Uradni list SFRJ št. 31) omogočil, da lahko pobereмо naročnino za leto 1972 v znesku 42 dinarjev.

Naše naročnike obveščamo, da bomo preostalo naročnino za leto pobirali s pomočjo pismonoš v znesku 26 dinarjev oktobra letos, da tako dosežemo že lani določeno naročnino, ki so nam jo mnogi bralci nakazali, ne da bi to od njih zahtevali. Prosimo, da naše sporočilo sprejmete z razumevanjem in ostanete še nadalje zvesti našemu listu!

Uredništvo in uprava TV-15

DELAMARIS IZOLA

Potrebna nam je trda roka delavca

(Nadaljevanje s 1. strani)

Prva nevarnost so poskusi obnavljanja kapitalizma in poskusi uvajanja vrednot meščanske potrošniške družbe. Tu gre za manj opazen in dolgotrajen proces, ki je zato toliko nevarnejši. Podpira ga človeška sebičnost in še neizkoreninjena miselnost o učinkovitosti zasebne lastnine za gospodarski razvoj in socialno varnost človeka. Pri tem čutimo izrazit pritisk zapadnih meščanskih družb z različnimi oblikami idejnega pronicanja v našo notranjost ob izkoriščanju odprtih meja in raznih oblik gospodarskega sodelovanja.

Druga nevarnost so poskusi oživljanja klerikalizma, ki se poudarjeno javljajo zlasti zadnje čase.

Tretja nevarnost je etatizem, nevarnost takolimenovane trde roke oziroma politične diktature. Ta nevarnost ima ugodna tla zlasti v težavah pri stabilizaciji gospodarstva, v pojavih asocijalnega obnašanja posameznikov, v pojavaх nenadzorovanega bogatenja in korupcije, v nacionalističnih izpadih in podobno. Zahtevo po trdi roki pogosto podpirajo manj zavedni delavci z utvarom, da je mogoče z radikalnimi posegi države na vseh področjih ekonomskega in družbenega delovanja napraviti nujen red in doseči učinkovit gospodarsko socialni razvoj. Navadno to zahtevajo delavci, ki so razočarani v delovanje samoupravnih in demokratičnih institucij v lastnem podjetju in občini. Te neuke delavce podpihujejo zavestni politični agitatorji, ki se zavzemajo za vračanje na sistem administrativnega diriganja in za opuščanje samoupravne poti. Toda »trda roka« polkovnikov, političnih oblastnikov in tehokratov nam ne more prinesiti ne reda ne resničnega gospodarskega napredka, še manj pa socialne pravičnosti. Vedeti moramo, da sta tudi osebná svoboda in demokracija splošno ljudski in socialistični vrednoti, ki

se jima ne smemo odreči in za kateri se moramo bojevati! Če nam je potrebna kakšna »trda roka«, potem je to trda roka delavcev, ki živijo od svojega težaškega dela. Potreben nam je njihov organiziran politični vpliv in nadzorstvo nad celotnim družbenim dogajanjem, vpliv na vse družbene organe od delovnih organizacij, prek občin do federacije. Potrebna je večja udeležba delavcev oziroma neposrednih ustvarjalcev družbenih dobrin pri delitvi teh dobrin. Brez odločujočega vpliva delavcev je tudi v socializmu, samoupravljanju in in družbeni lastnini mogoče, da se gornji (vodilni) sloji povzpno na pleča delovnim ljudem, si prisvojijo vso družbeno moč in z njo tudi več življenjskih dobrin, kot jim jih po njihovi stvarni družbeni dejavnosti pripada. Da bi preprečili nastajanje take »nove gospode«, moramo storiti zlasti naslednje: bojevati se moramo za uresničitev ustavnih dopolnil o položaju in pravicah delavcev v združenem delu, bojevati se za delegatski sistem, ki zagotavlja enakopravno zastopnost vseh enot združenega dela, uresničevati moramo smernice 2. seje konference Zveze komunistov Jugoslavije.

Pri izvajanju teh nalog imajo borci NOV, komunisti in drugi zavestni dejavniki veliko odgovornost. Da bi uspeli, morajo:

1. Bojevati se za uspešen razvoj samoupravnega socializma tako v odnosih med ljudmi kot tudi v učinkovitosti gospodarstva! Ne smejo se predati malo-dušju ali nenačelnemu kritizerstvu.

2. Neprenehoma morajo zvoniti plat zvana proti vsem nevarnostim za socializem, da bi lahko udušili vsak požar pred izbruhom.

3. Zaupati moramo vase in v našo družbeno ureditev, ki smo jo ustvarili. Brez tega zaupanja nimamo nobenega poročstva niti za svoj fizični obstoj in osebno svobodo, kaj šele za socialno

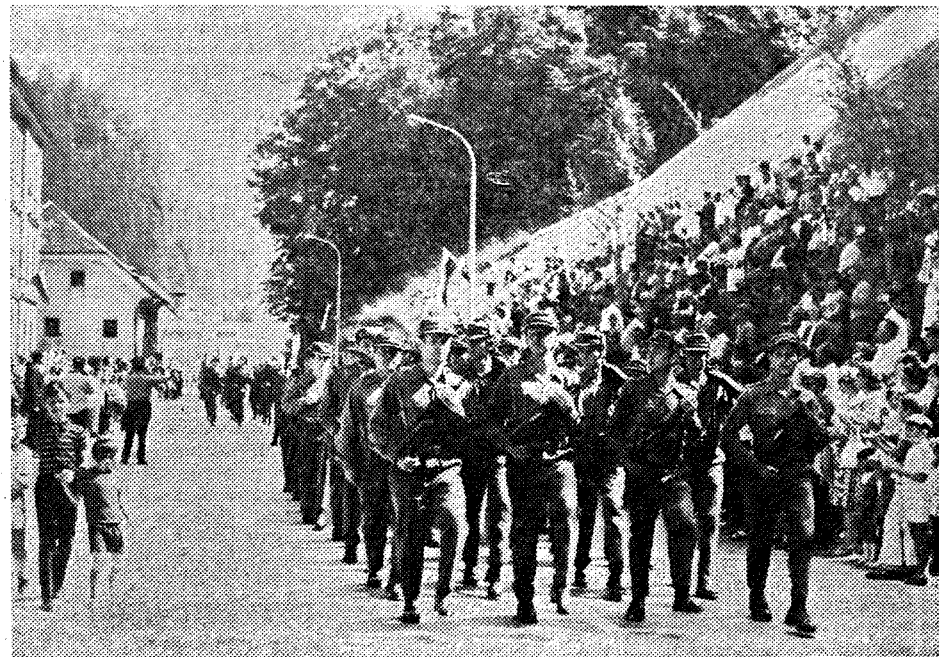
varnost ter družbeno veljavo.

4. Utrjevati moramo jugoslovansko socialistično skupnost ob prizadevanju za pošteno uveljavljanje naših nacionalnih in razrednih interesov.

5. Zagotoviti moramo prizadevnost mladim. Mladina bo sledila našim zgledom in nas spoštovala le, če bomo svojo revolucionarno preteklost izpovedovali tudi z aktivnim delom za samoupravni socializem in za oblast delavskega razreda. Tudi danes so nam potrebni junaki, kot so bili Janežič, Fink, Stefe in drugi, le v drugačnih družbenih razmerah in z drugačnim orožjem. Tudi zdaj nam je potreben pogum, da rečemo ne, kot smo rekli Hitlerju 1941 in Stalinu 1948, pogum, da se upremo kapitalističnim mogotcem od zunaj, ki pritiskajo na nas z dolarji in markami, da bi se prodali, pogum, da nas ne pre-

mami zaslepljujoči blesk zapadne potrošniške družbe ter nas odvrne od svoje neodvisne poti pri gradnji socializma in v mednarodni politiki,« je ob koncu poudaril Vinko Hafner. Njegove misli so navzoči borci, mladina in občani večkrat prekinili z navdušenim odobravanjem.

Proslava 30-letnice kokrškega odreda se je nadaljevala z bogatim kulturnim sporedom, pri katerem sta med drugimi sodelovala tudi umetnika Jože Zupan in Ladko Korošec. Tovariško srečanje se je nadaljevalo ob prijetnih vižah, ob dobri jedachi in pijači, prireditelji pa so pripravili tudi razstavo o razvoju in važnejših bojih kokrškega odreda ter izdali brošurico Ivana Jana »Kokrški odred in njegove posebnosti«, katere vsebino smo natisnili tudi v našem listu. S. F.

Vod planincev, oborožen s sodobnim pehotnim orožjem, med nedeljsko parado v Trzinu.

Kako je z našimi proslavami

V prirejanju množičnih ljudskih zborovanj s politično vsebino imamo Slovenci že precej bogato tradicijo od časov taborov sem. Prav tako pa tudi v prirejanju raznih veselice. Pri tem so se v preteklosti najbolj izkazali gasilci. V zadnjih desetletjih pa je pri večini proslav organizator Zveza združenih borcev NOV.

Tako se dejansko naši tovariši znajdejo pred težavno nalogo, kako pripraviti proslavo. Pri tem nimajo na voljo nobenih pisanih navodil, o tem se ljudje nikjer ne učijo. Vse, kar je, so izkušnje ali zgledi drugih. O izkušnjah pri organizaciji proslav ni nikakršne literature, pa tudi časopisi o tem skoraj nič ne pišejo. Toda za vsako proslavo v še tako zakotnem kraju je potrebno mnogo sestankov, veliko razmišljanja, uganjanja in skrbi.

Vedno, ko neke sklenejo, da bodo priredili proslavo, začno najbolj iskati pripraven kraj. Včasih se je težavno odločiti tudi, kdaj naj bi bila proslava.

Pri izbiri kraja je važno, da je dovolj prostora za množico, da je cesta blizu, prav tako voda in elektrika, da je dovolj sence in da je kje v bližini nekaj poslopj za primer, če bi se vreme pokvarilo. Navadno domačini, ki vse življenje žive v istem kraju in zato dobro poznajo vse možnosti, predlagajo več in več. Potem organizator navadno izloči nekaj manj ugodnih in primernih krajev, vse tiste pa, ki pridejo v ožji izbor, obišče komisija. Vedno je navadno tako, da noben kraj ni popoln, toda treba se je odločiti in izbrati najboljše. Zato pride včasih tudi do raznih pomanjkljivosti, ki jih ni nihče predvideval.

Kot primer dobre izbire kraja za proslavo bi navedel Tuhin, kjer je bil 4. zbor gorenjskih aktivistov v nedeljo 25. junija. Toda če bi začelo deževati, bi najbrž imeli velike težave z vodo v strugi, da ne rečem na močvirnem travniku pod tribuno. Podobno so tudi v Horjulu dobro izbrali prostor za proslavo Iskre in Dolomitskega odreda, ki je bila 1. julija. Če ne bi prejšnji dan deževalo, bi bil najbrž travnik suh, tako pa je ljudem voda silila v čevlje. Vsekakor je treba računati na slabo vreme tudi glede zemljišča, ne samo glede na strehe v bližini.

Včasih so ponekod delali napake pri izbiri govornika in pri sestavljanju programa. Zdi se, da je zdaj ta čas že za nami. Imamo dovolj dobrih govornikov, ki znajo povežati dogodke med vojno in sedanje naloge ter govoriti tečno, jasno in v pravilni slovenščini. Imamo tudi dobre ojačevalne naprave, čeprav se tudi v včasih pokvarijo. Toda prav te naprave včasih postajajo zlo, ker so preglasne. Zgodi se, da ljudje

bežijo od zvočnikov, ker ne morejo prenesti tako močnega glasu. Tudi kasneje, po govorih, se dogaja, da morajo ljudje, ko se pogovarjajo, kričati, da kdo koga sliši in razume.

Marsikje tudi zelo grešijo, ker sestavijo predolg kulturni program. Ni zaman šolska ura dolga samo 45 minut, ampak je to plod dolgoletnih izkušenj. Po daljšem času postajajo ljudje vedno manj pozorni, začno se pogovarjati, odhajajo k točilnicam in več ne poslušajo in ne gledajo. Zelo mučno je gledati, kako nastopajo dobri pevci ali godbeniki, recitatorji itd., pa so se ljudje že zdavnaj razšli po okolici, govorijo vsevpriek in se zabavajo vsak po svoje.

Zadnja leta postaja vedno bolj važna tudi organizacija prometa in ureditev parkirnih prostorov. Za prvo skrbje poklicno usposobljeni organi notranjih zadev, ureditev parkirnišča pa je dolžnost organizatorja. Tudi pri tem je potrebno upoštevati številne okoliščine. Travniki, ki je ob lepem vremenu suh in s trdnimi tlemi, tako da se da po njem voziti, postane lahko ob dežju past, iz katere je potrebno vozila vlačiti s konji ali traktorji. Predvsem pa je travnik potrebno pred proslavo pokositi. Dobro je tudi, če nekdo voznikom kaže, kam naj postavijo vozila, če ni mogoče tega urediti s primernimi znaki ali kako drugače. Še bolje je tudi, če so vozila v senci.

Posebno važna je zdravstvena služba. Lahko se zgodi nesreča, lahko pride tudi do nenadne slabosti, zlasti pri starejših ljudeh. Zato je potrebno vedno organizirati dežurno službo. Podobno je tudi glede javnega reda in miru. Prav lahko se pojavi kak izgredek, zlasti pod vplivom prevelike količine popitih alkoholnih pijač. Nadalje lahko pride do žepnih tatvin. Onemogočiti je treba prosjačenje, oziroma vsakršno podobno nadlegovanje ljudi.

Nadaljnja zelo važna zadeva pri proslavi je oskrba s hrano in pijačo, ta pa terja spet celo vrsto ukrepov. Blizu vasi ali v naseljih za okrepčevalnice lahko izkoristijo kozolce, čebelnjake, lope itd. Posebno mi je bila glede tega všeč domiselnost na Hruševem pri Ljubljani. Gostinsko poslovanje zahteva dovolj vode za pomivanje. V zadnjih časih za dovod vode s pridom uporabljajo cevi iz plastičnih mas ali enostavno gumijaste cevi za škropljenje.

Ze tradicionalne jedi pri naših proslavah so klobase, hrenovke, čevapčiči, pečeni puskini in za seveda poleg raznih hladnih jedi zlasti partizanski golaž. Toda marsikje se prav tega radi odrečejo, ker je zanj potrebno kar precej posode, to pa je treba pomniti. Golaža ni moč vliti v kartonasto poso-

do tako kot je moč položiti klobaso ali čevapčiče na kartonasti krožnik.

Dokaj domiselno (kar bi kazalo posnemati tudi druge) so to zadevo uredili v Horjulu 1. julija. Kdor je hotel, je lahko kupil v polivinilasti vrečki ličen lončen krožnik, s spominskim posvetilom in datumom proslave, leseno žlico, kozarcem iz plastične mase in steklenico vina. Če je potem hotel še drugič uporabiti krožnik, ga je lahko kar sam pomil na posebej urejenem prostoru. Še topla voda ali pralni prašek, sta manjkala, pa bi lahko trdil, da zaslužijo prireditelji najvišjo pohvalo za ustrežljivost.

Ljudje, ko jedo in pijejo, potrebujejo mize in stole ali klopi. Pri proslavah si jih sposodijo iz kake dvorane ali gostišča, se raje pa naredijo oboje iz neskobanih desk, ki jih po proslavi še vedno lahko uporabijo. V zadnjem času se ponekod poslužujejo tudi kozolcev, kjer pribijejo deske kar na late, da z njih ljudje lahko stojijo jedo ali pijejo. Sploh imajo nekateri tak način rajši, kot če bi sedeli. Ponekod so celo tako pozorni, da deske na klopih pokrijejo s papirjem ali folijo, da si nihče ne zamaže obleke in da nikomur ne sili skozi obleko zoprna vlaga, posebno če je pred kratkim deževalo.

Včasih, še pred nekaj leti, je bila prava katastrofa, če je proslavo pokvaril dež in je bil zaradi tega obisk mnogo manjši kot so pričakovali. Navadno so potem laže pokvarljiva živila potem prodajali precej pod ceno po bližnji okolici. Bojazen pred slabim vremenom je bila zato marsikdaj kriva, da so prireditelji pripravili premajhne količine hrane in je zato na proslavi kmalu vsega zmanjkalo. Zdaj, ko imamo hladilnike in številne avtomobile, so težave take vrste že skoraj odpadle. Toda prireditelji morajo še vedno računati na nepredvidene preobrate vremena in na nihanje števila udeležencev proslave. Zaradi tega je potrebno že vnaprej organizirati hiter dodatni prevoz živil iz skladišč, mesnic in hladilnic do kraja proslave, če je to potrebno. Upoštevati pa je potrebno, da vsepovsod neradi jemljejo živila nazaj, včasih pa je to sploh prepovedano. Računati je tudi treba, da so proslave navadno ob dela prostih dnevih in se je zaradi tega potrebno dogovoriti s pristojnimi zaradi dežurne službe.

Končno naj omenim še snago. Vsaka prireditev, kjer se zbere veliko število ljudi, zahteva ureditev stranišč. Te navadno improvizirajo, po proslavi pa odpadke razkužijo in zakopljejo.

Ko se razidejo ljudje in ko poderejo klopi, mize, stojnice in vse drugo, kar so postavili, ko poberejo vso opremo pa osta-

ne prireditveni prostor brez izjeme vedno nastlan z odpadki. Zelo grdo je, če se še mesec ali dva po proslavi na kakem kraju valjajo kartonasti krožniki in drugi ostanki in če gozd v bližini še dolgo zaudarja. Organizirati je treba čiščenje takoj, ne pa čakati zime, snega in nališov, pa tudi ne protestov sanitarne inšpekcije. Vse je treba spraviti v takšno stanje, kot je bilo pred proslavo razen objektov trajne vrednosti, ki so bili zgrajeni in ki bodo še dolgo koristno služili. Urediti je treba tudi vprašanje oškodnin ter zaključiti bilanco.

Ob koncu naj spregovorim nekaj še o določanju datumov proslave. Navadili smo se že, da več ne ugovarjamo, če proslava ni točno isti dan kot dogodek, ki ga slavimo. Vse proslave naj bi bile ob dela prostih dnevih. Radi jih tudi prenesemo iz zgodnje pomladi ali pozne jeseni v poletje ali vsaj v toplejši čas. Datum pa je treba točno določiti vsaj dva tedna prej zaradi priprave in propagande. Prav tako tudi ni prav, če sta v bližini ali celo istem kraju hkrati dve prireditvi, tako da se nehoti pojavi nekakšna konkurenca. Na vasi se je potrebno dogovoriti tudi z župniščem, da ne začno zvoniti prav med slavnostnim govorom. V zadnjih letih duhovniki kažejo za sodelovanje glede tega večje razumevanje, kot so ga kdaj prej, kar je rezultatboljšanja odnosov med cerkvijo in državo, oziroma spremembe usmeritve cerkve.

Še in še bi lahko pisal o proslavah. Toda ali ne bi kazalo izdati knjižico o organizaciji proslav, da bi prireditelji imeli vsaj nekaj pri roki. Kot vse kaže, bodo proslave in množična zborovanja dokler bodo ljudje na zemlji. Sodobni čas velikokrat ljudi ločuje in jih dela samotarje, prav ob takih priložnostih pa se spet najdejo stari znanci. Zato ni nič čudnega, če je v zadnjih letih opaziti tako naraščanje števila proslav kot tudi vedno večjo udeležbo. Vse kaže, da postajajo partizanske proslave značilni del našega življenja.

MILE PAVLIN

ANEKDATE

Komandir čete Samo je borcem razlagal, kako se človek orientira v naravi. Po razlagi je rekel kurirju:

»No, tovariš Cort, kako bi ti ugotovil, kje je sever, če ne bi imel pri roki kompasa ne drevja ne zvezd ne sonca, aaa?»

»Po kotlu, tovariš komandir. Moj kotel ima na severni strani bunko!»

Minersko — sabotažni vod Gradnikove brigade gre na akcijo. Čez čas vpraša Mile Silvestra, ki šanta pred njim:

»Kaj ti pa je, da šantaš?»

»Veš, ravno na podplatu se mi je naredilo kurje oko ...»

»Bodi zadovoljen, da se ti je naredilo tam, ti vsaj ne more nihče stopiti nanja.

TUHNJ

SPOMINSKA PLOŠČA PADLIM VAŠČANOM

Združenje borcev Srednja vas v Tuhinju bo ta mesec v vasi Pirševo odkrilo spominsko ploščo padlim vaščanom. Ta vas ima samo štiri hiše. V vasi med vojno ni bilo niti enega izdajalca. Pred koncem vojne so Nemci zažgali vas.

Iz teh štirih hiš je bilo v partizanih 13 fantov in mož, od tega so štirje padli v boju, 70-letnega Rjavčevega očeta pa so Nemci zahrbtno ubili.

V bližini vasi je bil med vojno sedež okrajnega komiteja Tuhinjskega in gospodarske komisije. Preko te vasi je vodila kurirska pot s Kamniškega na Štajersko.

JOZE VIDIC

RAČE

ZDRUŽENJE BORCEV RAZVILO PRAPOR

V Račah smo proslavili 30-letnico slovenske partizanske vojske s slovesnim razvitiem prapora ZB NOV Rače. Slovesnosti so se udeležili zastopniki 3. čete tretjega bataljona Lackovega odreda, družbenopolitičnih organizacij in množica prebivalstva.

Slovesnost se je začela z nastopom mešanega pevskega zbora KUD »Lojze Kokol«, Rače; zapeli so partizansko pesem »Po dolinah in gorah«. Udeležence je pozdravil predsednik krajevne skupnosti Rače, Franc Krepfel-Zmaj, nakar je omenil nekatere najpomembnejše dogodke iz osvobodilnega boja na našem področju. Poudaril je, da so bile Rače z okolico zelo pomembne za osvobodilno gibanje. Račani so tesno sodelovali s partizanskimi enotami in med njimi je bilo precej borcev.

V imenu pokrovitelja, tovarne Pinus, Rače, je Bojan Weis izročil prapor ZB NOV Rače predsedniku združenja Jožetu Radkoviču. Prapor je prevzel v varstvo praporščak Jože Mustafa-Bojan.

Nato je nastopil šolski mladinski pevski zbor iz Rač. Zapel je dve pesmi. Sledile so recitacije učencev osnovne šole, potem pa je spet zapel mešani pevski zbor. Pred koncem slovesnosti je spregovoril še zastopnik mestnega odbora ZZ BNOV Maribor, prireditelj pa se je končala z recitacijo kulturne skupine Lackove čete.

J. H.

KRANJ

OBISKALI SMO ŽUŽEMBERK IN BELO KRAJINO

Aktiv ZB NOV uprave skupščine občine Kranj je 3. t.m. priredil izlet v znane kraje iz narodnoosvobodilne vojne — v Žužemberk in Belo krajino.

V Žužemberku je borce iz Kranja pozdravil predsednik ZB NOV Žužemberk Stane Gorinšek. Opisal jim je zgodovinske boje v tem kraju. Dogažalo se je, da so partizani med hudimi boji celo po desetkrat v enem dnevu zavzeli kraj. Na trgu, kjer raste prastara lipa, smo lahko videli sledove krogel tudi v deblu drevesa. Na griču nad Žužemberkom ob spomeniku 1400 padlim borcem smo položili venec. Učenci osnovne šole iz Žužemberka so lepo izpopolnili slovesnost; peli in recitali so partizanske pesmi. Zlasti ganljiva je bila recitacija pionirjev, učencev drugega razreda, posvečena sedemletnemu Jurčku, ki so ga tam ustrelili.

Pot smo nadaljevali proti Črnomlju. Pri Črnomlju smo obiskali spomenik Staneta Rozmana in položili šopke cvetja. Ob spomeniku so nas pozdravili zastopniki občinskega odbora ZB NOV Črnomelj. Pionirji so nastopili z izbranimi recitacijami. Sborci so nam opisali znameniti boj borcev iz vse Bele krajine za svobodo. Seznanili smo se s Črnomljem in s pomembnimi dogodki v tem kraju. Predsednik našega aktivna Slavko Svetel se je zahvalil za tovariški sprejem v Črnomlju. Tako v Žužemberku kot v Črnomlju so posebej poudarili, da vzdrževanje spomenikov NOB ni zadovoljivo urejeno. Nujno bi bilo ustanoviti namenski sklad za najnujnejša popravila spomenikov. Ni mogoče zahtevati, naj denar za ta namen priskrbijo sama, gnojno šibko združenja borcev.

M. GOJKO

CERKNICA

OBČINSKO TEKMOVANJE ZRVS

Občinski odbor ZRVS Cerknica je konec junija priredil tekmovanje v taktično orientacijskem pohodu. Sodelovalo je sedem ekip. Vsi tekmovalci so bili zelo prizadevani. Na tekmovanje so povabili mladince, pripadnike milice, lovce, jamarje in radioamaterje. Komisija za tekmovanje pa je bila zelo razočarana: izmed povabljenih se je tekmovanja udeležila le ekipa jamarjev z Rakeka.

Rezervni vojaški starešine in mladinci,

člani jamarskega društva, so pokazali izredno vzdržljivost. Orientacijska pot je bila naporna. Na posameznih delovnih krajih so udeleženci pohoda reševali več nalog: taktično, topografsko in streljali so z vojaško puško na 100 m.

Tekmovalci so pokazali dobro znanje. Izrazili so željo, da bi bilo takšnih tekmovanj več, saj se le tako lahko primerno usposabljaajo za naloge v svojih enotah.

Izidi tekmovanja so bili naslednji: Prvo mesto je zasedla ekipa enote splošnega ljudskega odpora (skupaj 294 točk). Nadalje pa so se zvrstili takole: 2. krajevna organizacija ZRVS Cerknica (264); 3. ZRVS Grahovo (263); 4. ZRVS Nova vas; 5. člani jamarskega društva, Rakek; 6. ZRVS Stari trg in 7. ZRVS Rakek. JANEZ HREN

ČRNUČE

REZERVNI VOJAŠKI STAREŠINE RAZVILI PRAPOR

Krajevna skupnost Črnuče-Nadgorica (občina Ljubljana-Bežigrad) praznuje 24. junij kot svoj krajevni praznik v spomin na dan, ko so leta 1941 odšli v gozdove pod Rašico prvi domačini, komunisti: Janko Bizjak, Rezka Dragar, Zvonka Pečar, Maks Pečar, Cene Stupar in Jože Ravbar. Ti borci so ustanovili partizansko skupino, ki je pozneje postala jedro rašiške čete (ta pa je bila v kamniškem bataljonu, ustanovljenem leta 1942).

Letos so krajevni praznik zlasti lepo proslavili. V proslavo 24. junija so rezervni vojaški starešine razvili svoj prapor. Ta slovesnost je bila združena s slavnostno akademijo. Ob koncu praznovanja je bila 25. junija slavnostna povorka po naselju. Sodelovale so vse druge organizacije v občini, združenja, športna društva, obe gasilski društvi in ZB NOV. SILVO PAJK

HRUŠICA

ŽALNA SLOVESNOST NA BELEM POLJU

Prav na dan, ko je minilo trideset let od ustrelitve 46 talcev na Belem polju pri Hrušici (27. julija 1942), so prebivalci Hrušice priredili žalno slovesnost na grobovih talcev v Begunjah.

Predsednik ZB NOV Maks Klinar je v spominskem govoru poudaril neprecenljiv pomen žrtev za našo svobodo. Potem pa so na kulturni prireditvi nastopili recitatorji domačega KUD Svobode, pevci pevskega zbora upokojencev z Jesenic in godba na pihala s Hrušice. Zastopniki družbenopolitičnih organizacij so položili venec. — Žalne slovesnosti so se udeležili številni prebivalci Hrušice in drugi udeleženci.

Po slovesnosti so priredili na Hrušici sprejem za svojce padlih talcev in umrlih po taboriščih. BRANKO BLENKUS

KRANJSKA GORA

PRIPRAVE NA POSTAVITEV SPOMENIKA

V Kranjski gori se zavedajo, da v njihovo lepo se razvijajočo letoviško kraj sodi tudi lepši spomenik padlim borcem in žrtvam. Zaradi graditve hotela Prisank so spomenik morali prestaviti na prostor, ki pa ne ustreza. Občinski odbor ZB NOV Jesenice in ZB Kranjska gora sta se dogovorila, da bosta sestavila komisijo z nalogo, da bo opravila priprave za postavitve novega spomenika. Morala bo najti primeren prostor za spomenik, priskrbeti dokumentacijo in pripraviti nabiranje denarnih prispevkov. Dokler pa ne bo novega spomenika, bodo morali primerno urediti okolico ob starem spomeniku in obnoviti sam spomenik (napise).

JESENICE

ODLIKOVANJA OB OBČINSKEM PRAZNIKU

Dne 29. julija so na slavnostni seji jeseniške občinske skupščine podelili za prizadevanje in uspešno delo na športnem področju Čufarjeve plakete Bojanu Čebulu, Mihi Klinarju, Joži Gazvodi in KUD »Janez Mencinger«, Javornik-Koroška Bela. Prav tako za športno dejavnost pa so odlikovali Gregorčičevo plaketo Karla Frančeškina, Mitjo Verevška, Toneta Zidana in jeseniški nogometni klub.

Razen tega je 62 nekdanjih borcev in aktivistov prejelo za družbenopolitično dejavnost po vojni odlikovanja predsednika republike. Dve posebni pohvali za izredno in nenehno skrb za varovanje v socialnem varstvu pa je prejela aktivistka in družbenopolitična delavka Ivanka Kozar z Jesenic. Stanetu Rozmanu je predsednik občinske skupščine Franc Žvan podelil pismo pohvale glavnega štaba za splošni ljudski odpor Slovenije; Rozman je deležen tega priznanja za izredno prizadevanje pri organizaciji in urjenju enote protiletalske obrambe civilne zaštite pri jeseniški železarni. Ta enota je postala najboljša te vrste v Sloveniji.

BRANKO BLENKUS

ŠKOFJA LOKA

OTVORITEV OBNOVLJENE MUZEJSKE ZBIRKE

V muzeju na škofjeloškem gradu so pred časom odprli za javnost zbirko NOV NA ŠKOFJELOŠKEM. Sedaj razstavljeno gradivo je preraslo prejšnjo razstavo po pestrosti, kakor tudi po širini območja, s katerega je zajeto. Medtem, ko so bili prvotno prikazani le nekateri najbolj popularni borci in aktivisti iz Škofje Loke in bližnje okolice in nekaj najbolj znanih dogodkov pa je sedaj prerasla v razstavo o narodnoosvobodilnem in revolucionarnem gibanju na vsem področju škofjeloške občine od Martinih vrha do Žirov in Zirovskega vrha do Dražgoš.

Prof. Vinko Demšar, ki je s pomočjo ZB NOV Škofja Loka, Muzeja revolucije iz Ljubljane ter Gorenjskega muzeja iz Kranja tako popestril to na dvainštirideset tem razdeljeno zbirko, je dal razstavljenemu gradivu močan pečat pravilne strokovne izbire gradiva po posameznih temah, od prvih dni kapitulacije stare Jugoslavije, formiranja partizanskih enot, pomembnejših spopadov, okupatorjevega nasilja (talci), do

mačih internirancev, zadnje ofenzive, do svobode priborjene s potoki krvi.

V govoru ob otvoritvi je vse prisotne povabil, naj pomagajo pri nadaljnjem zbiranju gradiva in se poskušajo spomniti krajev, datumov in oseb, ki so predstavljene na posameznih dokumentih; poudaril je, naj bi gradivo ne zbirali in shranjevali po domovih, ali celo oddajali v druge muzeje, temveč naj bi našli svoje mesto v tukajšnji razstavljeni zbirki. Vzpodbudil je vse prisotne, naj še ujamejo čas in prično pisati spomine, saj jih je vse manj tistih, ki so sodelovali pri posameznih akcijah v NOB.

Prof. Andrej Pavlovec se je zahvalil številnim delovnim organizacijam za materialno in strokovno pomoč pri urejanju zbirke.

Otvoritve se je med drugimi udeležil tudi Franc Fojkar-Janko Jeloški, ki je v imenu odbora kurirjev in vezistov Slovenije podaril muzeju pred kratkim izdano knjigo Kliče glavnih štab.

Prisotne je po otvoritvi povabil k ogledu razstavljenega gradiva predsednik ZB NOV Škofja Loka Ferdo Tolar.

Tekst in slika:
STANE JESENOVEC

Gledalci si z zanimanjem ogledujejo novo prenovljeno zbirko na škofjeloškem gradu.

UOZBAN

ODKRITJE SPOMINSKE PLOŠČE

Na hribu Uozbanu nad Kobari-dom in Drežnico so se pred devetindvajsetimi leti oglasile prve partizanske puške na Kobariškem. Letos je v spomin na začetek vstaje našega ljudstva v teh krajih tolminska mladina ob sodelovanju ZB NOV Drežnica in združenj borcev v sosednjih krajih odkrila spominsko ploščo na Uozbanu.

Na tem hribu so imeli Italijani med vojno protiletalsko postojanko. To postojanko je v noči med 6. in 7. februarjem 1943 uničila 2. četa II. bataljona severno-primoškega odreda. Le enemu fašistu se je posrečilo pobegniti. Tedaj je doletela zaslužna kazen tudi starega fašista-skvadrista, ki je pred petdesetimi leti sodeloval pri požigu

župnišča v Drežnici. Tedaj so fašisti hoteli ubiti župnika in župana iz Drežnice, a se jima je posrečilo umakniti iz vasi.

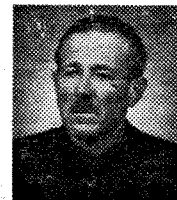
Naši borci so med napadom na italijansko postojanko zaplenili 12 pušk, težki protiletalski mitraljez, več zabojev streliva in mnogo raznih potrebščin.

Slovesnost je začel s pozdravnim nagovorom Franc Lazar iz Drežnice, slavnostni govor pa je imel Ivan Kurinčič, ki je opisal začetek vstaje na Kobariškem in partizanski napad na Uozbanu. Ploščo je v imenu tolminske mladine odkril sekretar občinskega komiteja ZMS Vinko Kavčič ter jo izročil v varstvo mladini in lovcev iz Drežnice. Ploščo je prevzel v varstvo v imenu mladine in lovcev mladinec Danilo Bric iz Drežniških Raven. Na krajišnji kulturni prireditvi so nastopili šolarji iz Drežnice pod vodstvom učiteljice Milene Rakušček.

IVAN KURINČIČ

imeli smo ljudi

Karel Pavšar

Tone Urbanc

Nenadoma nas je zapustil v 60. letu starosti. Rodil se je leta 1912 v Sari Fužini. — Preživel je hudo mladost po prvi svetovni vojni in v neurejenih socialnih razmerah v stari Jugoslaviji. Delil je usodo izkoriščanih delavcev. — Med okupacijo se je kmalu pridružil osvobodilnemu gibanju, leta 1944 pa se je uvrstil med borce. Bojeval se je v jeseniško-bohinjskem odredu. — Ze od mladosti je imel nagnjenje do slikarstva in med vojno je ustvaril nekaj del, ki so prikazovala okupatorjevo hudodelstvo. — Po vojni je delal v jeseniški železarni in se z veliko vnemo udeleževal družbenopolitičnega delovanja. Na njegovo pobudo so na Jesenicah ustanovili fotoamaterski krožek, ki je dosegel lepe uspehe ter priznanja. Za letošnji občinski praznik jeseniške občine so na njegovo pobudo priredilo veliko fotografsko razstavo, a ga ni bilo več med živimi, ko so jo 31. julija odprli. Niso mu mogli tudi več izročiti plakete za neutrudno in požrtvovalno delo.

Slovenski harmonikarji na Pokljuki

V nedeljo, 6. avgusta, je bilo pri goštišču Ob tabornjem ognju na Pokljuki že tradicionalno tekmovanje slovenskih harmonikarjev. Če pravim tradicionalno, imam v mislih predvsem omenjeno gostišče, s katerim je to tekmovanje tesno povezano. Pred nastankom oziroma razvojem omenjenega gostišča, ki ga vodi nekdanji partizan, vojaški voditelj Prešerenove brigade Franc Jernej-Milčec, ni bilo takega tekmovanja, vsaj v povojnih letih ne.

Pred vojno so slovenski harmonikarji tekmovali na takratnem ljubljanskem velesejmu. To je bila za tedanje čase atrakcija, ki je privlačila na velesesem veliko občinstva, hkrati pa je služila za reklamo izdelovalcem harmonik, pa tudi samemu velesejmu.

Vsebinsko sedanjega tekmovanja je seveda precej drugačna od predvojne. Medtem ko je šlo pred vojno za kvaliteto izvedbe ne glede na to, ali je kdo igral slovenske narodne pesmi ali pa stare avstrijske koračnice, posvečajo organizatorji tekmovanja na Pokljuki pozornost tradiciji slovenske narodne in partizanske pesmi. Združitev je primerna in zelo posrečena, če pomislimo, da je tako narodna kot partizanska pesem zrasla iz globine ljudskega čustvovanja in hrepenenja. Mnoge partizanske pesmi so že v obdobju NOB povsem ponarodele. V tem dejstvu se zrcali širina in veličina narodnoosvobodilnega gibanja, ki je našemu človeku pomenilo boj za obstanek in svobodo življenja naj lepši slovenski zemlji. Pri tem ne smemo pozabiti, da je harmonika odigrala v naši partizanski vojski mnogo bolj pomembno vlogo kot pa, denimo, godba na pihala v katerikoli konvencionalni armadi. Pomislimo, kaj je pomenila našim bor-

cem udarna pesem, ki jim jo je na pohodu zaigral partizanski harmonikar! Lahko rečem, da je to področje še premalo raziskano in da partizanskim harmonikarjem še ni bilo izrečeno priznanje, ki so si ga zaslužili.

Glede na navedeno zasluži pobuda organizatorjev harmonikarskega tekmovanja na Pokljuki pohvalo. Hkrati pa se lahko vprašamo, zakaj se ni spomnil na organiziranje takšnega tekmovanja še kdo drug, oziroma, zakaj ni tekmovalje organizirano v okviru ali vsaj pod pokroviteljstvom kakšne kulturno-prosvetne ali turistične ustanove. V takšnem okviru bi lahko dvignili tekmovalje na kvaliteto višjo raven, predvsem pa bi ga lahko razširili tudi na mladino, ki je bila v nedeljo prav revno zastopana. Razen tega se mi ne zdi prav, da je tekmovalje omejeno samo na diatonično harmoniko. Pri nas se je namreč že zdavnaj uveljavila po mestih in vaseh tudi klavirska oz. kromatična harmonika, ki je bila tudi v partizanih zastopana v enaki meri kot diatonična!

Če ne drug, je podčrtal in povzdignil pomembnost harmonikarskega tekmovanja 26. t.m. na Pokljuki znani slovenski književnik, pisec Ukane Tone Svetina, ki je imel pozdravni govor, nato pa je sodeloval v žiriji. Njegova navzočnost in sodelovanje opozarjata, da bi tekmovalje zaslužilo večjo pozornost širše kulturne javnosti. Na njegovo pomembnost pa opozarjata tudi številna udeležba tekmovalcev — prijavilo se jih je kar 42 iz vseh pokrajin Slovenije — in množica občinstva, ki je pozorno spremljala narodne in partizanske pesmi ter nagrajevala izvajalce s ploskanjem.

F. S.

Kaj prinaša nova pokojninska in invalidska zakonodaja?

Upokojene pa tudi zaposlene borce močno zanima kaj prinaša nova pokojninska in invalidska zakonodaja.

ZAKON O TEMELJNIH PRAVICAH IZ POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA, ki ga je zvezna skupščina sprejela 28. junija je bil objavljen v 35. številki Uradnega lista SFRJ 6. julija letos.

Pisali smo že, da so v tem zakonu ohranjene vse dosedanje pravice udeležencev NOB. Borci pred 9. 9. oziroma pred 13. 10. 1943 bodo torej tudi v prihodnje imeli pravico do starostne pokojnine ne glede na starost, ko dopolnijo pokojninsko dobo 35 let (moški) oziroma 30 let (ženske) — pa tudi ko dopolni starost 55 let (moški) oziroma 50 let (ženska), če imajo najmanj 20 let pokojninske dobe, dopolnjene kadarkoli, od tega pa najmanj 10 let zavarovalne dobe.

V veljavi je ostalo tudi določilo, da borcu NOV, ki ima pokojninske dobe najmanj 15 let in od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe, lahko posebna komisija, ne glede na starost izjemoma prizna pravico do starost-

ne pokojnine, če spozna, da je to potrebno glede na njegovo splošno zdravstveno stanje.

V zakonu je predvideno tudi določilo, da borci NOV pred 9. 9. 1943 lahko pridobijo pravico do starostne pokojnine, ko izpolnijo navedene pogoje, ne glede na to, kdaj jim je prenehalo zavarovanje. Pri vsem tem pa ne gre prezreti določila, da se borce NOV lahko opredeli, da uveljavi pravico do starostne pokojnine ob predpisanih pogojih, s tem, da se mu obdobja posebne dobe, ki se štejejo dvojno, računajo v pokojninsko dobo enojno, če je to zanj ugodneje.

Za borca NOV je določeno, da se pri izračunu pokojninske osnove vzame poprečje osebnih dohodkov zadnjih petih let, če pa je zanj ugodneje, se pokojninska osnova izračuna enako kot drugim zavarovancem — se pravi, da se vzame za pokojninsko osnovo desetletno poprečje. Tistim, ki so poleg osebnega dohodka dobivali tudi dodatke za borce, se tudi ta dodatek všteje v osebni dohodek za izračun pokojninske osnove.

Za udeležence NOV po 9. 9. 1943 veljajo tudi po tem zakonu določila, da se znesek obračunan po dopolnjeni pokojninski dobi, če je ta nižji od 85 odstotkov pokojninske osnove, poveča: borcu NOV od 9. 9. 1943 do konca tega leta za 60 odstotkov, borcu NOV od leta 1944 za 30 odstotkov, in borcu NOV od leta 1945 za 10 odstotkov. Toda tako zvišani znesek ne sme presegati 85 odstotkov pokojninske osnove.

Med določili novega zakona je tudi tole: borec pred 9. 9. 1943, ki zaradi invalidnosti ne more opravljati svojega dela nad polovico delovnega časa, ne glede na to ali bi morda mogel po poklicni rehabilitaciji, ali brez nje opravljati drugo ustrezno delo, pridobi pravico do invalidske pokojnine, če izpolnjuje pogoje glede pokojninske dobe za pridobitev pravice do te pokojnine.

Pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943 se usklajujejo enako kot pokojnine drugih zavarovancev.

Po dosedanjih predpisih pokojninske zakonodaje se je zavarovalna doba s povečanjem (vsako leto se šteje za 15 mesecev) priznavala samo vojaškim vojnim invalidom od 1. do 4. skupine. Po določitih novega zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja pa je ta pravica razširjena tudi na vojaške vojne invalide 5. in 6. skupine.

K vsemu temu je treba pripomniti, da ta zakon določa in opredeljuje le temeljne pravice pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Podrobnosti o vseh določitih tega zakona pa bodo zajete v republiških zakonih.

Osnutek takega zakona za Slovenijo, ki ga je skupščina SRS že sprejela, je sedaj v javni razpravi. Ker pa se pravice iz temeljnega zakona lahko uveljavljajo že s 1. januarjem 1973, je pričakovati, da bo tudi republiški zakon do takrat že sprejet.

V. M.

ZGODOVINSKI NAPIS NAJ BO ČITLJIV

Na spominski plošči na vogalu Cigaletove in Trdinove ulice v Ljubljani je tale napis:

V tej hiši je bila 24. in 25. decembra 1934 vsedržavna ilegalna konferenca KP Jugoslavije. Sklenjeno je bilo, da se ustanovi KP Slovenije in KP Hrvatske.

Ploščo je postavila KP Jugoslavije 1952.

Plošča, ki jo je že načel zob časa, je sicer lepo izdelana, a posamezne črke na njej je skoraj nemogoče brati. Men-da ne bi bilo toliko stroškov, da bi ta zgodovinski napis uredili.

STANKO SKOČIR

SPOROČILO NAROČNIKOM

Ročne ure, ki jih vsak mesec žrebamo za naročnike TV-15, bodo tokrat prejeli:

Keblič Jožefa, Podgorje 1, 63213 Frankolovo, Erman Ivan, Gočeva 12, 63235 Gradišče v Slov. goricah, ki prejmeta žensko ročno uro, ter Zemljak Maks, Grič 5, 68290 Sevnica in Varl Jože, M. Tita 87, 64270 Jesenice na Gorenjskem, ki bosta prejela moško ročno uro.

Nagrajencem iskreno čestitamo. Ročne ure bodo prejeli v najkrajšem času.

Uredništvo in uprava

Vsem borcem Cankarjevega bataljona

V Gorenjskem muzeju v Kranju obstaja originalni seznam Cankarjevega bataljona iz leta 1942.

Seznam je delno uničen, tako da nekaterih imen sploh več ni, ali pa je ostalo le nekaj črk. Kaže, da je seznam napravljen v jeseni leta 1942.

Precej borcev bataljona nam je že poznanih, vendar pa ne vemo za vse.

Prosimo te, da se potru-diš in sam ali v družbi še s kom skušaš ugotoviti imena in primke navedenih ter če so živi tudi njihove naslove, oziroma če so padli, kje so bili rojeni oziroma kje so živeli pred vstopom v NOV.

Odgovor nam pošlji do 1. septembra 1972 na ZZB NOV občine Jesenice!

Podatki so nam potrebni zato, ker bi v jeseni v avgustu ali septembru pripravili tovariško srečanje Cankarjevega bataljona, pri Valvazorju ali v Završnici.

Predsednik ZZB NOV: Franc Konobelj Slovenko

Št. Ime	Poklic	Starost	Pol. prej	Pol. sedaj
1. Mato	trg. pomočnik	23. 1.	—	OF
2. Jozel	ključavničar	32. 1.	KP	KP
3. Čiro	čevljar	28. 1.	četnik	KP
4. Boris	delavec	19. 1.	—	OF
5. Stefan	dijak	15. 1.	—	—
6. Miško	dijak	19. 1.	—	OF
7. Muki	uradnik	23. 1.	sokol	—
8. Tone	delavec	20. 1.	—	OF
9. Cvetko	tov. delavec	43. 1.	socialdem.	KP
10. do	stroj. ključ.	20. 1.	sokol	OF
11. razd	dijak	18. 1.	Fantov od.	SKOJ
12.	trg. pom.	30. 1.	—	OF
13.	mizar	28. 1.	nar. strok.	—
14.	—	17. 1.	—	OF
15.	gradb. teh.	20. 1.	—	—
16.	urar, zlatar	18. 1.	sokol	—
17.	dijak	15. 1.	sokol	—
18.	delavec	29. 1.	sokol	—
19.	dijak	19. 1.	sokol	—
20.	dijak	20. 1.	sokol	—
21.	mizar	20. 1.	sokol	—
22.	pravnik	23. 1.	Fatov od.	—
23.	pri. uradnik	27. 1.	—	—
24.	kurjač	33. 1.	—	—
25.	kmet	20. 1.	sokol	—
26.	krojač	19. 1.	—	—
27.	brivec	25. 1.	—	—
28.	tov. del.	25. 1.	sokol	—
29.	mehanik	29. 1.	sokol	—
30.	dijak	20. 1.	SKOJ	—
31.	umetni kovač	19. 1.	fan. odsek	—
32. mi	tov. del. elek.	27. 1.	krščanski s.	—
33. Tomaž	pleskar	23. 1.	sokol	—
34. Francelj	delavec	28. 1.	narodnak	OF
35. Zdenko	tesar	19. 1.	—	OF
36. Porobek	gozdni del.	19. 1.	—	OF
37. Pter	žele. livar	20. 1.	—	OF
38. Čoč	kurjač	21. 1.	—	OF
39. Miram	dijak	19. 1.	—	SKOJ
40. Robin	delavec	22. 1.	slov. fant	—
41. Atna	slaščičar	21. 1.	—	OF
42. Florjan	delavec	22. 1.	slov. fant	—
43. Ivan	pekar	23. 1.	—	OF
44. Ludvik	žel. strugar	25. 1.	soc. demokrat	KP
45. Kouboj	lesni prekup.	18. 1.	sokol	SKOJ
46.	uradnik	32. 1.	—	O.
47. Aleksander	brivec	31. 1.	—	OF
48. Bobi	krojač	21. 1.	sokol	—
49. Soč	vodni inštal.	28. 1.	social. dem.	—
50. Franjo	orožnik	29. 1.	—	OF
51. Zoro	čevljar	31. 1.	social. dem.	KP
52. Jak	kamnosek	41. 1.	—	OF
53. Dušan I.	kurjač	30. 1.	sokol	—
54. Miha	orožnik	32. 1.	—	KP
55. i	ključ. vaj.	17. 1.	—	OF
56. nček	zidar	23. 1.	—	KP
57. ka	mizar	34. 1.	kršč. soc.	—
58.	krojač	30. 1.	sokol	KP
59.	klepar	19. 1.	—	O.
60.	žimoprejec	22. 1.	—	—
61.	krznar	21. 1.	sokol	—
62.	—	26. 1.	—	—
63.	mizar	21. 1.	sokol	—
64.	mizar	30. 1.	socialdem.	—
65.	ključavničar	23. 1.	—	—
66.	delavec	36. 1.	—	—
67.	ključavničar	30. 1.	narod. soci.	—
68.	ključavničar	21. 1.	—	—
69.	delavec	19. 1.	—	—
70.	—	20. 1.	—	—
71.	delavec	21. 1.	prosv. druš.	O.
72.	mizar	19. 1.	—	—
73.	mizar	19. 1.	prosvet. drš.	—
74.	tov. del.	29. 1.	socialist	—
75.	strojnik	42. 1.	KP	—
76.	strojnik	30. 1.	KP	—
77.	ključavničar	28. 1.	socialist	—

DOLENJA VAS PRI RIBNICI KRAJEVNI PRAZNIK — 100-LETNICA GASILSKEGA DRUŠTVA

Dne 13. t. m. bodo v Dolenji vasi praznovali svoj krajevni praznik s proslavo 30-letnice ljudske vstaje in stoletnice ustanovitve gasilskega društva. Pobudo za ustavitev gasilskega društva je dal »oče slovenskega gasilstva«, Ignac Merhar, doma iz Prigorice pri Dolenji vasi. Računajo, da se bo proslave udeležilo več tisoč ljudi. Prišli bodo tudi gostje iz občine Arcevia, ki je pobratena z ribniško občino.

Dolenja vas z okoliškimi vasi je dala med osvobodilno vojno velik krvni davek. Osvobodilno gibanje se je kmalu po oku-

paciji zelo razmahnilo in okupator ga je hotel v krvi zatreti. Streljali so talce in internirali mnogo ljudi. Dolenjevaški župnik Škulj pa je začel v tem kraju ustanavljati belo gardo.

Po vojni se novi rod hkrati s starejšimi prebivalci trudi za gospodarski razvoj in lepšo podobo kraja. Uspešno deluje krajevna skupnost. Politična nasprotja, ki so pred vojno razdvajala ljudi, so izginila. To je zlasti zasloga bivših borcev in aktivistov. V Dolenji vasi so po vojni dobili novo šolo. Prav zdaj pa si prizadevajo doseči zgraditev novega družbenega središča, kjer bi naj bila tudi sodobna telovadnica in otroški vrtec. Na krajevnem območju je le en industrijski obrat (v Prigorici, INLES). Potrebnovali bi še vstjo eno delovno organizacijo, da bi zaposlili dekleta in žene. Zdaj se mora precej delavcev voziti na delo v druge kraje.

m

Kako je padel Tone Čufar

Desetega avgusta 1942 je nehalo biti srce proletarskega pisatelja, samorastnika Toneta Čufarja. Že pred vojno se je z Jesenic preselil v Maribor, kjer je živel vse do okupacije. Takrat se je umaknil v Ljubljano, kjer je delal ilegalno vse do junijskih racij 1942. Čufar je v Ljubljani stanoval pri sestri Albina Pibernika.

Albin Pibernik je bil rojen v Smarču pri Kamniku. Po odsluženju vojaškega roka se je zaposlil v jeseniški železarni. Leta 1931 je bil sprejet v članstvo komunistične partije. Zaradi svoje revolucionarne zavesti je bil večkrat zaprt in preganjan.

Albin Pibernik in Tone Čufar sta na Jesenicah delala v isti partijski celici. Čufar se je že pred vojno spoznal z Albinovo sestro Angelo Vovk, ki je stanovala in še stanuje na Mestnem trgu v Ljubljani. Maja 1941. leta se je Čufar ilegalno preselil k družini Angele Vovk. Stanovanje, v katerem je živel in delal pisatelj Tone Čufar leta 1941/42, je blizu Magistrata v Ljubljani.

V tej stari ljubljanski hiši, pri Angeli Vovk, je Tone Čufar pisal in se skrivaj sestajal z ilegalci. Tod so našli zatočišče ranjeni partizani in preganjani Slovenci. Kadar je Čufar vodil sestanek sodelavcev OF, je domače zaprosil, naj zapustijo sobo. To pa ne zaradi nezaupanja, pač pa zaradi nujne stroge tajnosti pri delu. V sobi je imel radio-aparat. Prisluskoval je poročilom iz Moskve in Londona, zapisoval vesti in jih nato širil med člani OF.

Tone Čufar je v Ljubljani živel pod ilegalnim imenom Karel Štrukelj. Prijavljen je bil kot inkasant pri bivšem trgovcu Zlendru na Mestnem trgu, zato da je dobival živilsko karto. Živel je zelo skromno. Hranil se je največ s konjskim mesom in umetnim mlekom. Bil je nasprotnik alkoholnih pijač, toda vedno poln humorja.

29. junija 1942 je bila v Ljubljani velika racija. Na območju sedanjega

strašen. V Ljubljani sem bil zopet teden dni popolnoma blokiran, ko so bile racije. Okrog 5000 moških so odvedli v Italijo. Naš aktiv se je ves rešil. To imamo dobro urejeno. Sedaj je v Ljubljani tako malo moških, da je že nevarno hoditi po ulicah. Nemci dan za dnem streljajo na stotine talcev, Italijani prav tako na desetine, na Primorskem pa na javnih trgih obešajo desetine in desetine Slovencev-talcev. Nemci in Italijani povsod požigajo in res ne vem, kakšna bo po vojni ta naša Slovenija...

Po raciji so veliko Ljubljancev odpeljali v Gonars. Čez poldrugi mesec so Čufarja s skupino Slovencev poslali nazaj v Ljubljano.

Taborišče Gonars je bilo pol ure vožnje z avtomobilom zahodno od Gorice. Dr. ing. Albert Cebulj, dekan fakultete za elektrotehniko v Ljubljani, se teh dohodkov takole spominja: »Leta 1942 sem bil študent na elektrotehniški fakulteti v Ljubljani. Zaprlj so me istega dne kot pisatelja Čufarja in še veliko drugih Ljubljancev.

Taborišče Gonars se je uradno imenovalo Taborišče za vojne ujetnike. Razdeljeno je bilo na tri dele: v enem so bili vojni ujetniki jugoslovanske vojske, predvsem oficirji in podoficirji. V barakah so bili interniranci. Za nas ni bilo več prostora, zato smo spali pod velikimi šotori na goličavi. Pod vsakim šotorom je spalo 32 internirancev. Nihče nas ni zasliševal. Tu smo ostali šest tednov. Osmega avgusta 1942. leta so nam povedali, da nas bodo premestili. Naslednji dan smo v spremstvu straže šli peš do železniške postaje San Giorgio. Tu so nam zasmehljivo dejali, da bomo naprej potovali kot siamski dvojčki; to je pomenilo, da nas bodo zvezali po dva in dva skupaj.

V Trstu smo prestopili na vlak, ki nas je popeljal v Ljubljano. Tja smo prispeli okrog tretje ure popoldne. Pred današnjim domom JLA se je zbrala velika množica ljudi, ki je zmotno menila,

član Slovenskega narodnega gledališča; Vincenca Koširja z Rudnika, ključavničarskega vajenca; Franca Mišiča, uradnika iz Brežic (sedaj je tam na sodišču ali tožilstvu); Stanislava Novaka, študenta medicine iz Litije ali okolice; Franca Paplerja z Jesenic, ki je pozneje padel v NOV; Ignaca Ribiča (drugi podatki o njem mi niso znani); Franca Sivca, študenta; Ivana Zadnikarja, študenta iz Horjula.

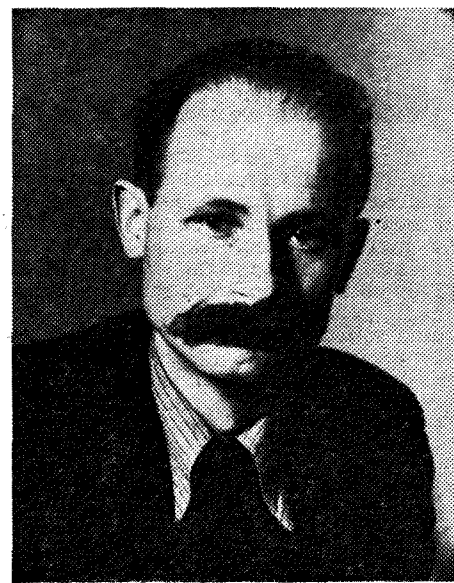
Menim, da bi gestapovci v begunjskem zaporu s pomočjo izdajalcev lahko ugotovili, da se pod imenom Karel Štrukelj skriva pisatelj in komunist Tone Čufar. Čufar se je tega zavedal, zato je zbežal, čeprav je vedel, da ne bo prišel daleč, saj je imel zvezane roke.

Tone Čufar je padel v Ljubljani na Celovski cesti št. 306. Hiša je šele predlanskim dobila to hišno številko, prej je bila to Podgora št. 22.

Tone Čufar se je rodil v revni delavski družini 14. novembra 1905. leta na Jesenicah. Življenska pot ga je vodila od pastirja do delavca in dalje do pisatelja zatiranih. Bil je aktiven član naprednih političnih organizacij in duša delavskega kulturnega življenja. Njegove drame so igrali na odrih v delavskih domovih po vsej Sloveniji. Čufar je bil prirodno nadarjen in je umetniško žilico začutil že v fantovskih letih.

Štiri dni po njegovi smrti, 14. avgusta 1942. leta, so fašisti v Kosovski Mitrovici ubili tudi njegovo zaročenko Silviro Tomazini, ki je poučevala na tamkajšnji gimnaziji in je bila med organizatorji vstaje v tem kraju. Po smrti je bila proglašena za narodnega heroja.

Naj povem še to, da je smrt Toneta Čufarja gledala z razdalje desetih metrov Milica Novak, šivilja, ki stanuje na Celovski cesti št. 306. Ona se tako le spominja Čufarjeve smrti: »Zgodilo se je v dopoldanskih urah desetega avgusta 1942. leta. Sedela sem v sobi in šivala. Naenkrat zaslišim na cesti. vrišč. Pogledamo skozi okno in vidim slokega in visokega moškega s klobukom na glavi, oblečenega v temno sivo obleko, kako z zvezanimi rokami beži med dvema hišama prav nam nasproti. Tekel je približno 80 metrov, tam pa so ga dohitele krogle. Nanj je streljal

Ena izmed podob delavskega pisatelja Toneta Čufarja. Foto: S. Smolej

carinik Apschner, doma nekje s Koroškega. Videla sem, da je Apschner streljal begunca, pa tudi Apschner sam se je s tem rad hvalil.

Čez nekaj minut sta dva gestapovca pripeljala begunca nazaj. Držala sta ga pod pazduho, ker je bil hudo ranjen. Samo deset metrov pred našo hišo se je sesedel; očitno je bilo, da umira. Ta prizor ne bom nikdar pozabila. Pristopil je gestapovec in ga s pištolo ustrelil v tilnik. Šele po vojni sem zvedela, kdo je bil človek, čigar smrt sem gledala skozi okno.

Na kraju, kjer je padel pisatelj Tone Čufar, še danes ni nobene spominske plošče. Kot nekdanji borec in komunist to težko razumem. V meni kljuje vprašanje ZAKAJ? Čufarjevo smrt sem podrobno opisal v knjigi Beg z morišča. Že tam sem izrazil upanje, da bomo ob 30 letnici njegove smrti odkrili spominsko obeležje.

Naj povem, da je krajevna organizacija borcev Zirovnica na Gorenjskem vsem padlim borecem na področju krajevne skupnosti postavila spominska obeležja, Tone Čufar pa je bil predvojni komunist. Kaj nismo mogli komunisti prispevati nekaj dinarjev za spominsko obeležje? Kje je društvo slovenskih književnikov in krajevna organizacija Zveze borcev Šentvid?

JOŽE VIDIC

Umrl je revolucionar

Dne 20. julija smo se na ljubljanskih Zalah poslovili od Jerneja Urbanija, predvojnega borca za delavske pravice, upokojenega vodje mestnega prometa (zdaj Vitor).

Rodil se je leta 1906 v Kandršah v skromni kmečki hiši. Izučil se je za mehanika. S težavo je v letih gospodarske krize dobil zaposlitev pri ljubljanskih cestnih železnici.

Mladi Jernej je vneto prebiral revolucionarno literaturo, ki jo je izdajala pred vojno Cankarjeva založba, in se marljivo izobraževal. Zbiral se je s somišljeniki v krožku, ki ga je vodil M. Stražar. V železničarskem domu se je seznanil z železničarjem Baznikom, revolucionarjem, ki se je vrnil iz ječe v Sremski Mitrovici.

Napredni delavci pri mestni cestni železnici so si prizadevali doseči popolno enotnost delavstva, ki je bilo razbito na tri sindikate. Jernej je v ta namen pomagal ustanoviti »Strokovno društvo ECZ«. Pristopili so skoraj vsi delavci.

Ko je direkcija samovoljno podaljšala delavcem delovni čas od osemurnika na 10 ur, je delavsko vodstvo sklicalo protestno zborovanje. Na zboru je zastopnik policije odvzel besedo govornikom in prepovedal zborovanje. Delavci so potem ponoči odkorakali v remizo na Celovski cesti in med potjo vzklikali: »Živela stavka! Živel Lenin!»

Revolucionar Jernej Urbanija.

Na zboru v remizi so izvolili stavkovni odbor. Načelniku policije, ki jih je hotel razgnati, je vodstvo stavkajočih dokazovalo, da je remiza njihova, prav tako tudi pokojninski sklad, češ, to so njihovi žulji, kar branijo. Osemurnik je bil uzakonjen po vsem svetu in je veljal pač tudi zanje.

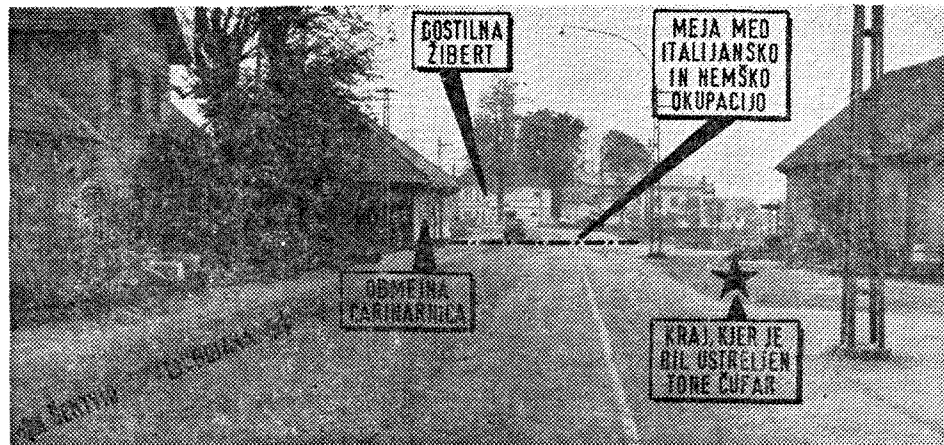
Javnost je bila na strani »tramvajevcev«. Predsednik stavkovnega odbora je bil Jernej. Delavci so vztrajali v stavki in pri svojih zahtevah. Ljudje so jim dajali brezplačno hrano. Tako so si delavci obvarovali pravico do osemurnika.

Jernej s tovariši je odločno branil delavsko enotnost, da je gospoda ni mogla razbiti. Obiskoval je bolne tovariše in delil denarne prispevke, ki so jih tovariši prostovoljno zbrali. Med protidraginskih akcijami tik pred drugo svetovno vojno je deputacija tramvajevcev pri županu Adlešiču zahtevala zvečanje plač. Župan pa je odpisalce med surovim kričanjem imenoval rovarje. Jernej Urbanija mu je mirno odgovoril, da je prišel v imenu ljudi in da zagovarja njihove upravičene zahteve.

Ko se je bližala vojna, so tudi v mestnem podjetju ustanovili Ljudsko fronto. Duša revolucionarnega dela je bil komunist Žorga, dokler ga niso prijeli in odgnali v glavnjačo, kjer so ga ubili. Po razpadu stare Jugoslavije je med delavci pri podjetju nadaljeval revolucionarno delo Jernej. Kmalu po ustanovitvi Osvobodilne fronte slovenskega naroda so po delavnicah električne cestne železnice ustanovili frontne odbore. Organiziranih je bilo devet desetih tramvajevcev. — Ko je belogardistična »rorna roka« zadržala morilce v temnih nočeh lovila aktiviste po šiški in jih morila pri Urhu, so iskali tudi Jerneja. V strašnih nočeh brez spanja je dobil živčni zlom in poslej ni več nikdar popolnoma ozdravel. Z drugimi našimi najboljšimi ljudmi je delil usodo po zaporih in končno v nemškem uničevalnem taborišču. Vendar je po osvoboditvi, čeprav bolehen, pomagal pri obnovi, v odboru invalidske organizacije »Darko Marušič« in drugod, kolikor so mu dopuščale moči. Za zvestobo borbeni Ljubljani med okupacijo in za dejavnost po vojni je prejel številna odlikovanja.

Zbrani ob njem pri odprtem grobu smo ob spominskih besedah njegovih političnih soborcev občutili, da je njegova zvestoba boju za delavske pravice vgrajena v temelje naše socialistične skupnosti.

Prof. FRANJO VESELKO

Fotografija položaja v Šentvidu (Ljubljana) nam nazorno prikazuje, kje je padel pisatelj Tone Čufar.

Mestnega trga, Magistrata in okrog tro-mostovja so pobrali skoraj vse moške, med njimi tudi pisatelja Čufarja. Dobili so ga na stanovanju in odpeljali, čeprav niso vedeli, koga imajo v rokah. Na stopnicah se je Tone obrnil in iz žepa izvlekel žepno uro ter jo dal Ange-li. Morda je slutil, da se ne bo več vrnil. Po vojni je Vovkova uro izročila Čufarjevemu sorodnikom na Jesenicah.

Zanimivo je, da je bilo v hiši, kjer je stanoval Čufar, med vojno več preiskav. Nihče pa ni vedel, da je Tone svojo pravo osebo izkaznico skril za neki tram na podstrešju. Po njegovi smrti so jo Italijani pri neki preiskavi odkrili. Stanovalce so spraševali, če kdo pozna lastnika izkaznice, vendar so vsi molčali in trdili, da tega človeka nikoli ni bilo v hiši.

Slovenski poročevalec je devetega julija 1942 objavil članek z naslovom »Fašistovski lov na ljudi«. V tem članku je med drugim rečeno: »Spet so te dni italijanski fašistični okupatorji sredi Ljubljane priredili svoj barbarski lov na ljudi, združen s ropanjem in plenjenjem slovenskega imetja, oblačila, obutve in živil. To svojevrstno rekrutacijo za civilno delovno službo so fašisti izvedli na način, vreden tistih razbojniških pohodov, ki so jih pred dvema tisočletjema prirejali rimski latifundisti proti svobodnim plemenom na sedanji slovenski zemlji...

Toda prav v teh barbarskih sredstvih, ki se jih italijanski okupatorji poslužujejo v svojem boju proti slovenskemu narodu, se razodeva ves njihov strah pred slovenskim osvobodilnim gibanjem...

Tovariš Edvard Kardelj je v pismu Ivu Ribarju-Loli 14. julija 1942. med drugim zapisal: »Teror okupatorjev je

da so začeli Italijani spuščati ljudi iz taborišč.

Zaprlj so nas v Belgijsko kasarno. Rano zjutraj so nas zbudili. To nam je bilo sumljivo. Povsod so bile okrep-ljene straže. Bilo nas je enajst. Z verigami so uklenili po dva in dva. Čufar je bil kot enajsti uklenjen sam. S to-vornjakom so nas odpeljali v neznano smer. Tovornjak je bil namreč pokrit z veliko plahto. Na mejnem bloku v Šentvidu so nas že čakali Nemci. Italijani so jim izročili spisek in naše ose-bne izkaznice. S težavo smo zvezani poskakali z visokega tovornjaka. Poleg to-vornjaka je že stal nemški avtomobil, ki je čakal, da nas odpelje v Begunje. Ko je Čufar to opazil, je začel bežati. Po trenutni zmedbi je pet ljudi zbežalo za njim. Počili so strelj in čez nekaj minut se je vrnil gestapovec s pištolo v rokah in dejal: »Tudi jaz sem ga za-del.

Trdim, da Tone Čufar v Gonarsu ni bil izdan, kot se večkrat govori in piše. V Begunjah nas sploh niso drugega spraševali kot o osebnih podatkih in če kaj vemo o Osvobodilni fronti.

Toneta Čufarja prej nisem poznal. Šele v begunskem zaporu mi je Alojz Ambrožič povedal, da je v Šentvidu padel pisatelj Tone Čufar. Po vojni sem v Gorenjskem muzeju, v knjigi zapor-nikov iz begunjskih zaporov, pogledal, kaj se je zgodilo s tistimi, ki smo bili skupaj s Čufarjem na tovornjaku v Šentvidu. Vsi smo bili čez nekaj mesecev izpuščeni, nekateri pa so se lahko celo vrnili nazaj v Ljubljano. Prav ta podatek kaže, da nihče od nas ni bil izdan.

Poleg mene in Čufarja so Italijani v Šentvidu izročili Nemcem še naslednje tovariše: Alojza Ambrožiča, ki je sedaj

Delo likovnega samorastnika

Ze podatek, da je Drago Košir član Tabora slovenskih samorastnikov v Trebnjem, razodene eno od tistih zanimivosti, po katerih so vsi tisti, ki jim umetniki — akademiki dajejo naziv navadni ali ljudski, pač najbolj znani. Začne se navadno popolnoma neobogljeno in prav gotovo ne dosti drugače kot pri onih, ki se pozneje, v določeni umetniški panogi, tudi izšolajo. Tako je tudi Drago Košir pokazal že v osnovni šoli posebno nagnjenje do likovnega izražanja. Imel je skrite želje, ki pa se v razmerah, kakršnih je odrasčal, niso mogle uresničiti. Oče je bil zidar in mati šivilja. In Drago, ki se je — rodil leta 1921, je preživel mladost prav v trdih letih gospodarske krize. V Jelovcu pri Sodražici je najprej zmanjkalo kruha za očeta. Odšel je v Ameriko. Doma je na njegovo mesto stopil Drago. Pet. najst let mu je bilo, ko se je zaposlil pri zidarjih. Nič ni pomagalo, da si je želel nadaljevati šolanje. Če bi bilo mogoče, bi celo vrsto let ostal v osmem razredu, pri učitelju Vilku Vodopivcu. Ta ni znal učencem samo prisluhniti, pač pa je tudi izvelkel iz njih vse tisto, za kar je imel kdo takšno ali drugačno nagnjenje. Drago Košir se spominja, da se je začelo z rezbarstvom. Najprej so v sodražiški šoli izdelovali lutke. Ko pa se je iz Amerike vrnil Dragov sorodnik, umrl slikar Gregor Perušek, se je močno navdušil nad likovnimi izdelki malega Koširja. Umetniku ni bilo težko ugotoviti, da se v mladeniču skrivajo ustvarjalne težnje po oblikovanju, ki bi jih bilo nujno razširiti in poglobiti. Toda še preden je lahko Drago Košir to svoje nagnjenje oplemenitil z znanjem in izkušnjami, je naše kraje zajela vojna vihra.

Leta 1941, na prehodu iz zime na pomlad, je bil Drago Košir zaposlen v kočevskem rudniku, kjer se je vključil med aktiviste. V začetku maja 1942 je odšel kot mnogi prebivalci Sodražice in okolice k partizanom.

V Notranjskem odredu je bil do velike italijanske ofenzive v mesecu avgustu. Takrat je bil z mnogimi drugimi tovariši ujet in po številnih zaslusanjih na sodiščih, poslan v internacijo na Rab, ter pozneje v Italijo. Ko se je nekaterim ujetnikom uspelo povezati z italijanskimi partizani, jih je več, med njimi tudi Drago Košir, prišlo čez fronto v Rim in pozneje s Prekomorsko brigado na Vis in v Split. Tovariš Drago je postal bolničar v vojaški bolnišnici v Obrovcu. Pred tem je namreč prebolel tifus in za operativno ni bil sposoben.

Intenzivno se je začel poglobljati v kiparstvo šele po vojni, čeprav je tudi v času NOB, izrabil vsako priložnost za likovno oblikovanje. In če je bil njegov svet pred našo revolucijo tematsko neizdelan, v oblikovnem izražanju brez

prave moči in duhovno osebno več ali manj neprizadet, se je vsega tega zavedal toliko bolj v letih po osvoboditvi. Rezbariti je začel na zelo preprost način, saj je bilo njegovo edino orodje — nož. Potem je minilo dvaindvajset let. V njegovem umetniškem upodabljanju so se motivi spreminjali, toda ves čas je bila prisotna želja: oživeti dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Prav gotovo ta želja ne bi bila tako močna, če bi ji ne botrovala osebna doživljenjska enkratnost časa, ki si ga mladi največkrat kljub dobri volji ne morejo natančno predstavljati. Drago Košir pa bi jim ta čas rad predstavil na način, o katerem misli, da je najzgovornejši in najbolj prepričljiv.

»Pogosto se mi zdi čudno, da danes taki ali drugačni likovni oblikovalci bolj ne posegajo v partizansko tematiko!« pravi Drago Košir.

Do sedaj je naredil približno petindvajset del, ki prikazujejo obdobje NOB. S svojimi deli je sodeloval na razstavah v številnih krajih, prav tako pa je imel nekaj samostojnih razstav v Ribnici, Sodražici, Novem mestu, Kočevju, Loškem potoku in na Jesenicah. Letos je sodeloval na simpoziju kiparjev v Vidnu ob Ščavnici, kjer je naredil kip Matije Gubca. To je že drugi kip legendarnega vodje kmečkega punta; prvi je razstavljen v Ledičevi galeriji v Zagrebu.

Dne 29. julija letos je Drago Košir v novem šolskem poslopju v Loškem potoku — prvič razstavil sedem reliefnih plastik, ki naj bi bile zaključena podoba narodnoosvobodilnega boja. Prikazovali naj bi ves potek revolucije od leta 1941 do osvoboditve. Tako nam prvi relief prikazuje streljanje talcev, drugi slovo od domačih in odhod v gozdove k partizanom, hiša pa je že v plamenih, sledi podoba streljanja partizana, potem prepričljiv relief bombaša...

Orodje, ki ga Drago Košir uporablja pri svojem delu, si izdelava večina sam. Postavlja se vprašanje, zakaj si je ta samorastnik za svoje oblikovno izražanje izbral prav les! Likovni kritik in Koširjev mentor Mirko Juteršek je o tem zapisal:

»Da je Košir v zrelih moških letih pričel rezljati v les, ni tako nenavadno in redko, posebno še, ker sodita slikanje in kiparjenje med izrazne možnosti, ki jih je lahko ustvariti kadarkoli, tudi v starejših letih, če talentu botruje močna volja... Pogled na Koširjevo kiparsko delo, slogovno in motivno tako raznovrstno, nam pove, da je to kiparstvo fenomen, katerega pobude ne moremo iskati v navezovanju na podobarsko izročilo, ampak v navadnem uresničevanju kiparjeve notranje nuje.«

Kipar Drago Košir pri delu.

Danes je kiparjenje glavno delo Draga Koširja. Seveda pa ne ostaja Košir v svojem kiparskem izražanju zgolj samo pri tematiki NOB, pač pa mu prav fantazija in želja do odkrivanja novih možnosti, narekujejo večji tematski razpon. Tako se pojavljajo na njegovih razstavah tudi fantastični kipi, podobe otroško-domišljjskega, bajeslovnega sveta, personifikacija človeške more in še marsikaj.

Prav v zadnjem času ima v delu kipe nekaterih naprednih sodobnikov, ki so svoje delo in življenje posvetili boju za svetovni mir. Med temi bo na prvem mestu podoba maršala Tita pa Gandhija, Martina Luthra Kinga in še vrsta drugih.

SILVO TERSEK

Borec št 6-7

Po dobrem letu, kar »Borec« izhaja po novem oblikovnem in vsebinskem konceptu, je očitno, da se je revija vsaj programsko izvelkla iz krize, v katero je zašla po krivdi prejšnjega in ne dovolj pretehtanega »literarnega« koncepta. Revija »Borec« se je morala žal na skoraj usoden način soočiti z ustvarjalno nemočjo in idejno zaga-to dozdevnih elitnih tokov v poveljni slovenski književnosti, ki se v svoji vzvišenosti niso dokopali do spoznanja, da je literatura trdo delo resničnih, resnicoljubnih, življenjsko močnih in poštenih umetniških navdihov in da je le široka odmevnost pri bralcih spricevalo njene resnične vrednosti. Revija je izgubila veliko večino naročnikov in je v brezizglednih gmotnih težavah kot večina slovenskih revij. Zdajšnje uredništvo si prizadeva, da bi reviji z zanimivim branjem in tehtnimi prispevki znova pridobilo izgubljeni ugled, pri tem pa dosega kar lepe uspehe. Dokaz za to je zlasti širjenje njenih sodelavcev, pa tudi zdaj sicer še šibko večanje števila naročnikov.

Šesta in sedma dvojna številka napoveduje, da bo »Borec« končno le prišel na tekoče, kar se tiče izhajanja, predvsem pa preseneča z nekaterimi izjemnimi pričevanji o našem osvobodilnem boju, med katere moramo postaviti na prvo mesto Lada Ambrožiča-Novljanca »Spomine na peto grupo odredov in roško ofenzivo«, ki so napisani z izjemnim pogumom in z izjemno zavzetostjo za resničnost. Zanimiva in slogovno lepa tekoča je uvodoma natisnjena razprava Francija Strleta »Proletarske enote na Slovenskem«, ki se bo končala v prihodnji številki. Zgodovinska študija Toneta Zorna »Koroški Slovenci med anšlusom in napadom na Jugoslavijo« daje slutiti, da bo revija poizkušala biti tematsko aktualna tudi v zelo kočljivih problemih in da bo pogumno zastavila besedo proti vsem krivicam do zatiranih. V to nas uverja tudi črtica Janka Messnerja »Krušev Job, zadnji slovenski konj v Celovcu«, pa mnoge pesmi in pesniški prevodi.

Odlomek iz seminarske naloge prof. Antona Avsca »Osvoboditev Loške doline«, spominja Draga Suhaja »K partizanom iz Novega mesta«, ki se nadaljujejo iz 3. številke, dalje njegov prispevek »Beli krvniki na delu« in sestavek Maksa Burgarja »Ob tridesetletnici ustanovitve partizanskih zvez« so solidni zgodovinski prispevki, ki bodo v pomoč zlasti učiteljem in predavateljem zgodovine, so pa tudi zanimivo branje za preproste ljudi. Potem sta tu še črtici Matveja Haceta »Obisk pri partizanskem stražarju« in Pavle Rovnan-Jane »Oživljeno poslanstvo«, v tej številki pa se zaključuje tudi literarnozgodovinska obravnava Emila Cesarja »Slovenska partizanska književnost do septembra 1943«. Spomnimo naj še na prispevek Staneta Kumarja o slikarju Lojzetu Sušmelju, ki so ga Nemci ustrelili za talca pred tridesetimi leti in na nekatere knjižne ocene. Skratka: pred nami je kar zajeten zvezek zanimivega branja, del resnice, ki jo nekdanji partizani nosimo globoko v srcu...

S. F.

PULJSKE NAGRADE

Zirija devetnajstega jugoslovanskega igranega filma v Pulju — dr. Stipe Suvar, Kiril Cenevski, Ilija Milutinović, Vehap Šita, Pal Šafer, Krsto Škanata, dr. Arif Tanović, Igor Torkar in Slavko Zlatić — je izmed sedmih filmov s partizansko tematiko nagradila naslednje: veliko bronasto areno je prejel film »Kako umreti« režiserja Miomira Stamenkovića v proizvodnji »KOSOVA-FILMA« iz PRISTINE, srebrno areno je podelila režiserju filma »Valter brani Sarajevo« HAJRUDINU KRVAVCU, zlato areno za snemaljsko delo pa MIŠU SAMUILOVSKEMU za film »Strele«.

Nagrade so slovesno podelili 2. avgusta, po projekciji filma »Maestro in Margarita« režiserja Aleksandra Petrovića.

beležke

NENAVADNA TITOVA SLIKA

Leta 1943 se je dvanaest jugoslovanskih izseljencev odločilo, da objavijo v enem izmed bolivijskih časopisov — če že ne morejo fotografije — vsaj risbo tovariša Tita. Ker nihče izmed njih še ni videl

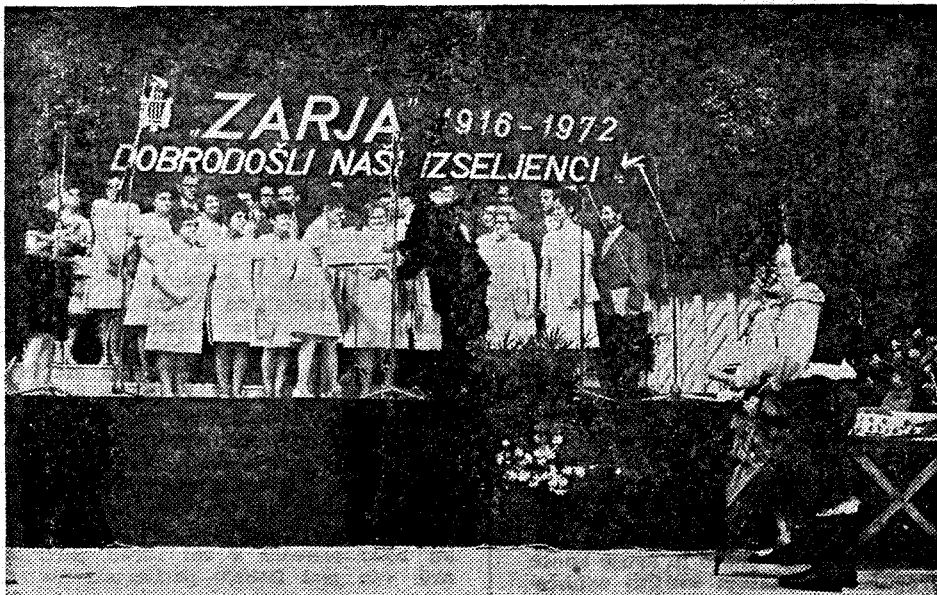
njegove fotografije, se jim je porodila nevsakdanja misel: objavili so risbo »generala Tita«, kakršnega so si pač zamišljali.

BOŽIDAR JAKAC V MARIBORU

Ob retrospektivni grafični razstavi Božidarja Jakca v mariborski umetnostni galeriji je občinski svet zveze sindikatov Slovenije v Mariboru pripravil srečanje s slikarjem in grafikom Božidarjem Jakcem ter ogled filma »Po sledih nekega portreta«, ki govori o Jakčevi poti na zasedanje AVNOJ in o nastanku današnje legendarnega portreta Josipa Broza—Tita.

DRAGO KOŠIR TUDI NA JESENICAH

V okviru prireditev občinskega praznika, ki ga v jeseniški občini praznujejo 1. avgusta, so v avli občinske skupščine odprli razstavo kiparja Draga Koširja; med sedemnajstimi kipi in enajstimi reliefi iz leta je kar devet del, ki posegajo v čas narodnoosvobodilnega boja.

Dne 29. julija je pevski zbor »Zarja« iz Clevelanda, ki je v Ameriki že med vojno prvi zapel partizansko pesem, priredil v Cerknici samostojen koncert. Ob tej priložnosti je Zveza kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije podelila »Zarji« naše najvišje pevsko odličje Gallusovo plaketo, pevcem in pevkam tega najstarejšega slovenskega izseljeniškega pevskega zbora pa Gallusove zlate in bronaste značke; tovariš Tone Kebe jim je v imenu PIPZ izročil zbirko plošč partizanskih pesmi, od cerkniškega pevskega zbora so prejeli Zlato lro, s seboj pa bodo ponesli tudi spominsko darilo Izseljeniške matice, ki jim ga je izročil njen predsednik Drago Seliger.

Foto: Marjan Garbajc

EGIPČANI IMAJO TUDI LETALA MIG-23 IN SU-2

Sredi maja je obiskal Sirojo sovjetski obrambni minister maršal Andrej Grečko, ki sta ga sprejela vrhovni poveljnik sovjetskih letalskih sil maršal Kobranov in vrhovni poveljnik sovjetske vojne mornarice admiral Gorškov. S sirskimi voditelji so med drugim razpravljali tudi o dobavih sovjetske vojaške opreme za sirsko vojsko. Dosegli so sporazum, čeprav Sovjetska zveza menda ni pripravljena arabskim deželam dobavljati protiletalskih raket tipa SAM-3, ki spadajo med najsodobnejše ofenzivno orožje.

Na svečanem sprejemu, ki so ga priredili v Damasku ob odhodu sovjetske delegacije, je maršal Grečko izjavil, da imajo arabske države pravico »uporabiti tudi druga sredstva za povrnitev ozemlja, ki ga je okupiral Izrael«. Izjava naj bi po mnenju opazovalcev pomenila, da Sovjetska zveza ne vidi več rešitve tega vprašanja v pogajanjih, ampak da se ji zdi edina rešitev nova vojna z Izraelom.

Ko je sovjetska delegacija iz Damaska dopotovala v Kairo, je egiptovski tisk prvič prekršil predpise o vojaških skrivnostih, ki jih sicer v Egiptu strogo spoštujejo, in objavil, da ima egiptovska vojska najsodobnejša bojna letala. Radijska postaja in časopisi so objavili tudi njihove značilnosti, po katerih je videti, da gre za letala tipa mig-23 in su-2.

zanimivosti

Zahodnonemški opazovalci menijo, da s sovjetskimi dobavami ni nevarnosti za ravnotežje v vzhodnem delu Sredozemlja, čeprav so lovci mig-23 hitrejši in dosežejo večje višine od ameriških fantomov, ki jih je Izrael prejel od ZDA. Egipčani naj bi prejeli od kakih deset letal te vrste, toda poleg teh so v Egiptu še letala istega tipa, ki pa jih pilotirajo sovjetski letalci. Poleg letal pa bo Sovjetska zveza dobavila Egiptu tudi nekaj podmornic in lahkih ladij, čeprav je bila egiptovska vojna mornarica že doslej močnejša od izraelske. Egipt ima namreč vsaj 12 podmornic, 5 rušilcev, 12 raketnih patrolnih ladij in 27 torpednih čolnov, medtem ko ima Izrael le 3 podmornice (druge tri pa še grade v Veliki Britaniji), 1 rušilec, 9 torpednih čolnov, 8 patrolnih ladij in 10 desantnih ladij.

MANJ VOJAŠKIH OBVEZNIKOV V ZDA

Ameriški obrambni minister Melvin Laird je izjavil, da bodo letos pozvali na odsluženje vojaškega roka le 50.000 obveznikov, kar je skoraj polovico manj kot lani (98.000) in sedemkrat manj kot leta 1966 (364.000), ko je vietnamska vojna dosegla svoj vrh.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Civilna zaščita v splošnem ljudskem odporu

Vojna je dandanes nedvomno največja nevarnost, ki grozi človeštvu, zlasti še takšna vojna, kakršna je tako imenovana sodobna. Človek pa je dan za dnevno v nevarnosti pred naravnimi nesrečami. Med prvo svetovno vojno je bilo razen 9.500.000 padlih vojakov tudi pol milijona žrtev med civilnim prebivalstvom. Razvoj vojaške tehnike in bojnih sredstev je povzročil razen tega, da prebivalstvo ni bilo zavarovano, da je med drugo svetovno vojno padlo 26.700.000 vojakov, med civilnim prebivalstvom pa je bilo kar 24.800.000 žrtev. Med korejsko vojno je bilo med vojaštvom le 16 odstotkov žrtev, med civilnim prebivalstvom pa kar 84 odstotkov.

Naš zakon o narodni obrambi opredeljuje narodno obrambo kot enotni sistem organiziranja in priprav družbenopolitičnih skupnosti, delovnih in drugih organizacij ter občanov za obrambo domovine in za delo v vojnih razmerah, za njihovo udeležbo pri boju z orožjem in pri drugih oblikah obrambe, varstva in reševanja prebivalstva ter gmotnih dobrin pred vojnimi posledicami. Zakon je zajel tudi civilno zaščito v enotno ureditev narodne obrambe.

Civilna zaščita mora oskrbovati in reševati tudi tiste ljudi, ki se sami ne morejo varovati. Takšnih, nemočnih prebivalcev pa je pri nas približno 25–30 odstotkov (otroci, stari onemogli ljudje, bolniki). Razen tega živijo v mestih ljudje, ki jih potrebuje gospodarstvo. Te ljudi je treba zavarovati v mestih in na podeželju pred sovražnikom, pred sovražnimi letalskimi napadi in njegovimi enotami na zemlji. To terja več napora in da načrtno pripravimo civilno zaščito.

Med drugo svetovno vojno so bila nekatera nemška mesta, na primer Hamburg, Dresden itd. popolnoma nepripravljena, tako da je Hamburg, ki je imel takratnih 800.000 prebivalcev, samo med dvema bombardiranjema izgubil 60.000 prebivalcev, ali kar 7 odstotkov svojega prebivalstva. V Dresdenu, ki je imel 600.000 prebivalcev, je bilo med samo enim bombardiranjem pobitih kar 120.000 ljudi ali petina mestnega prebivalstva. V Vorheimu, ki je imel 80.000 prebivalcev, je bilo med enim bombardiranjem 25.000 žrtev ali 31 odstotkov prebivalcev. Mnogo manj žrtev pa je bilo v mestih, ki so se pripravila na obrambo pred letalskimi napadi. Tako je bilo na primer v

Stuttgartu, ki je imel 500.000 prebivalcev, skupaj med 53 bombardiranj le 4000 mrtvih. V Essenu z 216.000 prebivalci pa je bilo celo med 272 bombardiranj le 7000 mrtvih ali 3,6 odstotka prebivalcev ali kar desetkrat manj kakor pa v Vorheimu.

Strokovnjaki so izračunali, da bi dandanes kakšna država med vojno utegnila izgubiti celo do 25 odstotkov prebivalstva. Z dobro civilno zaščito med zadnjima svetovnima vojnima so celotno škodo omejili na 5 odstotkov. Wilhemshaven, znano oporišče nemške vojne mornarice s 100.000 prebivalci, je imel zelo dobro civilno zaščito. Mesto je doživelo kar 1540-krat alarm in bilo je 132-krat bombardirano, toda mrtvih je bilo le 532 ljudi. Pred koncem vojne je bilo v tem mestu izkoriščeno 50 odstotkov gospodarske dejavnosti. — V Sovjetski zvezi so spoznali veliko vojno nevarnost in so med drugo svetovno vojno usposobili za naloge civilne zaščite kar nad 137 milijonov prebivalcev. Izmed te množice ljudi jih je uspešno sodelovalo med vojno 5.500.000. V

Sovjetski zvezi imajo razen enot civilne zaščite še posebne okrepitve, nekakšne »vojaške enote civilne zaščite«. Do leta 1965 so v ta namen ustanovili 3000 brigad. — Tudi ZR Nemčija posveča veliko pozornost civilni zaščiti. Ustanovila je armado civilne zaščite, ki šteje 200.000 ljudi; med temi ljudmi jih je polovica stalno v pripravljenosti.

DR Nemčija ima 12.000 instruktorjev civilne zaščite. — Mala Danska dela zelo mnogo, da bi imela kar najboljšo civilno zaščito. V Kopenhagnu in njegovi okolici so po letu 1966 namestili 1000 siren in električnih megafonov, da bi lahko prebivalstvo opozorili na morebitno nevarnost. Priskrbeli so si tudi zaščitne maske za vse prebivalstvo. Pripravljenih je okrog 200 prevoznih bolnišnic s 70.000 posteljami itd.

Zakon o narodni obrambi nam nalaga, da storimo prav vse potrebne ukrepe za varstvo in reševanje prebivalstva ter njegovih gmotnih dobrin.

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

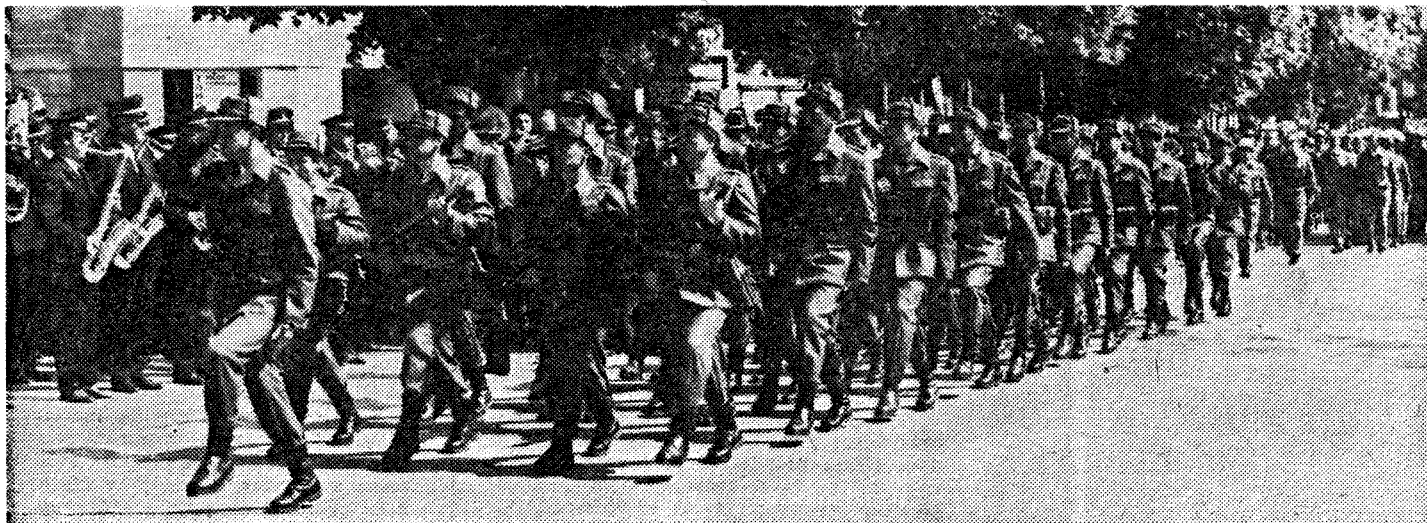

Minulo soboto se je v Ljubljano vrnila slovenska mladinska brigada AVNOJ '72, ki je na 14-dnevni pohodu iz Jajca prek zahodne Bosne, Hrvaške in Slovenije prehodila peš 180 km, obiskala mnoge kraje in spomenike, pomembne za našo revolucijo, in bila kot glasnik bratstva in enotnosti povsod navdušeno sprejeta. Iz Trga revolucije v Ljubljani so mladi brigadisti in brigadirke odšli v sprevedu do ljubljanskega doma JLA, kjer so jih pričakali predstavniki družbenopolitičnih organizacij, pozdravil pa jih je predsednik ZMS Živko Pregl. Letos se je pohoda po poteh slovenske delegacije na zasedanje AVNOJ udeležilo 130 mladink in mladincev, med katerimi je bilo tudi pet tržaških Slovencev. Ta pohod ni velikega pomena samo za privzgojo samopremagovanja in telesne vzdržljivosti, ampak ima veliko pomen tudi za izobraževanje mladih ljudi, da bodo znali negovati revolucionarno izročilo ter politično in ideološko pravilno usmerjati mlade ljudi.

(Foto Marjan Garbajs)

POIZVEDBA

Bil sem borec Gradnikove brigade, ko je bila bitka za belogardijsko postojanko v Železnikih (I. XII. 1944). Tedaj sem bil ranjen na obeh nogah. Odnegli so me v bolnišnico, ki je bila menda v Davči. Ranjeni so bili še drugi borci, ki sem se z njimi skupaj zdravil. Imen se ne spominjam. Eden izmed njih je bil z Vipavskega, drugi pa Srečko, komandant 1. bataljona Vojkove brigade, doma nekje v Idriji. — Prosim, naj se oglasi, če se me kdo spominja, na naslov: Jožef Pavlin, Grar 50 (občina Logatec).

Slovenjegraška občina vsako leto zelo lepo proslavi svoj občinski praznik. V okviru tega praznovanja se zvrstijo razne prireditve, proslave in športna tekmovanja. Krona vsega pa je vedno zaključna prireditev. Pri tej zaključni slovesnosti sodeluje veliko število občanov, ki vse leto bolj ali manj delujejo v raznih organizacijah in društvih. Od kar pa ima občina tudi svojo organizacijo splošnega ljudskega odpora, to je svojo partizansko enoto in svoje enote civilne zaščite, se le-te ob proslavljanju občinskega praznika vedno tako ali drugače predstavijo svojim soobčanom. Tako je lani ob občinskem prazniku, občinska partizanska enota izvedla mobilizacijsko-taktilno vajo, letos pa so se partizanska enota in enote civilne zaščite pokazale občanom v veliki paradi, v kateri so sodelovala vsa društva in organizacije v občini. V paradi je poleg omenjenih enot sodelovalo tudi okrog 300 gasilcev — slovenjegraško gasilsko društvo je namreč slavilo 100. obletnico svojega obstoja, nadalje okrog 150 tabornikov oddreda »Severni kurir«, enote občinskega rdečega križa, člani slovenjegraškega društva »Partizan« in drugi. Na paradi pa so sodelovale tudi tri godbe na pihala iz okoliških krajev in številni gostje, ki so jih povabile posamezne organizacije in društva, tako na primer tudi gasilci iz bližnje Avstrije. Po končani paradi je zbranim občanom spregovoril predsednik občinske skupščine tovariš Ivo Čerče, slavnostni govor pa je imel član izvršnega sveta SRS tovariš ing. Franc Razdevšek. Naša fotografija kaže vod planincev, pripadnikov slovenjegraške partizanske enote, ki so s strumnim korakom navdušili gledalce.

OBSEŽNE NALOGE ZRVS

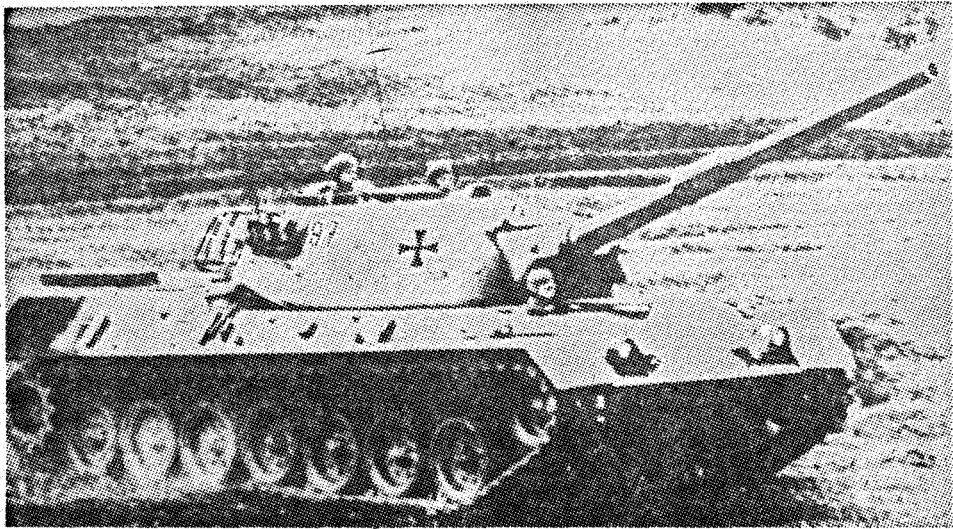
Tržaška občinska organizacija ZRVS je bila v minulem delovnem obdobju ena najdelavnejših v Sloveniji. Njen delovni program uresničujejo štiri komisije.

Komisija za strokovno vzgojo članstva deluje v skladu z navodili republiškega odbora. Kadrovska komisija spremlja dejavnost članstva, skrbi o napredovanjih in odlikovanjih članov. Zelo obsežen program ima športna komisija. Sodelovala bo tudi s komisijo za strokovno vzgojo pri pripravi orientacijskega pohoda, dalje pohoda ob žici okupirane Ljubljane, ob prazniku borca pa bo priredila strelsko tekmovanje za vse udeležence shoda borcev na Bistriški planini. Komisija je priredila kondicijski pohod. Njena naloga je tudi, da seznanja prebivalce krajevnih skupnosti z orožjem.

Komisija za obrambno vzgojo prebivalstva sodeluje z občinskim koordinacijskim odborom za obrambno vzgojo prebivalstva. Članstvo bo pritegovalo k družbenopolitičnemu delu, skrbela za strokovno literaturo itd. Sodelovala bo tudi pri partizanskem pohodu v Begunje. Ob tej priložnosti bodo priredili v eni izmed partizanskih vasi pod Dobro partizanski miting.

jp

PRODAM več sadik limon vseh velikosti in gorenjskih visečih nageljnov. Zglasite se pri: Pavšič, Slap ob Idriji-ci!

Novi zahodnonemški tank »Leopard« med vojaškimi vajami.

Leopardi nemške armade

Leta 1968 je zahodnonemški Bundeswehr dobil v svojo oborožitev izredno obogatitev — skoraj dva tisoč najmodernejših srednjih tankov tipa leopard, ki so originalne nemške konstrukcije, izdelala pa jih je — in jih še izdeluje za tuje naročnike — firma Krauss-Maffei v bližini Münchna. Serijsko so jih začeli izdelovati leta 1963. Tank tipa leopard velja okoli 1.200.000 zahodnonemških mark.

Da ne bomo dolgovezni, naštejmo njegove najpomembnejše tehnične podatke in lastnosti. Povsem opremljen za vožnjo in boj je leopard težak do 40 ton, prazen pa 36.900 kg. Dolg je (top je v položaju za vožnjo) 8,17 m, s topom v bojnem položaju pa 9,54 m. Brez topa je njegova dolžina 6,94 m, širok je 3,25 m, visok (skupaj s kupolo, a brez antene) pa 2,65 m. Njegovo telo se premika 45 cm nad zemljo, poganja ga Deimler-Benzov desetvaljni dizel motor na razne vrste goriva. Pri 2000 obratih v minuti ima motor 830 KM, tako da na vsako tono tankove teže pride po 21 KM. Na dobri poti doseže največjo hitrost do 65 km/h in porabi na 100 km take poti 165 litrov goriva. V svoj rezervoar spravi tisoč litrov goriva, kar pomeni, da lahko z enim polnjenjem prevozi po dobri poti do 600 km, po slabem terenu pa precej manj. Prostornina valjev motorja je 37,4 litra oziroma 3740 kubičnih centimetrov.

Leopard je oborožen s polavtomatskim topom L7A1 kal. 105 mm, izdelanim v Veliki Britaniji. V minuti lahko izstrelji 9 granat, bojni komplet za top pa predstavlja 60 granat. Uporablja lahko tri vrste streliva z začetnimi hitrostmi 1478 m/sek, 1173 m/sek in 731 m/sek. Kupola s topom se lahko zavrti za 360 stopinj, elevacija topa v kupoli (naklonski kot glede na vodoravno ravnino) pa je možna od -9 do +20 stopinj. Tank ima poleg topa še dva mitraljeza kal. 7,62 mm, od katerih je eden povezan s topom, drugi pa je na kupoli in rabi predvsem za boj z nizko letječimi letali.

Za leopardov top je značilno, da ima sredi cevi — bliže kupoli — odebelino, to je komoro za umik smodniških plinov, da se ne vračajo skozi cev v ležišče granate, od koder bi vdiral v kabino s posadko.

Posadko sestavljajo štirje vojaki. Leopard ima tudi naprave za merjenje in opa-

zovanje ponoči. Brez težav prevozi ovire, ki so visoke do 1,15 m, in rove, široke do 3 metre. Če vse odprtine nepredušno zaprejo in pripravijo cev za dovajanje zraka (šnorkel), se lahko leopard potopi tudi do 5 metrov globoko v vodo.

Leopardi so v svojo oborožitev uvedli tudi Belgija, Norveška in Nizozemska, najbrž pa tudi Italija. Ti tanki so relativno dobro oboroženi (čeprav še zaostajajo za najnovejšimi sovjetskimi tanki T-62), imajo pa precej slab oklep. Vendar to pomanjkljivost prikrijejo s svojo izredno gibčnostjo in urnostjo.

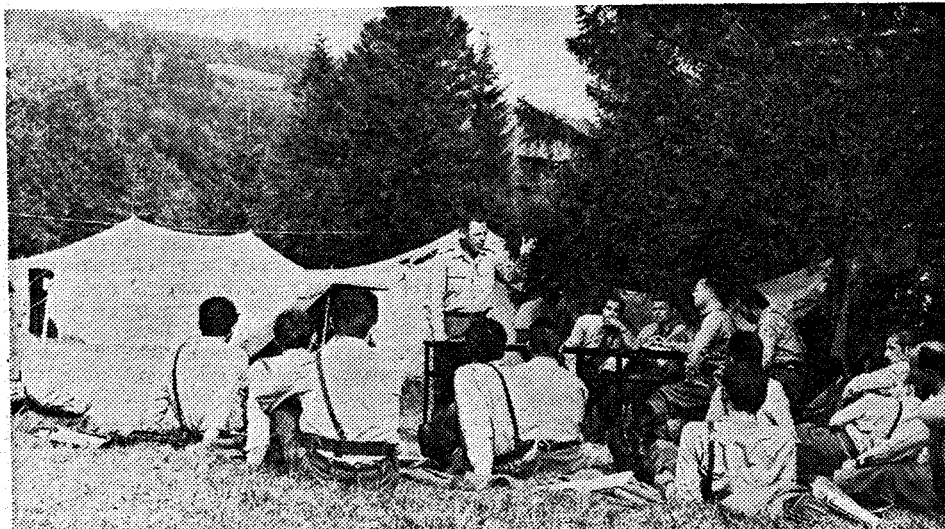
POTUJOČA KNJIGARNA

bo v:
torek, 15. avgusta 1972 SMARTNO
sreda, 16. avgusta 1972 LITIJA
četrtak, 17. avgusta 1972 VAČE
petek, 18. avgusta 1972 GABROVKA
sobota, 19. avgusta 1972 SAVA
NASE GESLO: Dobra knjiga v vsako vas!

KNJIZNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, prodaja, sprejema naročila in prednaročila za knjige, revije in časopise VSEH SLOVENSkih ZALOŽB.

DELOVANJE »PARTIZANSKE KNJIGE«: razstava in sejmi naprednih slovenskih knjig, ustanavljanje in oživljanje knjižnih servisov po Sloveniji, tržna raziskava knjižništva, literarno—glasbene prireditve in pogovori z literati, ohranjanje revolucionarnih tradicij, distribucija naprednega mladinskega tiska, skrb za prebujanje kulturnih potreb in vzbujanje zanimanja za kulturno dejavnost.

MEDNARODNO LETO KNJIGE 1972 je lepa priložnost, da vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

Starešine partizanskih enot morajo, če hočejo nenehno spremljati vse novosti na vojaškem področju, posvečati veliko časa tudi svojemu splošnemu vojaškemu izobraževanju. V času, ko se pripadniki partizanskih enot urijo v vojaških spretnostih, predvsem v streljanju, starešine bogatijo svoje znanje s področja splošnih vojaških ved. Na fotografiji: Podpolkovnik Rihard Graunar govori starešinam partizanskih enot o organizaciji vzgoje vojaških obveznikov partizanskih enot in o mobilizacijskih pripravah.

(Foto: I. Tominc)

Dr. Teodor Tominšek:

KOČEVSKI PROCES

(Nadaljevanje)

Odkrito sodelovanje in podpiranje okupatorja pa ni rodilo uspeha, ki si ga je želelo izdajalsko belogardistično vodstvo, temveč nasprotno, preočitne zveze z okupatorjem ter strahotne posledice, ki jih je to sodelovanje prizadejalo slovenskemu narodu, so povzročile, da se je tudi oni del ljudstva, ki dosedaj pod vplivom njihovih lastnikov lažnih gesel še ni spregovoril, začel od njih odvrnati. To in pa vedno večji uspehi zaveznikov na bojiščih (ruske zmage na vzhodni fronti in zmagovito prodiranje Angležev in Amerikancev na afriških bojiščih) je spravilo te ljudi v zagato, iz katere so se skušali rešiti na ta način, da so izbrali drugo »taktiko« t.j. drugo obliko sodelovanja z okupatorjem in nova gesla.

Začela se je doba tkzv. druge ilegale. Poleg razpadajočih »legalnih« belogardističnih MVAC oddelkov so se pojavljali na terenu »ilegalni« oddelki četnikov, ki so se izdajali za oddelke redne jugoslovanske vojske. Vabili in pozivali so v to vojsko predvsem aktivne oficirje bivše jugoslovanske vojske, sklicevale se pri tem na povelja ministra Draže Mihailovića, člana jugoslovanske emigrantske vlade v Londonu in opozarjajoč na vojaško prisego kralju Petru II. in domovini. Poudarjali so, da je njihov cilj borba proti okupatorju ter odločno zanikali vsake stike z belo gardo. Proti koncu, ko ni bilo pravega odziva na dosežanja vabila in ko je partizanstvo naraslo v mogočno narodno osvobodilno vojsko, so vneto zatrdjali, da je sklenjen s partizani sporazum za skupno borbo proti okupatorju ter na ta način izvabili v svoje vrste nekaj stotin naivnih in politično nerazgledanih mladih ljudi. Na ta način so skušali javnosti prikazati, da zasledujejo idealne narodne cilje ter da so nekaj povsem drugega kakor kompromitirana izdajalska bela garda.

Toda dejstva jasno dokazujejo, da gre za eno in isto tvorbo v drugačni obliki ter pod drugačnim naslovom in drugačnimi gesli. Zato se jih je oprijel naziv »plava (modra) garda«, ki nazorno obeležuje to zgolj zunajo obliko.

Istovetnost bele in plave garde dokazuje predvsem dejstvo, da so voditelji plavih obenem voditelji belih. Tkzv. vrhovni komandant Slovenije major Karel Novak, o katerem je že zgoraj povedano, da je bil vojaški vodja bele garde in da je kot tak po nalogu Draže Mihailovića pošiljal aktivne oficirje v belogardistične formacije, je bil obenem vrhovni vojaški poveljnik tkzv. »redne jugoslovanske vojske« oziroma četnikov plave garde. Priča tov. general Avšič, ki pozna majorja Novaka že od prej in ki je imel z njim osebne stike še nekaj časa po zlomu Jugoslavije, je v tem oziru izpovedal dobesedno sledeče: »Znano mi je, da je major Novak bil ravno tako domač v postojankah bele garde in v italijanskih kakor je bil domač pri plavi gardi, da se je vozil z avtomobilom (luksuznim), skozi italijanske in belogardistične postojanke, ravno tako, kakor so ga spremljali modrogardisti kot svojega voditelja.«

Poleg majorja Novaka so plavo gardo organizirali še aktivni oficirji Koprivica, Kranjc, Debeljak, Sterniša in Vošnjak, ki so imeli vodilno vlogo pri beli gardi. Obtoženi Sterniša in Koprivica sta po nalogu majorja Novaka sodelovala pri zloglasnih MVAC bojičnih racijah 1942. leta v Ljubljani. Sterniša je po nalogu majorja Novaka sodeloval z belogardističnim vojaškim organizatorjem Majdičem Fortunatom. Sterniša je kot šef obveščevalne službe Novakovega »štaba« redne jugoslovanske vojske vzdrževal stike z belogardističnimi organizacijami »vaških straž« in »Slovenske legije«, ki so bile v sestavi MVAC. Major Novak, komandant tako zvane »redne jugoslovanske vojske v Sloveniji« je postavil Vošnjaka za komandanta čete in komandanta belogardistične postojanke v St. Joštu (glej izpovedbe obtoženih Sterniša, Vošnjarka, Jesenovca in Malovrha).

Istovetnost bele in plave garde se nadalje vidi po tem, da so imeli četniki vse do svojega zloma očitne stike z oboroženimi formacijami MVAC oziroma bele garde in »vaških straž«. To izhaja iz izpovedb vseh današnjih obtožencev, zlasti iz izpovedbo Sterniša, Vošnjarka, Malovrha in Jesenovca. Glasom teh izpovedb so četniki prejeli od navedenih belogardističnih formacij orožje in hrano, svoje ranjence so pošiljali v ljubljansko bolnišnico kot belogardiste in po nalogu majorja Novaka je belogardistični komandant major Novak oskrbel četnike pred odhodom v Iško vas in na Dolensko s hrano in orožjem (obtoženi Vošnjak). Aktivni oficirji so za odhod med četnike potrebne dokumente dobivali v pisarni belogardističnega voditelja dr. Šmajda (izpovedba obtoženega Vošnjarka in kapetana Znidarja). Odred četnikov pod St. Joštom je vzdrževal stike z belogardistično postojanko v St. Joštu preko svojega komandanta

Boruta in belogardističnega organizatorja kaplana Malovrha. Od te belogardistične postojanke so sprejemali četniki vse, kar jim je bilo potrebno (izpovedbe obtožencev Vošnjarka, Malovrha, Sterniša in Jesenovca). Ko se je v Iški vasi med četniki in oficirji pojavilo nezadovoljstvo zaradi očitnega sodelovanja z Italijani in belo gardo, so jih prišli miriti znani belogardistični voditelji dr. Šmajd, Zitnik, dr. Alujevič in drugi. Belogardistična voditelja dr. Zajc in Zitnik sta stalno prihajala k jima na vsej njihovi poti od taborišča pri St. Joštu pa tja do Gračaric (izpovedbe obtoženca Vošnjarka). Vojaško je vodil četnike Koprivica »Boruta«, ki je priznal, da je izdal Italijanom oficirski odbor OF v Gonarsu (izpovedba Globelnika Edmunda). Za vstop k četnikom so pozivali aktivne oficirje v znanem organizacijskem centru bele garde v Rokodelskem domu v Ljubljani. Glasom podatkov obveščevalne službe Glavnega štaba NOV in PO Slovenije so četniki (plavi) v postojanki bele garde pri Sv. Gregorju imeli banket. Tamkajšnji župnik oziroma kaplan je opozoril navzoče, da se naj ta poset plavih pri belih skrije, da se ne bi modri tako kakor beli prehitro razgalili (izpovedba priče tov. generala Avšiča).

Prav tako kakor beli so imeli stike z Italijani tudi plavi. Četniki so uživali očitno podporo italijanske vojske. Njihove tolpe so se kretale med italijanskimi postojankami, sprejemale obiske italijanskih oficirjev in po izjavi obtoženca Vošnjarka so imeli v Iški vasi urejene odnose z Italijani po zaslugi

Tretji sodnik-laik je bil Ivan Puc-Don, bорец zaščitnega bataljona glavnega štaba NOV in PO Slovenije.

dr. Marjana Zajca. Po izpovedi Vošnjarka in Jesenovca so se vodila med Italijani in majorjem Novakom pogajanja o določitvi svobodne cone za kretanje plavogardističnih oddelkov. Po izjavi obtoženca Stepca Jožeta so Italijani pripeljali na Grčarice četnikom, ki naj bi bili sestavni del redne jugoslovanske vojske v domovini, z avtomobili iz Ribnice orožje, ga na cesti med Ribnico in Grčaricami izločili, od tam pa na kmečkih vozovih pripeljali v Grčarice. Isto je potrjeno po izvedbah Jereba Ivana, Beleja Franca in Klena Vasilija ter obtožencev Klena Vladimirja in Marinčič Rudolfa. Iz zaplenjenega pisma polkovnika Dežmana plavogardističnemu kapetanu Koprivici se vidi, da očitno Dežman Koprivici preočitno sodelovanje plavih z Italijani. Po izpovedbah obtoženca Vošnjarka je italijanski fašistični general Gambara meseca jūlija 1942. izjavil, da nima nič proti zbiranju četnikov na terenu ter da jim bo določil poseben rezervat, kadar jih bo več. Glasom podatkov obveščevalne službe Glavnega štaba NOV in PO (priča tov. general Avšič) je prihajal k plavih, ki so bili na Otočcu, italijanski kapetan v njihove postojanke, kjer so se posvetovali in dogovarjali o tem, kako se bo vršila njihova, to je četniška akcija. Ravno tak obisk italijanskega oficirja so dobili plavi glasom izpovedbe obtoženega Bačnika tudi v Ortneku. Po podatkih istega poveljstva so plavi (četniki), ki so pasirali progo Grosuplje—Kočevje imeli stik z Italijani na ta način, da je en oficir iz plave garde stopil k Italijanom, ki so stali na progi ter tako dosegel prost prehod četnikov čez progo.

Vojaški vodja belih in plavih, major Novak, je tudi osebno vzdrževal stike z okupatorsko oblastjo. Te stike je pred javnostjo skrival s tem, da se je zanje posluževal večinoma dr. Zajca, sam pa je igral vlogo ilegalca. Imel pa je tudi neposredne stike.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Kokrški odred in njegove posebnosti

(Nadaljevanje)

Nemci so konec 1942. leta res začeli z vpoklicem prvih letnikov v svojo vojsko, nehoti pa so s tem pomagali poganjati k partizanom vse več gorenjskih fantov. To pa je v različnih krajih Gorenjske potekalo različno, kar je tudi ena izmed posebnosti NOB v tej pokrajini. Kjer je bila organizacija KP in OF močnejša je partizanska mobilizacija potekala boljše, in nasprotno. Moramo ugotoviti da je to najboljše potekalo na kamniškem območju, kjer je število partizanov kljub zimskemu času naglo naraščalo. Obojestranska mobilizacija na Gorenjskem je vnesla med okupatorje nove nevšečnosti, ki pa tudi partizanskemu gibanju in sorodnikom partizanskih novincev niso bile prihranjene. Marsikatero tako družino so Nemci kmalu izselili.

Po razbitju prvega kokrškega odreda sledi dolgo obdobje, ko so tudi na levem bregu Save delovale enote Gorenjskega odreda. Celotno leto in čas do avgusta 1944 je čas, ko prvega kokrškega odreda ni več, naslednji pa še ni obnovljen. Tudi nepretrgan obstoj gorenjskega odreda nam vsiljuje vprašanje, zakaj je bil kokrški, ki je bil ustanovljen hkrati z gorenjskim odredom, razbit in uničen, in zakaj se to ni zgodilo z gorenjskim? Odgovor smo dali že prej: Karavank, prehodov v Avstrijo itd. ter le-vega brega Save. Nemci niso mogli in smeli spustiti iz nadzorstva. Zato so storili vse, da so imeli v rokah vsaj komunikacije.

Sredi 1943. leta je bila ustanovljena Prešernova brigada, in potem v začetku 1943. leta so se partizanske enote tudi na sektorju Kokrškega odreda razrasle tako, da je Gorenjska za en sam odred postala prevelika. Poleg tega so se zlasti na levem bregu Save v trikotniku Kranj—Tržiška Bistrica—Kamnik pod gestapovskim vodstvom začele močno razraščati domobranske postojanke. Prevelike odredne enote so postale nevarno ranljive in dozoreli so pogoji za reorganizacijo gorenjskega odreda. Marsikomu se je tedaj vsiljevalo vprašanje, ali naj tudi na levem bregu Save (poleg Prešernove, ki je bila v škojloških hribih ustanovljena julija 1943) sestavijo še kako brigado, ali pa naj bi ostali pri odredih? Odgovor na to je bil zelo jaseen: na področju, kakršno je Gorenjska, ni bil mogoč trajen obstoj take enote, kakršne so brigade.

Vse preveč bi to ustrezalo sovražniku, ki bi imel na razmeroma majhnem in ozkem prostoru kakor nalašč večkrat zbrane partizane, ki bi jih s koncentričnimi napadi zlahka razbijali. Tako je Gorenjska ostala pri odredih, ki pa so bili naslonjeni na brigade 9. korpusa proti jugozahodu ter na brigade IV. operativne cone proti vzhodu.

Konec avgusta ter v začetku septembra 1944 je Gorenjska dobila tri nove odrede: najprej kokrškega in škojloškega, nato pa še jeseniško-bohinjskega. S tem je bilo tudi konec gorenjskega odreda, ki je obstojal vse od junija 1942. Obnovljeni kokrški odred je bil sestavljen s poveljem štaba 9. korpusa dne 27. avgusta 1944. V odred so prišle predvsem tiste enote in ustanove gorenjskega odreda, ki so se zadrževale na levem bregu Save kajti borci teh enot so najboljše poznali prebivalstvo, kraje in razmere, kar je bilo za odredne enote življenjskega pomena.

Kokrški odred je zdaj dobil 1. in 2. bataljon prejšnjega gorenjskega odreda. Enota je dobila tudi 2. minersko-sabotažno četo, dalje kurirje, ki so bili razporejeni na štirih relejnih postajah, obveščevalni center z nekaterimi obveščevalnimi točkami, odredno bolnišnico, ki je bila pod Storžičem, eno izmed skladišč, ter dve puškar-ski delavnici.

Obstoj vseh teh enot in ustanov govori, da je bil odred, obogaten z izkušnjami prejšnjih let že v začetku močno razvita vojaška enota, ki pa so jo v naslednjih mesecih še izpopolnjevali. O visoki stopnji organiziranosti odreda govori še dejstvo, da je imel tudi svojo tehniko v sposobnim poštvovalnim osebjem, ki je v skalovju nad Tržičem tiskalo različne grafične izdelke, lotili so se tudi izdelovanja štampljk in legitimacij. Po lepih izdelkih bi človek sodil, da je tehnika delovala v dolini in v urejenih razmerah, ne pa v skoraj nepristopnem skalovju nekje v Karavankah. Njena vloga in učinek sta bila velika, kar nam ilustrira en sam primer: trije ljudje so v najtežjih pogojih tudi v enem samem dnevu naredili čez 32.000 letakov.

V začetku svojega drugega obdobja je Kokrški odred imel od borbenih enot le dva oslabiljena bataljona in minersko četo, kar ni doseglo niti 300 mož. Po večdnem urjenju in utrjevanju pa je odred 9. sep-

tembra 1944 štel 587 ljudi, kar ni bilo ravno malo. Še vedno pa je primanjkovalo orožja. Neoboroženega je bilo še zmeraj tretjina moštva, kar je z naglo rastočimi enotami postajalo vedno bolj pereče. Dne 26. septembra 1944 je štel odred namreč že blizu 700 ljudi (695). Samo v tem mesecu — v septembru 1944 — so enote kokrškega odreda mobilizirale in v partizanske vrste vključile kar 432 novincev, tako so bili odtegnjeni sovražnikovi mobilizaciji. Od vsega začetka je kokrški odred imel naslednje osnovne naloge:

- mobiliziranje vojaških obveznikov,
- razkranjanje in uničevanje domobranskih enot ter
- utrjevanje lastnih vrst.

Te naloge, ki jih je odred izpolnjeval od prvega dne obstoja, ter razmere in razvoj bojevanja, so narekovale postopno dopolnjevanje in reorganiziranje. Do začetka oktobra 1944 je odred vseboval le prej navedene enote. 4. oktobra je štel 610 ljudi, do tlej pa jih je že več sto odposlal enotam 9. korpusa na Primorsko in v IV. operativno cono na Stajersko. 5. oktobra 1944 je bila izvedena v odred temeljita reorganizacija. Tega dne je bil namreč ustanovljen še tretji bataljon, ukinja je bila minersko-sabotažna četa, namesto le te pa so vsi bataljoni dobili minerske skupine. Pokazalo se je namreč, da giblivo in manjše minerske enote z rušenjem sovražnikovega komunikacijskega sistema dosegajo zavidljive uspehe. Poleg minercev je vsak bataljon dobil tudi vod težkega orožja. Vsak tak vod je imel po dva težka mitraljeza in po nekaj protitankovskih pušk. Prvi bataljon, ki li se je zadrževal tedaj pod Stolom, je premogel tudi en lahki minomet.

Čez nekaj dni je bil dopolnjen tudi odredni štab ter razne ustanove. Uvedeni so bili referenti za zveze, za inženirsko-tehnično službo, za apotekarsko delo, za administracijo, za propagando in dopisništvo, za personalne zadeve, za intendancuro, poleg tega pa je bil postavljen še obveščevalnega centra, operativni oficir ter odredni sekretar skoja. Dopolnjena je bila štabna patrola ter vodstvo tehnike, poleg tega pa je na sektorju odreda delovalo 7 obveščevalnih točk s široko razporedeno obveščevalno mrežo, ob tem pa še naslednje ustanove: dve ambulanti, 9 kurirskih postaj, 3 puškar-ske delavnice, 2 čevljarski in 1 krojaška delavnica ter radijska ekipa.

To je bila izjemno razvita vojaška enota, a vse to v trdih pogojih ilegalnosti po grupah in gozdovih strmih Karavank. Ze ob nastanku je obnovljeni kokrški odred nadziral in obdeloval ves levi breg Save, vse do Kamniške Bistrice na vzhodu in do vrhov Karavank na severu.

Po tej reorganizaciji je bil ves odredni operativni prostor razdeljen po bataljonih takole:

1. bataljon je bil zadolžen za najzahodnejši del, in sicer za območje z Jesenicami in Zgornjo savsko dolino, na jugu do Save, na vzhodu do Tržiške Bistrice, na severu pa do bivše državne meje.
2. bataljon se je zadrževal na ozemlju, ki je obsegalo najvzhodnejši sektor odreda vse do Kamniške Bistrice, proti jugu pa do Črnuč in Trboj, zahodna meja pa je bila dolina Kokre.
3. najnovejši bataljon pa je dobil sektor med Kokro na vzhodu in Tržiško Bistrico na zahodu, to je območje med 1. in 2. bataljonom.

Tako so bile meje delovanje posameznih odrednih bataljonov vsklajene s prirodno razdelitvijo. Skladale so se z rekami in dolinami med posameznimi gorami, oz. pogorji.

Čeravno se je ozemlje posameznih bataljonov včasih prepletalo in tudi menjavalo, so bili bataljoni tipično teritorialni in tudi samostojni. Odred nikoli, razen v nekaj izjemnih primerih, tudi v drugem obdobju ni deloval kot združena enota. To je bilo glede na gosto razmeščenega sovražnika, na ozemlju, moč in tudi njegove naloge ne le nujno, temveč tudi edino pravilo.

Vendar pa so bile razmere, čeravno vsa Gorenjska skupaj ni obsežna, na območjih posameznih bataljonov zelo različne. Medtem ko je bilo tedaj pod Stolom, kjer je deloval 1. bataljon, napol osvobojeno ozemlje, kjer so organizacije OF in NOO v veliki meri že delovale kot »država v državi«, je bilo pod Storžičem glede razmer še težje. Najhujše in najteže pa je bilo tedaj in vse do konca vojne na območju vse močnejših domobranskih postajank, ki so iz dneva v dan bolj zavirale delovanje frontovskih or-

ganizacij na terenu in delovanje odrednih enot. Tam se je najprej zadrževal 2., proti koncu vojne pa 1. bataljon. Poročila iz teh časov govore, da so bile razmere na tem območju jeseni 1944 podobne onim iz 1941. in 1942. leta. Domobranstvo je namreč ob koncu vojne spet hotelo vzpostaviti staro oblast, pri čemer jih ni motilo, da so pravzaprav pod gestapovskim poveljstvom, da imajo nemško orožje in da so okupatorjevi hlapci. V svoji zaslepljenosti niso videli odvisnosti od svojih dejanskih gospodarjev. Težave so bile tudi zato, ker do jeseni 1944 niti dezertarjev, ki so pobegnili iz njihove vojske, Nemci sploh niso kaznovali v primeru, če so prešli k domobrancem. In ker se je konec vojne, zlasti po padcu Beograda, bližal vse hitreje, so postajale domobranske postojanke nevarnejše, kot je bilo videti na prvi pogled.

Vse je to odredu narekovalo primerno taktiko. Ta pa je prišla do izraza v zasedah, v boju proti nemškim varnostnim enotam, v miniranju železnice in cest, v delovanju ostrostrelskih trojk, v neprestanem boju proti domobrancem ter v povečanih naporih pri odtegotanju moške sile sovražni mobilizaciji. Sredi decembra 1944 je odred ustanovil še jurišni bataljon, v katerega so zaradi manevrskih nalog prišli sami mladi in drzni borci. Pozneje je bila ta enota skršena na četo, ki je bila giblivojša od bataljona. Iz tega časa so znani spopadi in akcija pod Tolom, pri Begunjah in Radovljici, v okolici Tržiča, pri Trsteniku, v Kovorju, pod Krvavcem in v samem Kranju. Za dosaganje take taktike so bili potrebni veliki napor, kakršne so zmogli le zavedni borci. Zato je bila velika skrb posvečena prav politični in vojaški vzgoji moštva, pri čemer so vidno vlogo odigrale partijske in skojev-ske organizacije v vseh bataljonih in ustanovah. Vzgoja in prevzgoja ljudi je bilo poglavito orožje odreda v boju z okrepljeno sovražnikovo dejavnostjo, posebno še z dejavnostjo domobrancev.

Prav tako važno je bilo tudi sodelovanje odrednih enot s terenskimi organizacijami in s prebivalstvom sploh. Pri tem so bili zelo vplivni in pomembni razni mitingi ter zborovanja po vaseh in naseljih. Ti mitingi so skupaj z partizansko literaturo in političnim delovanjem postali nepogrešljiva oblika delovanja pri vzgoji moštva in v utrjevanju zvez s prebivalstvom. V sklopu tega je bila še posebno važna hitra in vztrajna vzgoja prepotrebniš kadrov, ki ga je, izkušena in zrelega, neprestano primanjkovalo. Ob tako izvrševanih nalogah odreda, moramo nazadnje ugotoviti tole:

● odred je s svojim vsestranskim delovanjem na tem občutljivejšem območju zaposil veliko sovražne sile, ki bi jo okupator še kako potreboval drugod;

● z neprestano mobilizacijo je sovražniku odtegotal številne fante in može, ki bi sicer bili vključeni v okupatorjevo vojsko. Samo drugi sestav kokrškega odreda je mobiliziral čez 2000 možkih, ki so potem okrepili razne partizanske enote;

● z bojem proti domobrancem in z razkrinkavanjem domobranstva je omejil bratomorno vojno in pripravil ljudi na novo ureditev. To je bilo glede na njegov sektor, kjer je bilo proti koncu vojne v postajankah Brezje, Kovor, Kranj, Tupaliče, Cerklje, Predoslje, Voklo, Lahovec, Vodice, Mengeše, Domžale in drugod čez 1200 domobrancev, še posebno pomembno;

● z rušenjem komunikacij je občutno zaviral izvrševanje sovražnikovih načrtov. Samo v oktobru 1944 so npr. odredni minirerji na progi med Kranjem in Jesenicami ustavili promet za 90 ur. Pri tem so uničili 334 m tračnic;

● odred je z oslabljenimi silami po dveh dneh trdovratnega boja 4. maja 1945 iz zloglasnih begunjskih zaporov osvobodil tudi čez 600 zapornikov, ki bi bili sicer na milost in nemilost prepuščeni gestapovskemu, policijskemu in drugemu nasilju in nasilnikom, ki so se tedaj prek Gorenjske umikali proti Avstriji. Za tem je odred prek Karavank prešel na Koroško in med prvimi partizani 8. maja 1945 prišel v Celovec;

● z vsakodnevnim delovanjem, vzgojo in sodelovanjem je nudil pomoč političnim organizacijam na terenu in jim omogočal večje uspehe;

● občasno pomoč je nudil tudi sosednim partizanskim enotam, tako tudi koroškim, ki so se borile še v težjih razmerah kakor gorenjske partizanske sile;

● za dosego vsega tega in zaradi posebnih razmer so morali borci kokrškega odreda celo proti koncu vojne upoštevati tale pravila: pogosto so morali menjavati kraje taborišč, saj so kljub pazljivosti nastajali razni sledovi in so pretila izdajstva; kuharji so — kakor v začetkih partizanstva — morali paziti, da se iz taborišč ni kadilo. Zato so morali skrbeti za suha in celo olupljena drva; straže so morale biti neprestano budne, v dolino so morali pošiljati dobre in drzne obveščevalce ter izvid-nike; vse do konca vojne so enote kokrškega odreda morale bivati zunaj v gozdovih in brisati sledove. To zlasti še v snegu, kajti razni voljčaji in zlasti domobranci so bili proti koncu vojne še posebno nevarni; ob vsem tem je odred razvijal različno notranjo aktivnost in se pri tem razvil v zavidljivo vojaško enoto s številnimi ustanovami, obveščevalnimi točkami, kurirskimi postojankami, delavnicami in tehniko.

fotografija z vprašajem

Že v prejšnji številki smo natisnili tri pojasnila za fotografijo z udeleženci mladinske konference, ki smo jo objavili v 30. številki. Med tiskom pa smo prejeli še pismo Angele Sorli, Logaršče 5 pri Mostu na Soči, ki pravi: »To je bila skojev-ska konferenca za severnoprimorsko okrožje, avgusta leta 1944. V Srednji Kanomli sredi gozda (pri Vojskem, idrijska občina) tam smo bili 3 dni. Prepoznala sem naslednje: tovariš, ki sedi spredaj v srjaci in z očali je Damjan, sekretar SKOJ za severnoprimorsko okrožje, predzadnja na desni spredaj (bela bluza) je Marica Leban ter zraven njena sestra Danica z ilegalnim imenom Sava iz Ljubinja pri Tolminu, zadnja na desni sedim jaz. Angela Sorli, ilegalno Zarja, bila sem članica okrajnega komiteja SKOJ, v ozadju na desni pa je pokojna Lenka Kovačič, članica okrožnega komiteja SKOJ, vse iz vasi Logaršče. Z nami je bila še Izabela Kokošar iz Logaršča, ki pa je ne morem prepoznati na sliki, bile pa so tudi skojevke iz Ponikev in Idrije ob Bači.« Tovarišici Zarji se za pojasnilo najlepše zahvaljujemo.

Na fotografiji, za katero sprašujemo tokrat, so najbrž skojevke, očitno na nekem študijskem sestanku. Toda kdo so tovarišice, od kod ali iz katere enote, kdaj je fotografija nastala in kdo je fotografiral, tega ne vemo. Če boste katero prepoznali, nam javite ime, priimek in partizansko ime ali pa vsaj ime in od kod je bila doma!

Prva požgana vas na Vipavskem

Ustje je bila med tistimi vasmi, ki so jih zažgali Italijani med prvimi v času druge svetovne vojne na Primorskem. Bilo je 8. avgusta 1942, zato se tega dne Ušani spominjo s težkim srcem.

Franc Stopar, soboslikar, danes 50-letni invalid odlikovan s tremi medaljami,

soustanovitelj prvega odbora OF na vasi, takrat star 18 let se požiga in morije spominja tako:

Večer pred požigom sem delal po urah pri Ivanu Rupniku. Delo sem končal okoli 11 ure ponoči. Bil je petek. Ko se odpravim domov, pride v hišo sosed Jožef Stibilj-Lipetova in pravi, da po vasi streljajo. Ker stanujem v doljem koncu vasi, se odpravim domov mimo šole in pod pokopališčem. Tu slišim govoriti po italijansko. Spat grem brez luči. Ko se naslednjega dne odpravim, da bi šel delat h Ketetu v Ajdovščino, kjer sem bil stalno zaposlen, mi reče oče, da smo obkoljeni in da se ne sme nihče giniti. Kmalu za tem so vse vaščane segnali za trg. Tu smo videli, ko so italijanski vojaki peljali 4 vaščane v Gabrijelski klanec, nato pa še štiri Slapence, ki so jih pripeljali iz Vipavskih zaporov, kjer so bili zaprti kot talci. Kdaj so peljali na morišče Metoda Štrancarja, nismo videli.

Iz trga so nas odgnali v ajdovsko šolo, kjer nas je bilo v eni sobi zaprtih 75. Naslednjega dne so odbrali nekaj starih in mlade za domov, druge, med njimi sem bil tudi jaz, pa v goriške zapore.

Prve hiše so zagorele med sedmo in osmo uro zjutraj. Najprej je gorelo pri Gabrijelu, nato pa z vrha navzdol. Tako je bilo požganih in do tal uničenih na Ustju in bližnjem zaselku Uhanje 80 hiš in pobitih 8 ljudi, od tega 5 Ušanov in trije Slapenci. Imena teh in drugih padlih za svobodo so vklesana na spomeniku.

Ko smo bili na trgu, se spominja Franc Stopar, smo vsi jokali, moledovali, se poljubovali, kričali. Italijani so namreč grozili, da bodo vse pobili.

F. HLADNIK

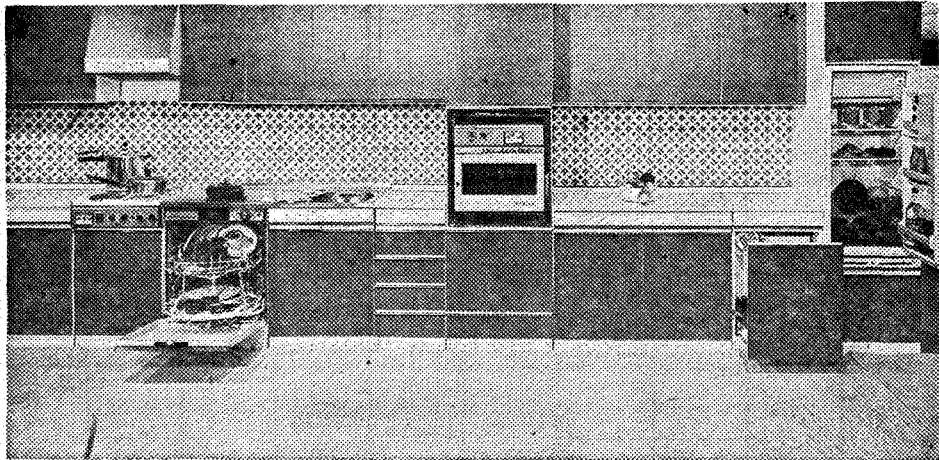
DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Tišova—Likoarjeva—
Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

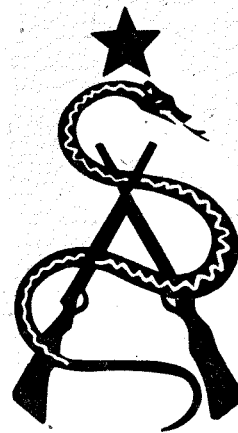
- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

vega 60

brest cerknica

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

NOB

dr. Marija Mogilnicka

Rojena je bila 8. aprila 1909 v Bučacu v vzhodni Galiciji. Promovirala je v Zagrebu leta 1937. Posvetila se je zobozdravništvu in leta 1940 odprla privatno prakso v Sentjurju pri Celju. Zaradi sodelovanja z narodnoosvobodilnim gibanjem so jo Nemci prvič zaprli v celjskem Starem piskru avgusta 1942, vendar so jo kmalu izpustili. V začetku oktobra istega leta so jo ponovno zaprli in jo potem odpeljali v Maribor, kjer so jo ustrelili 2. oktobra 1942 na dvorišču sodnih zaporov skupaj z več drugimi talci.

diferencirana
uporabnost
baterij

ZMAJ

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

super

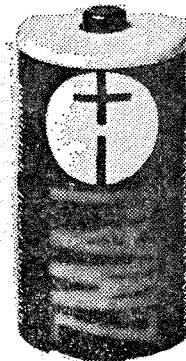
zlata — za zahtevne aparate

extra

srebrna — za navadne aparate

normal

črna — za razsvetljavo

Bil sem v posebni skupini

Dne 7. aprila 1945 se niso prižgale luči na verigi stebrov ob ograji iz bodeče žice. Tu je zdaj vse tiho in pusto. Taborišče so izpraznili, vrata so zaprli in odnali sedem tisoč jetnikov še naprej. Naprej so potovali z ladjami, nato peš po cestah, ki so bile polne beguncev, pa po gorah, ki jih je še pokrival sneg. Po sedmih dneh mučnega potovanja je naša kolona prispela v novo taborišče — Ebensee.

Tako sem spet prekoračil prag koncentracijskega taborišča, že četrtega po vrsti.

Prvo, kar nas čaka, je spet neskončni apel. Drugo: kopanje. In naposled: tretje: karantenska četrt z umazanimi barakami, kjer nas sprejmejo rablji z gumijevkami.

Prestal sem vse te običajne obveznosti. Med apeli sem pihala ledeno mrzla sapa, vnes je padal dež in mi premočil lahko obleko. V meni je vse vrelo. Vedel sem, da je naša osvoboditev le še vprašanje časa. Nestrpno smo čakali na odločilni trenutek. Toda še vedno se lahko zgodi kaj hudega, konec našega jetništva se utegne spremeniti v krvavo tragedijo. Lahko pa nas bodo pred prihodom naših osvobodilcev kratko malo pobili.

Po dvanajstih mesecih jetništva utegnem doživeti še trenutek, ko ne bo več veljal noben zakon — to bi bilo povsem v skladu z navadami Tretjega rajha.

Pa ni bilo tako. Dne 5. maja je vrh stolpa koncentracijskega taborišča Ebensee zaplapolala bela zastava. Pomladansko sonce je prelesto sijalo. Bil je konec, položili so orožje. Okrog 9. ure je pripeljal ameriški džip s tremi vojaki, ki so prevzeli taborišče. Bili smo svobodni.

143

EPILOG

Zdaj nisem več brezpravna para, zdaj me prevrata zavest svobode in želja po prostanstvu, ki mi obujata poslednje moči.

Vračam se telesno bolan in duševno razklan. Ni lahka moja pot. Sprašujem se, kako je doma, kajti povsod vidim namesto cvetočih mest ruševine in pogorišča ter množična grobišča.

Bojim se resnice. Kaj, če ne bom našel v svojem opustošenem domu ne staršev, ne dobre, ljubeče žene, ne hčerke, ne staršev?

šikane, hudina, grozote krematorijev in sežigalnih jam, osem mesecev, ki sem jih preživel kot živ mrlič v sestavi Sonderkommandu, so zabrisali v meni čut dobrega in zla.

Čutim, da bi se moral odpočiti, pridobiti novih moči. Vendar se sprašujem, če ima to kak smisel.

Razžira me vročina bolezni, hkrati pa mi ob spominu na preteklost ledeno srce.

Moje oči so spremljale v zaplinjevalnico dva milijona nedolžnih, bil sem priča grozot sežigalnih jam.

Na ukaz nekega zdravnika, ki je bil zelo učen in blazen hkrati, sem odprl na stotine trupel, da bi se znanost, zgrajena na zgrešenih teorijah, okoristila z neomejenimi možnostmi raziskav — v ta namen je moralo umreti na tisoče žrtev — in da bi si ta zgrešena znanost našla opravičilo.

Rezal sem meso s trupel zdravih deklet, da je lahko rabilo za hrano bakterijam, ki jih je gojil dr. Mengele. Trupla pohabljenecv in pritlikavcev sem namakal v kloru ali pa sem jih da kuhati, in njihovi dobro preparirani skeleti so potem potovali v muzeje Tretjega rajha, da bi pred prihodnjimi generacijami pričevali, zakaj je bilo treba uničiti neki narod.

Dvakrat sem čutil nad seboj krila smrti, ko sem ležal na tleh pred vojaki z naperjenim orožjem, ki

144

so izvajali množične pokole. Poslovil sem se od treh tisočev mrtvih, v krvi ležečih tovarišev, in tako sem sam s skrivnostmi krematorijev.

Na stotine kilometrov sem prehodil po zasneženih poljanah, boril sem se proti mrazu in potem postal jetnik drugega koncentracijskega taborišča. Dolga je bila moja pot.

V svojem stanovanju nimam obstanke. Brez cilja tavam med nemimi stenami. Moja preteklost je polna krvavih spominov in globoke žalosti, vsem ko se mi zdi prihodnost mračna.

Kot bi bil svoja lastna senca, blodim brez pokoja po ulicah, ki so mi bile nekoč tako prijazne. Iz globoke letargije se zdramim le tedaj, ko se mi zazdi, da med mimoidočimi naletim na svoje drage.

Brez pritoževanja prenašam hudino svoje bolezni in skrušen štejem mesece, ki minevajo; zdaj je oktober, minilo je že šest mesecev, odkar sem spet svoboden.

Premražen se nekega dne popoldne namestim h kaminu in skušam v mraku sobe najti malo tolažbe v žaru plamenov. Ob bližajoči se noči začnem blodno premišljati o vsem, kar sem doživel.

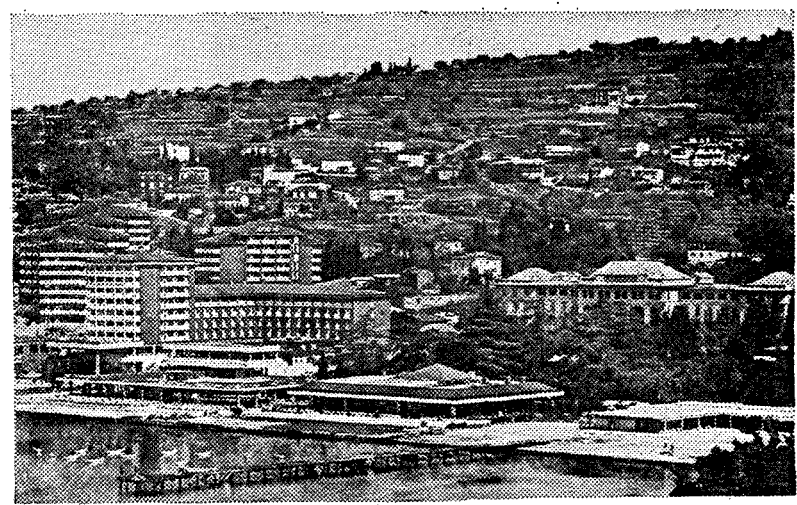
Tedaj pozvoni in takoj nato se odpro vrata. Vstopita moja žena in hčerka. Osvoboditev sta doživeli v zloglasnem uničevalnem taborišču Bergen-Belsen, od koder sta se vrnili živi in zdravi. Nič drugega ne moreta povedati, samo ihtita ure in ure. Ničesar ne storim, da bi nehali jokati. Kar naj se izjčeta po tolikem trpljenju in mukah! Razumemo se brez besed — tistega, kar čutimo, si tako ne bi mogli povedati z besedami.

Šele zdaj začne moje življenje spet dobivati smisel. Moči se mi vračajo, pred mano se odpre široko področje dejavnosti. Spet bom delal, saj bom vedel, za koga in zakaj.

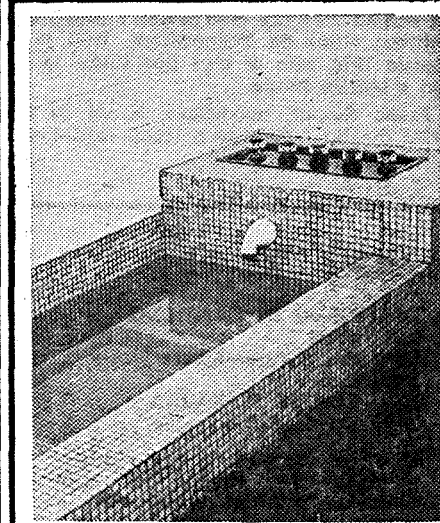
Kako bo lepo, ko bom lahko drugim lajšal bolečine! Toda človeškega trupla ne bom nikoli več raztelesil.

Dr. NYSZLI MIKLOS

Nagradna križanka CASINO 33

SESTAVIL: KOPRIVSEK	MIRUJOČI DEL ELEK. MOTORJA	GUSAR	VRSTA VIŠNJE	RASTLINI PODOBNA MORSKA ŽIVAL	VRSTA PREPROG
NAKAZA					
OTOK V M.SUNDSKIH OTOKIH					
TROPSKA PAPIGA					
BULBA					
EGIPČANSKI BOG					
					OBISČITE PORTOROŽ

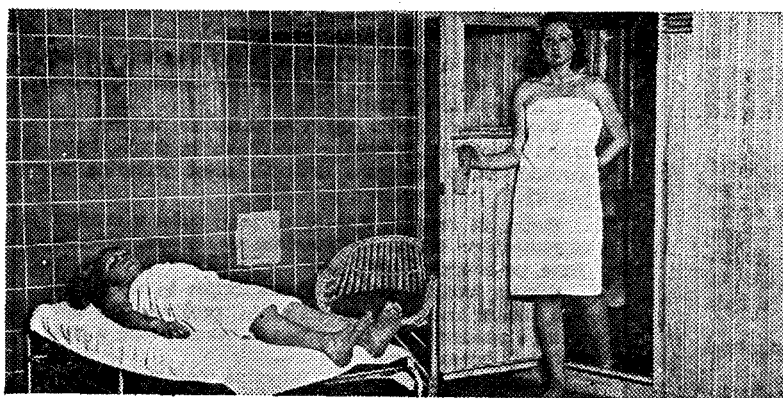
RISAL: J.K.	LOVEC NA RAKE	OSNOVNA MERA	KRAJ PRI PORTOROŽU	ZOLA	MONGOL	RINA	POVRTNINA TINE OREL				NATRIJ TEKOČINA V SRCU		KUTINA REKA PAD			AMERIŠKO M.IME	 Kamn Medno Trzin PESNITEV RIMSKEGA KORSAKOVA		
DOMAČI UČITELJ									KARLOVAC PRVA NAGRADA			PESNIK							
VODIČ LUTK								GRČIJA LUKA V ALŽIRIJI			DUŠA UMRLEGA	OPRAVA Ž.IME							
NAPAJALNE POSODE ZA ŽIVALI							ITALIJANSKO VELEMESTO STRANIŠČE						MESTO V SEVERNI NEMCIJI VAŠTE						
CHATEAU- BRIANDOV ROMAN						REKA V MEDVODAH				HUNSKI POGLAVAR SLOVITI VOHUN					ZOBNIKA ATLAS				
NAŠ GLE- DALIŠKI IGRALEC						AFRIŠKA DEŽELA							TURNER AVELLINO						
								OKROGLA GREDICA				REKA V SREDNJI AZIJI	PEVEC V SINAGOGI						
								NIKO ŽERJAL			NAMIZNO PREGRINJALO PLANINSKA PTICA			MENIČNO JAMSTVO FRNIKOLA				ZDRAVSTVENA ZAPORA	ADIGE
								CASINO PORTOROŽ	MONGOLSKI VLADAR	DEL TELES Z Določeno funkcijo VEZNIK				POŽIREK TEKOČINE	SOVJETSKA TISKOVNA AGENCIJA	LUKA V IZRAELU			
								KOMOLČAR								PREDLOG			
								TUJE M.IME					RIBJE JAJČECE			3			
								AFRIŠKI VELETOK						NAROČITE TV-15	M.IME				

Nagradni kupon 33

Priimek in ime

poklic

točen naslov

SUKANEC

VRSTA

KORICA

HAČATURJAN

ROMULOV

Razpis nagradne križanke

Četrtič zapored boste reševali nagradno križanko »Casino« Portorož. Prosimo vas, da nam rešitve kot običajno pošljete do 21. avgusta 1972. V 35. številki bomo objavili izid žrebanja.

Tudi to pot smo pripravili tri knjižne nagrade založbe »Borec«: »Treblinka«, »Varšavski uporniki« in »Zločin v Oreaduru«.

Po tej križanki bomo pričeli z serijo nagradnih križank tovarne »Lek« iz Ljubljane. To bo nadaljevanje petih že letos objavljenih križank.

Mnogo zabave in pravilnih rešitev.

Uredništvo in uprava

Velika družina v Banjolah

V mikavnem istrskem zalivu, kjer stoletni mediteranski bori, hrasti, limonovci občudujejo svoje lice v kristalno čisti morski vodi in mečejo bogato senco na zemljo, stoji v Banjolah pri Puli letovišče Počitniške skupnosti Zveze borcev NOV Ljubljana.

Pred dvema desetletjema je pripeljala sem Marija Draksler-Marjana iz Šiške v Ljubljani prvo skupino otrok padlih borcev in aktivistov in z njimi vred priložila prve žulje pri urejanju letovišča. Velikokrat so jih še v naslednjih letih bolele dlani, a iz leta v leto je bil njihov poletni dom lepši in udobnejši. V šestdesetih letih so sprejeli medse nekdanje borce in njihove sorodnike ter nato skupaj postavili vikend hišice, moderno restavracijo, montažne hiše in bungalove.

»Od tristošestdeset do tristosedemdeset ljudi lahko prebiva naenkrat v našem letovišču,« sta mi povedala na začetku pogovora-upravnika Franc Lajevca-Kovača iz Litije in Marko Hajdukovič.

»Prvim gostom smo odprli letos vrata zaradi črnih koz tri tedne kasneje kot navadno. Kljub temu upamo, da bo do konca septembra preživelo desetdnevni oddih več kot pet tisoč ljudi.«

Lepo in cvetja polno letovišče za borce iz devetnajstih občin nekdanjega ljubljanskega okraja je dobro obiskano. Pod streho radi sprejmejo, seveda če je prostor, tudi skupine mladih.

»Maj in junij preživljajo v našem letovišču predvsem skupine starejših partizanov,« je nadaljeval pripoved prijazni, a nadvse natančni upravnik France. »Ti se zberejo ponavadi v večjih skupinah v restavraciji, se pogovarjajo o dogodkih iz revolucionarnih let, popotujejo v bližnjo in daljnjo okolico, prepevajo partizanske pesmi in prirejajo družabne večere.«

Letošnje poletje tare upravo počitniške skupnosti precej skrbi. Črnim kozam in slabemu vremenu v prvih poletnih mesecih, sledi sedaj precejšnje zvišanje cen in pomanjkanje blaga.

»Po naših računih so se letos cene živil povečale za sedemindvajset odstotkov v primerjavi z lanskimi. Najhuje je to, da večkrat ni dobili nekaterih prehrabnih artiklov. S šefinjo kuhinje Ančko Bogdanovo morava vsako jutro v Pulo, da tam kupiva meso, ki je tisti dan na razpolago in sestaviva temu primeren jedilnik.«

Iz pisarne sva se napotila na senčnato teraso, kjer smo se pomenkovali naslednje ure z Marijo Draksler-Marjano, Lojzeto Gornikom, kmalu pa so se nam pridružili še upokojeni polkovnik Lazo Kolarac, Ančka Bogdan in general Jaka Avšič. K se prijetnejšemu vzdušju je prispeval precej tudi okusen teran, ki ga je naročila tovarišica Marjana.

»Začetki so bili težki, a trud je na srečo obrodil bogate sadove, tako bogate, da sta mestna organizacija ZZB NOV Ljubljana in puljska občinska skupščina sklenili pogodbo o pravici koriščenja tega prostora za dobo 40 let, vse do leta 2000,« je dopolnila naš pogovor članica upravnega odbora skupnosti, vitalna Marjana.

»Spominjam se, da sva morala s tovarišem pustiti tovornjak pred današnjimi vrati, ker zaradi velikih kupov kamnenja in prsti nisva mogla naprejš,« je podkrepil izjavo sotrudnice tovariš Lojze.

»Pa pogledajte danes! Prav do sem vodi asfalt, ojačali smo električno omrežje, z novim vodovodom rešili skrbi Banjole pred pomanjkanjem pitne vode v poletnih mesecih. Nikdar nismo delali le za letovišče, vsaka novost je bila na razpolago tudi vaščanom,« sta nadaljevala pionirja letovišča.

»Pri ureditvi in izgradnji še nismo rekli

zadnje besede, kajne Lojze in France,« je dodala zavzeto tovarišica iz Šiške.

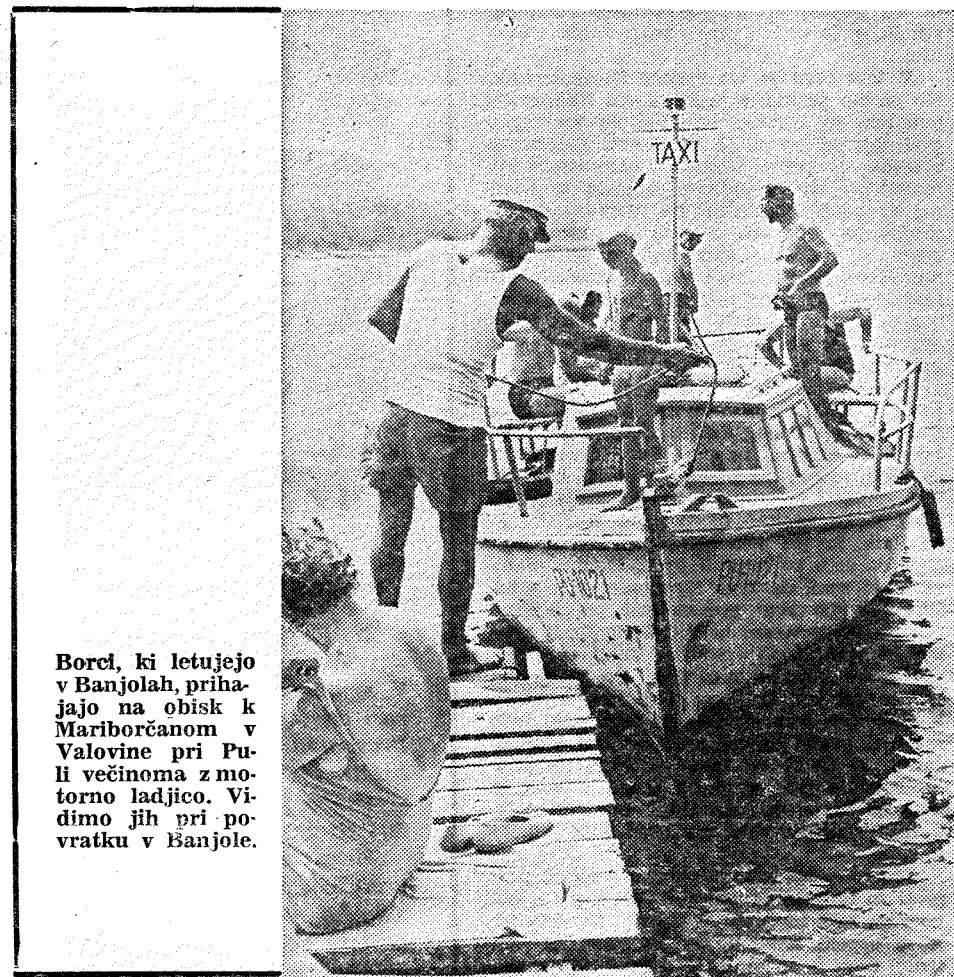
»Spoznali smo, da bomo morali spet zidati,« je pritegnil upravnik.

»Vse več je starejših ljudi, ki žele prebivati v enoposteljnih ali dvoposteljnih sobah, tej želji pa trenutno ne moremo ustreči, saj imamo na razpolago le sobe s tremi in štirimi posteljami. Zato bomo v naslednjih letih sezidali še tretji bungalov, v katerem bo po predvidevanjih na razpolago osemdeset do devetdeset ležišč...«

Tako kot vsi, je tudi Ančka Bogdan pol-

niške postaje v naše priljubljeno letovišče. Ne manjka nam niti zabave, lahko obiskujemo kulturne prireditve v Puli, dvakrat na teden pa se zavrtimo ob zvokih polk in valčkov na terasi. Kaj še hočemo?»

Različno preživljajo prosti čas in si nabirajo moči za vsakdanji življenjski boj v mestih. Tovarišica Marjana najraje poseda v senci pod košatimi drevesi na terasi, večkrat pa jo potegne na potep in obisk k znanecem, ki si jih je s svojo ljubeznjivostjo pridobila v bližini in daljni okolici. Lojze, ki je prej osem let skrbel za sonca, morja,

Borci, ki letujejo v Banjolah, prihajajo na obisk k Mariborčanom v Valovine pri Puli večnoma z motorno ladjico. Vidimo jih pri povratku v Banjole.

na načrtov in želja.

»V kuhinji bi želela imeti več dobrih kuharjev in kuharic, ker teh ni na pretek, pa tudi predragi so za naš žep, si pomagamo z dijaki gostinskih šol in upokojenci, pa še te je težko dobiti, ker je delo v kuhinji naporno, pa tudi prehladu so izpostavljeni zaradi stalnega prepriha.«

»Kljub temu pa moramo biti zadovoljni z bivanjem na tem čudovitem koščku istrske zemlje. Zato gre vsa zahvala vsem petinštiridesetim, ki tako lepo skrbijo za naše ugodno počutje,« sta obrnila pogovor na sončnejšo plat polkovnik Lazo in general Jaka Avšič, stara, zvesta gosta tega letovišča.

»Hrana je za tako ceno (penzion stane 30 do 42 din) odlična, postrežba je dobra, skratka vsi se trudijo, da bi čim lepše preživeli teh deset dni. Menim, da nimajo nikjer na razpolago dveh kombijev, ki za prav skromno plačilo popeljejo goste v bližnje in daljne istrske kraje. Marljivo čolnar nas vsak dan prav rad popelje na obisk k mariborskim borcem v njihovem letovišču v Valovinah pri Stoji; kombija pa prepeljeta prav vse ljudi s puljske želez-

dobre jedače in kapljice željne goste v tem letovišču, je tu z ženo in dvema otrokoma, zato se največkrat sončijo in veselijo čiste morske vode, prav radi pa se pridružijo prijetni družbi. General Jaka Avšič spoznava in utrjuje znanje o vojaških zanimivostih Istre, pet ur dnevno pa intenzivno študira »Tvorce moderne strategije; z nadvse milo sopogo pa se ne odrečeta užitek pristne domače hrane in pitkega refoška.

Upravnik France nima skrbi s prostim časom, saj traja že četrto leto njegov »počitniški« delavnik štirinajst do šestnajst ur, tako, da zvečer večkrat ne čuti nog.

Lepo jim je v Banjolah. K temu največ pripomore ugodno istrsko podnebje.

Tekst in slike:
STANE JESENOVEC

ALI POZNATE DOBRE STRANI MODELARSTVA?

Vsakoletna tekmovanja modelarjev v okviru Ljudske tehnike so dokaz, kako mladina vedno globlje posega v svet tehnike. Ob tem si v delavnicah pridobiva dodatno izobrazbo, navaja se na priročnost, delovne navade in tovarstvo. Izdelki dokazujejo, da smo pri modelarstvu dosegli evropski vrh in posegli na vsa področja. Znani so uspehi broderskih in letalskih modelarjev, vodilcev zmajev ter še posebej radijsko vodenih modelov. Skratka, tehniška vzgoja, ki jo je Ljudska tehnika zasnovala že med osvobodilno vojno in revolucijo, prehaja na sodobne dosežke.

Ob vsem tem pa ni odveč, če pomislimo, koliko znanja zahteva vsak tak izdelek, pa čeprav je na videz še tako enostaven. To znanje pa je lahko zelo koristno v vseljudskem odporu. Pomislimo samo, kako koristen utegne biti navaden zmaj za signalizacijo ali prenašanje sporočil. Celo navidezne igrčke kot so letalski ali broderski modeli, posebno če so radijsko voden, lahko postanejo nevarna orožja ali pripomočki, da ne govorimo o raketarstvu, tem nevarnem orožju.

Poznavanje tehnike bi morala postati stalna oblika dela tudi v nekaterih drugih organizacijah, kot so na primer taborniki.

Pomen modelarstva pa sega tudi drugam. Niso redki primeri, ko se prav pri modelarstvu mladi ljudje odločijo za bodoči poklic. Pogosto se tudi pri modelarstvu mladinci odločijo za to ali ono strokovnost v vojski ter si pridobijo precej znanja.

BOSTJAN NOVŠAK

dobro je, če veste

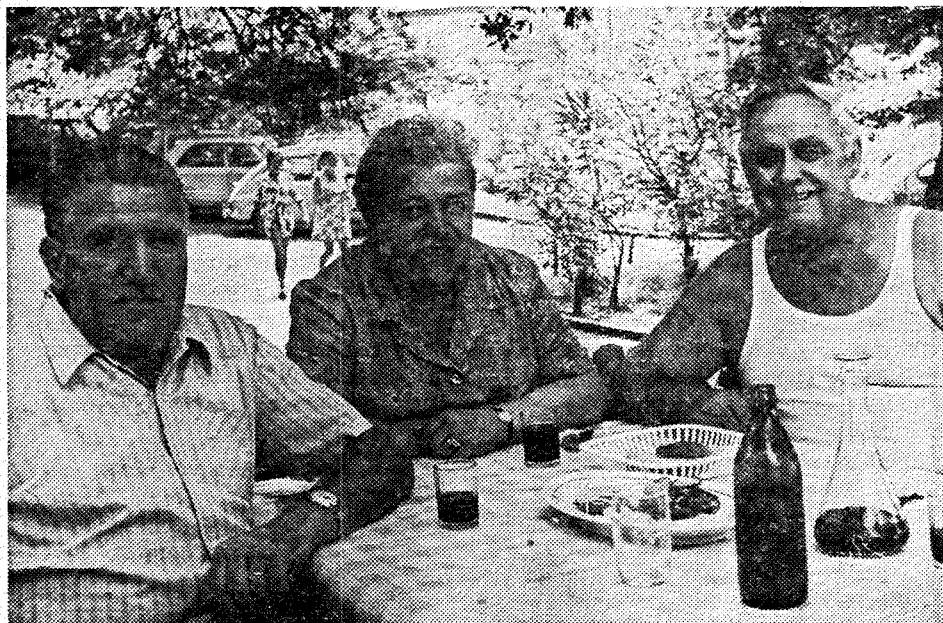
MARSIKOMU NE DISI UČE-NJE IN BRANJE. V prihodnje pa bodo baje šolarji s posebnim veseljem uporabljali knjige, ker jim bodo — dišale... Nemška založba v Münchenu je presenetila trg z odišavljenimi knjigami za mladino. Knjige so tako privlačne ne le zaradi zanimivega besedila in lepih slik, marveč tudi (ali celo predvsem) zaradi prijetnega vonja. Ne katere izmed teh knjig nove vrste dišijo v skladu z vsebino knjige, kar je lahko doseči, če gre npr. za cvetje. Vprašanje pa je, kako bi naj dišala računica, ki jo odkriva toliko šolarjev...

ELEKTRICNI AVTOMOBILI SE BODO PREJ ALI SLEJ UVELJAVILI, kakor je mogoče sklepati na podlagi zelo živahnega raziskovalnega dela v nekaterih državah. Sicer avtomobil na električni pogon ni več nobena posebna novost, le modela še ni, ki bi bil tako poceni in ki bi nasploh s svojimi prednostmi lahko prekosil sedanja zelo izpopolnjena vozila na pogon s tekočim gorivom. Zdaj poročajo z Japonskega, da je največja japonska avtomobilska tovarna izdelala zelo dober vzorec prihodnjih električnih avtomobilov. Prototip (prvi vzorčni izdelek) bodo dokončno preskusili oktobra. Če bo popolnoma ustrezal, se bodo začeli preusmerjati na izdelavo električnih avtomobilov. Kdaj pa se bodo vozila nove vrste uveljavila, zdaj še ni mogoče napovedati.

V PRIHODNOSTI JEKLENE KNJIGE? Italijanski kipar Pietro Consarpi je naredil prvo knjigo te vrste: listi so iz izredno tanke, skoraj prosojne pločevine. Umetnik je knjigo ilustriral in dokazal, da je jeklo uporabna snov za grafično industrijo. Vsekakor pa bi bile jeklene knjige dandanes tako drage, da bi jeklarstvu ne kazalo prevzeti nove naloge — izdelovanja pločevine za tiskanje knjig. Vendar nekateri mislijo, da bi kovinske knjige imele poseben pomen, ker bi ne bile uničljive. Zato je mogoče domnevati, da bodo kdaj tiskali knjige tudi na jeklenih listih. Razne plastične snovi (tvoriva), ki so jih doslej preskušali, da bi z njimi zamenjali ter izpodrinili papir za tisk (v prihodnosti bo namreč primanjkovalo surovin za lesovino in papir, niso bili kdo ve kako uspešni, ker je zdaj papir vendar še razmeroma cenen izdelek.

HUD ODPOR PROTI NEZNOSNEMU HRUPU OB SODOBNIH LETALISCIH je že tako močan v Ameriki, da ne bodo mogli več dolgo odlagati nujnih ukrepov. Tako se je pri državnem tožilstvu v Los Angelesu, v enem od največjih ameriških mest, ki ima drugo največje letališče v ZDA, nakopičilo toliko tožb proti upravi letališča, da se vse sodne obravnave ne morejo več zvrstiti. Številni prebivalci vlagajo tožbe proti številni prebivalci vlagajo tožbe proti podjetju ali družbi, ki upravlja letališče in je zato odgovorno za posledice izredno živahnega letalskega prometa. Lani je bilo na tem letališču okrog 20 milijonov potnikov. Velika letala z močnimi motorji, ki strahovito grmijo, nenehno pristajajo in vzletajo. Število bolnikov, ki ne prenesejo takšnega hrupa, naglo narašča. V širši okolici letališča pa sploh ne morejo več živeti nekatere domače živali. Načrtovalci letalskih motorjev še niso izboljšali letalskega motorja, tako da ne bi povzročal že kar za življenje ljudi naravnega hrupa. Sicer pa se naj večje letalske družbe na svetu predvsem zanimajo za svoj zaslužek, ne pa toliko za to, da bi se sodobna letala še podražila...

PO KOZI JE MOGOČE PREPOZNATI, ALI IMA ČLOVEK TUMOR. Na mednarodnem kongresu zdravnikov za kožne bolezni v Benetkah so med drugimi dognanji zdravniške vede opozorili tudi na to, da je mogoče po nekaterih znamenjih na koži ugotoviti, ali se skriva kje v telesu nevaren tumor. Sicer to ugotavljanje bolezni ni vselej zanesljivo, je pa velikega pomena, ker je večkrat mogoče bolezen odkriti zelo zgodaj ali nanjo opozoriti, ko je bolnik tudi še ne čuti.

Upravnik počitniškega doma ZZB NOV v Banjolah France Lajevca-Kovača ter Marija Draksler-Marjana in Lojze Gornik, ki sta zaslužna zlasti za začetek gradnje tega letovišča.

Pripoved komandanta Nandeta

»Lep čas sem že na svetu,« se zasmije in mi potem, ko si prižge cigareto pove, da se je rodil v Loku pri Mengšu leta 1919. Manjšo kmetijo so imeli doma in očeta s trgovsko žilico. Sicer pa je bil mesar. Otroke je trdo držal na vajetih, da bi se ne spridili, kot je pogosto govoril. »Če si pameten se drži živine,« je prepričeval Franceta, ko se je bilo treba odločiti za poklic. In je tudi France postal mesar.

»Za tri leta sem jo mahnil v Maribor, kjer sem 6. novembra 1936 naredil pomočniški izpit,« se spominja tovariš Herle. »Prav v tistih dneh so me kolegi — mesarski pomočniki — nagovorili, da sem pomagal organizirati štrajk. Mariborskim pekarnam je leta 1937 štrajk uspelo izvesti, mesarje pa je nekdo izdal. Od takrat dalje v Mariboru zame ni bilo več kruha. Kamorkoli sem prišel, so me odslovili z besedami: za komuniste in take, ki si pišejo nadure, pri nas ni dela.«

Ljubo doma — kdor ga ima, bi se lahko reklo naslednjemu obdobju Francetovega življenja. Vrnil se je v rojstno vas in se ubadal s priložnostnimi deli vse do leta 1940, ko je bil vpoklican v starojugoslovansko vojsko. Poslali so ga med planince v Gorski Kotar.

»Po letu dni smo v kasarni predali orožje prav tako, kot bi končali vojaški rok, čeprav je bila kapitulacija kraljeve vlade. Samo kape in obleke so nam pustili, ko smo se peš odpravili proti Delnicam in Ogulinu, kjer so se že pojavili ustaši. Prav zaradi tega smo se, če se je le dalo, preoblekli v civilno obleko. S petimi kolegi sem se v Črnomlju vtihotapil na vlak in se pripeljal do Novega mesta, kjer so nas študentje opozorili, da so nekaj pred tem Nemci zajeli dva vagona dezertarjev. Uspelo nam je priti do Ljubljane, kjer so že gospodovali Italijani. Iz stopnišča do stopnišča smo se prebijali in se skrivali pred patrolami.

V rojstni vasi se mi je zdelo, da so se ljudje v letu dni neverjetno spremenili. Čeprav sem bil star že dvaindvajset let, mi nihče od starejših prebivalcev ni ničesar zaupal. Zbegan kakor sem bil, sem se moral celo javiti na delavski urad. Julija meseca so nas odpeljali na prisilno delo v Dravograd, kjer smo popravljali tistih sedem mostov, ki jih je ob kapitulaciji podrla starojugoslovanska vojska. Dnevi do aprila leta 1943 so bili neskočno dolgi. Kljub temu, da smo si mnogi želeli oditi čimprej k partizanom v gozdove, je bilo skoraj nemogoče poiskati stik s koroškimi aktivisti. Aprila sem dobil poziv na nabore v nemško vojsko. »Punca je noseča, pa bi se rad pred odhodom v vojsko poročil,« sem lagal na nemški komandi v Dravogradu. Dobil sem nekaj dni dopusta in sem prišel v Loko. Nazaj pa me seveda ni bilo več. Da bom odšel takoj v gozd, je bilo popolnoma razumljivo.«

Pripovedoval mi je France Herle, kako je na poti proti domu srečal aktivista Tona Stoparja. V Trzinu je bilo. Govorila sta o tem in onem, dokler ni France začel z besedami udrihati po nemški drhali. Njuno slovo, tistega dne, se je končalo z besedami: nekaj čez polnoč bodi pripravljen.

In potem doma: »... France..., torej si se le vrnil...« Težko se je bilo domačim sprijazniti z resnico, da je bil to šele odhod. Samo še nekaj ur in potem... Nekaj najnujnejših reči je zmetel v vrečo, jo ob dogovorjenem času zavijtel na ramo in odšel s petimi tovariši iz vasi. Dva dni so se zadrževali na Rašici. Od tam jih je nekaj več kot dvajset 1. maja 1943 odšlo na Krašno pri Lukovici, kjer se je takrat zadrževal kamniški bataljon. Francetu je puško prinesel že v vasi Ivan Filetič, ki je imel dve zakopani na vrtu.

»Po nekaj dneh, so bili potrebni prostovoljci za na Pohorje. Mislim, da se nas je javilo osemnajst. V 2. pohorskem bataljonu smo pretežno izvajali sabotažne akcije. Dne 15. maja, po napornem potovanju, smo prišli v gozdove nad Mariborom. Ljudje so nas gledali z velikim nezaupanjem. Takrat

smo imeli še zelo malo orožja. Spominjam se, da smo lovili mobilizirance, ki so prišli na dopust iz nemške vojske. Toda kaj kmalu se je začelo pravo partizansko življenje.

V tem času je bil France Herle vodnik. Ko pa sta se konec avgusta leta 1943 vrnili pohorski in koroški bataljon na kamniško področje in ko se je ustanovila Šlandrova brigada, je postal France namestnik komandirja čete. Šlandrova brigada je odšla naprej proti Dolenjski, na kamniškem področju pa je ostala le četa za vzdrževanje zveze — področna četa. Seveda se France marsičesa ne spominja več s posebno natančnostjo in predvsem mu je ušlo iz spomina mnogo datumov pa imen. Toda vrsta dogodkov iz tistih nepozabnih dni, ga do konca ne bo zapustila.

Pod Kozjakom v Tuhinjski dolini smo padli v zasedo. Bil sem v predhodnici z dvema tovarišema. Vse skupaj se je odvijalo s strašansko naglico. Prvega partizana so ujeli, tovariš za menoj je padel, sam pa sem se uspel umakniti iz navzkrižnega ognja. Naši so se umikali nazaj proti Kozjaku in na Špič, jaz pa sem ostal popolnoma sam. Čez čas sem se napotil proti Menini planini. Upal sem, da bom tam našel stik z našimi. Zaman sem poizvedoval po partizanih pod Ratitovcem in v Češnjicah ali kjerkoli drugod. Ljudje so me imeli za razirganca. Še jesti mi niso dali. Do skrajnosti sem moral pobrskati po svoji iznajdljivosti. V Gaberjah sem zvečer, ko sem pred hišo zavonjal sveže pečeni kruh, zaigral komandanta, ki zunaj po temu razpostavlja straže. Pozneje sem strumno stopil v hišo in zahteval hrane za deset ljudi. Domači so bili res prepričani, da me pred hišo čakajo tovariši.

Podnevi sem ležal ob cestah v visoki praproti in oprezal za morebitnimi kurirji, ponoči pa sem se prebijal naprej. Končno mi je le uspelo izvedeti, da so naši na oni strani Save in to zadnji dan pred italijansko kapitulacijo. Krenil sem do aktivistov v rojstno vas, kjer sem se takoj vključil v področno četo. V njej sem ostal do vrnitve

France Herle-Nandeta.

Šlandrove brigade, ki se je med tem na Limbarski gori na novo osnovala.

Septembra leta 1943 je bil tovariš France, v času ko so partizani blokirali Vransko, da bi Nemci ne mogli na pomoč v Mozirje, ranjen v roko in nogo. Prenesli so ga v bolnico nad Ljubnem, visoko v hribih. Konec oktobra pa je odšel za brigadami čez Savo in je prišel v Zareber pri Žužemberku, kjer je postal komandir čete. V Hinjah na Dolenjskem je bil prestavljen za komandanta 1. bataljona Šlandrove brigade, ki je z Zidankovo spadala pod operativni štab. Komandant bataljona je ostal do leta 1947, ko je odšel iz vojske.

»Osvoboditev sem dočakal v Savinjski dolini, oziroma v Celju,« pripoveduje France Herle. »Toda prilike za praznovanje težko pričakanega trenutka še vedno ni bilo. Skozi Celje so se umikali ustaši in na Poljanah na Koroškem sem moral s bataljonom še zadnjič poseči v boj. V tisti bitki je padlo več kot dvesto ustašev. In potem smo še določeno obdobje stražili mejo pri Dravogradu, od koder smo se premaknili v Avstrijo, od tam v Banat in v Varaždin, kjer je bil štab 14. divizije. Končno sem prišel domov, v Loko in...«

... in prijel za delo, ki ga je opravljal že oče. V mesariji ni dolgo vztrajal. Časi so se spremenili. V tovarni se je obetal boljši zaslužek in če je to še tovarna mesnih izdelkov, res ni, da bi človek okleval. Leta do upokojitve so hitro minila. Prišli so trenutki, ko je vse bolj mislil na partizanske čase. Rad bi spet, po tolikih letih, videl tega pa onega tovariša. Morda bi nekega dne odšel in bi prehodil vse tiste poti, po katerih so se včasih plazili, sestradani in premočeni.

SILVO TERŠEK

Matevž Hace:

MILENKO TELEFONIRA

Ilustracija: Evgen Sajovic

27. februar. Velik sneg. Švabska ofenziva se je končala prejšnji dan. V temni noči se iz neke pohorske vasi vije kolona proti progi Celje—Dravograd. Razmak 10 metrov. III. bataljon Tomšičeve gre na akcijo.

»Bodo videli hudiči, če smo še živi ali ne!«

Počasi se pomika vrsta strelcev proti postaji Dovže... Komandant Milenko postavlja zasede. Temne postave so že obkrožile postajo ter polegale po tleh. Komandant Milenko skoči v postajno poslopje k telefonu. Osupli švabski uradnik zija z odprtimi usti. »Halo! Halo Slovenj Gradec! Tu partizanski bataljon XIV. divizije. Švaba pridi, mi čakamo!«

Na postaji v Slovenjem Gradcu nastaja hrup. Star švabski major ki je ravnokar prišel z ozeblimi nogami z visokih hribov nazaj v Slovenj Gradec, preklinja: »Verfluchte Banditen! Ti kranjski hudiči! Noben mraz jim ne škodi!« Menca sem in tja in ne ve, kaj bi.

V tem že prihaja vlak na postajo. Počasi se ustavlja. Ni se še ustavil, že so tomšičevci v vseh vagonih. Nekaj strelcev, nekaj eksploziv bomb, švabski vojaki obleže v krvi. Nekaj jih preplašeno beži preko čistine.

»Prinesite slame v vagone in zažgite!« kriči komandant brigade — major Efenka. »Civilni iz vagonov ven!«

Borci javijo: »Tovariš komandant, zažgano je!«

Politkomisar Nande pravi komandantu: »Pošljimo jim goreči vlak v Slovenj Gradec!«

Vlak je torej usmerjen proti Slovenjem Gradcu in se prične pomikati s polno paro. »Pozdrav Švabom!« kriče tomšičevci za njim.

V temni noči drvi vlak kakor velikanska ognjena plamenica po dolini. Ljudje gledajo in se čudijo. Švabi strme v gorečo pošast. »Spet ta prekleta banditska divizija.« Nekaj hladnega jim lega okrog srca. »Niso še uničeni!«

Tomšičevci gospodarijo po postaji. Uničijo vse, kar se da uničiti. Po končanem delu se bataljon odpravi v taborišče. »Jutri bodo za nami,« pravijo borci.

Drugo jutro izvidniška patrôla javi: »180 Švabov rine proti tabo-

rišču.« Komandant mirno uredi vse, kar je potrebno. »Fantje, danes jih bomo jurili!« se smehlja Efenka.

Brž ko prerinejo Švabi do položajev, jih bataljon sprejme z bombami. Švabi rinejo še naprej. Kar udari po njih z boka komandir Jakec, a z druge strani jih z eno četo zgrabi komandant bataljona Imre. Švabi vidijo, da so zašli v past. Ucvrejo jo nazaj, kar jih neso noge.

»Hura, juriš!« drvi jo tomšičerci za njimi.

Kmetje gledajo čudo. Pri belem dnevu beži »nepremagljiva« švabska vojska skozi naše vasi in nima niti časa, da bi pobirala svoje padle in ranjene. Do proge gonijo tomšičevci bežeče Švabe. Nato se počasi vrnejo proti svojemu taborišču. Povsod po poti krvave sledi.

»Dobro so jo izkupili!« Ljudje strmijo v naše borce kot v čudo božje. Ko pridejo v vas, sprašujejo: »Kaj se sedaj ne boste umaknili?«

»Kje neki! Kar naj pridejo še enkrat, pa jih bomo spet nagnali!«

»To mi je všeč,« pravi Efenka. »Dve uspeli akciji brez najmanjše žrtve.«

Sneg pada v debelih kosmih. Utrujeni borci poležejo po širokih in dolgih kmečkih klopih in peceh. Ozebli tovariši si mažejo ozeblino. Komandant ogleduje zaplenjeno orožje, intendant deli plen narpotrebnostim. Tomšičeva straža stoji na skritih mestih in čuva hraori jurišni bataljon. Ljudje se zbirajo okrog naših borcev in se jih kar ne morejo nagledati. Vsi so postali ena sama velika družina. Zvečer pridejo v vas šercerjevci in borci iz Bračičeve.

»Vse dobre akcije nam pojedite,« pravi Gašper. »O pa tudi mi bomo še jurišali!« Borci iz obeh tovariških brigad se veselijo uspeha skupno s tomšičevci.

Tudi stražar je vesel, kajti danes je dobil novo suknjo. Zvesto stoji na svojem mestu ter gleda v koroške hribe. »Tudi tam so partizani!«

berilo za mlade

Pogovor

Na naši šoli poučuje tovariš Meglič, ki smo ga zaprosili za kratek pogovor.

TOVARIŠ MEGLIČ, NA TELEVIZIJI SMO GLEDALI VAŠO IGRO »MAJOR, USTRELJENI BOSTE!«. ALI NAM LAHKO POVESTE, KAKO JE NASTALO TO DELO?

Ko sem se pripravil na diplomu, sem v muzeju ljudske revolucije Slovenije dobil zanimive podatke, ki so jih krajevnim združenjem o dogodkih med vojno dejali nekdanji partizani. Med drugim sem zasledil tudi gradivo, ki ga je pisal vohun Janez Hlastec. Iz teh dokumentov sem najprej sestavil gledališko delo pod naslovom »Na smrt obsojeni je pobegnil«. Vprašal sem prijatelja režiserja, če je delo primerno tudi za televizijsko dramo. Prebral je in ugotovil, da je. Prinesel mi je na ogled več televizijskih dram in mi dal tudi

nasvete, kako naj dramo tehnično izpopolnim. Končal sem jo v petih mesecih. Ponovno jo je prebral prijatelj Uršič, nato pa sem jo brez podpisa poslal uredniku Janezu Menartu. Po mesecu dni so me prek radia in časopisa iskali kot neznane avtorja in vabili na podpis pogodbe. Pri sestavljanju te drame sem uporabljal poleg podatkov neznane borca še lastne izkušnje iz narodnoosvobodilnega boja, saj drame verjetno drugače ne bi mogel napisati.

KAJ STE ČUTILI, KO JE TELEVIZIJSKA NAPOVEDOVKA NAPOVEDALA VAŠO IGRO NA MALEM EKRA-NU?

Dobro se mi je zdelo, bila je to moja prva drama in še na dan republike so jo predvajali.

KDAJ NAJDETE ČAS ZA USTVARJANJE?

To je odvisno od razporeditve, za pisanje se ne da sestaviti urnika. Pisal sem jo predvsem ponoči, podnevi pa sem jo oblikoval.

SE KAJ PISETE?

Svoje najnovejše delo, dramo v šestih nadaljevanjih z naslovom »Intervju«, sem poslal na natečaj za Kajuhove nagrade pri zavodu »Borec«. To je družinska kronika dr. Senegačnika, ki ga je v času narodnoosvobodilnega boja preganjala črka roka. Pišem tudi otroško igrice »Deček s fračo, trobento in psičkom«. V glavnih vlogah nastopata deček Mihec in psiček Miki, zgodba pa se odvija med narodnoosvobodilnim bojem.

Tovarišu Megliču sva se zahvalili za pogovor in se poslovili.

IRENA DRAGOŠ
IRENA PAVLIČ

TV-15
za
mladino

BIL JE V ZLOGLASNEM USTAŠKEM TABORIŠČU JASENOVAC

Zidar Jože

Večkrat nas obišče Hrnjev Jože. Doma je iz Bratkovca, vasice na hrvaškem bregu Sotle. Hišic tam ni veliko in ne kaj jih je še s slamo kritih, a vendar je tam zelo lepo.

Med vojno nas Jože ne bi mogel obiskovati, ker je bila ob Sotli široka bodeča žica in vse polno min, pa še visoka ograja. Danes ljudje brezskrbno hodijo v Podčetrtek na pošto in v trgovino. Veliko otrok obiskuje tudi šolo, ki je znana daleč naokrog po lepem živalskem vrtu. Ko sem bila tam na obisku, sem lahko sama nahranila ljubkega srnjčka Mufija.

Zidar Jože nam je pripovedoval, kaj vse je doživel med vojno. Ne morem si predstavljati, da je bil komaj takšen fant, kot moj sedemnajstletni brat Bojan. Partizani so bili na Kozjanskem in v Hrvaškem Zagorju, Jože pa jim je nosil pošto in hrano. Ljudje so se najbolj bali ustašev, ki jim je poveljeval neki Bajo. Večkrat so iznenada pridrveli v Bratkovec in iskali partizane. Vaščani so bili med seboj tako dobro povezani, da jih ustaši niso nikoli mogli presenetiti.

»Nekega dne sem nesel košaro hrane partizanom«, je pri večerji pripovedoval Jože. »Grem, pa zagledam kolono vojakov. Nisem vedel, če so ustaši ali partizani. Opazili so me in bilo je pre-

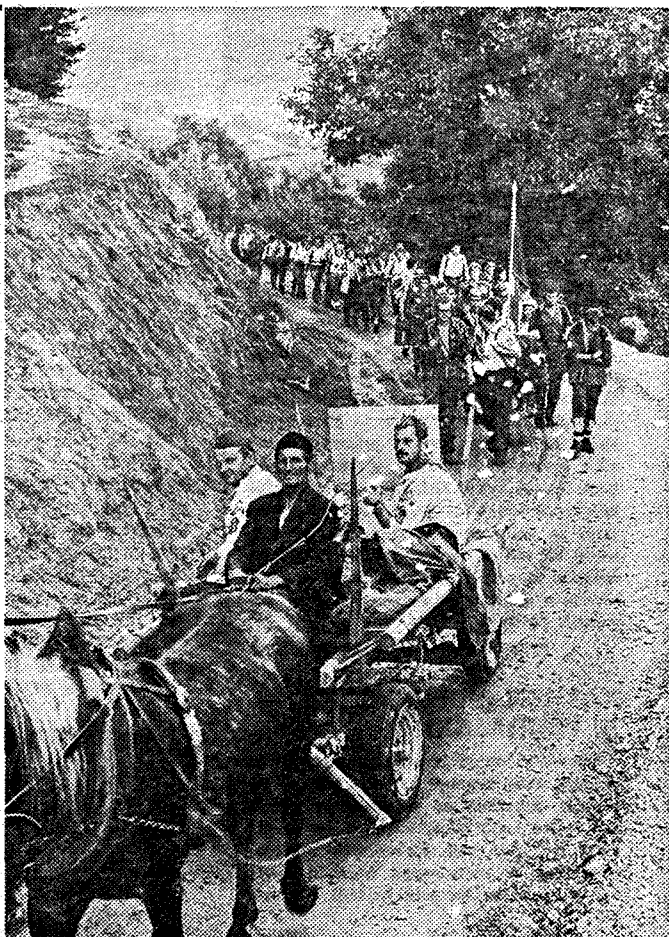
pozno, da bi zbežal. Naenkrat sem zagledal na kapah peterokrake zvezde. Poskočil sem od veselja. Ne morete si misliti, kako me je spreletelo, ko sem v skupini zagledal ustaša Baja. Vsi v vasi smo slišali, da je nekoga živega obesil v mesnici na kavlje. Falotje, preoblekli so se v partizane! Še dobro, da niso ugotovili, kam grem. Tako se je to srečanje še kar dobro končalo.«

Jože je še veliko pripovedoval. Pravi, da je bilo najhuje v taborišču Jasenovac. Jože ni nikogar izdal, čeprav so ga hudo pretepali. Komaj je čakal, da bi se lahko še enkrat najedel kruha, tako je bil lačen. Ležati je moral na beton- skih tleh. Ustaši so pozimi polivali po tleh vodo, da je človek kar primrznil. Na mostu čez reko so ljudi pobijali s kladivom. Jožetu se še danes pozna črna na koži: gorečo cigareto so mu pritiskali na kožo... Res, prave grozote so se dogajale v Jasenovcu.

Jože je danes vesel, da se je rešil. Večkrat ga muči revmatizem. Veliko mu je pomagala topla voda iz tako imenovanih atomskih toplic, ki so čisto blizu. »Če bi ne bilo teh toplic, bi bilo z menoj dosti huje«, pravi in se smeje. Pridno dela in kmalu si bo zgradil novo hišico.

LUČKA LEŠNIK

»Iz Ključa v Sani-
nico smo jo ma-
hnili kar peš, sa-
mo Janko Grego-
rič in Stane Škra-
bar sta se pelja-
la na kmečkem
vozu... tako, kot
leta 1943!« je pi-
salo na fotogra-
fiji, ki so jo ure-
dništvu naše stra-
ni poslali udele-
ženci slovenske
mladinske briga-
gade »AVNOJ 72«.

Po Beli krajini

Belokranjski odred, ki ga je sestavljala mladina iz črnomaljske občine, je dvaindvajsetega julija krenil na pohod po partizanskih poteh... Z zastavo in harmoniko na čelu smo odkorakali skozi Črnomelj proti Dolini Paki, Zajčjem vrhu, Rožič vrhu in Mirni gori, kjer naj bi se udeležili osrednje slovesnosti: srečanja mladine z nekdanjimi borci.

Prvi postanek je bil na Rožič vrhu.

Dolga pot je bila že za nami in okrepčilo, ki so nam ga ponudili gostoljubni domačini, se nam je močno prileglo. Zvedela sem tudi, da so leta 1942 vasi tod naokoli gorele; na samem Rožič vrhu pa je delovala kurirska postaja TV 8.

Polni vtisov smo krenili naprej po partizanskih stezicah. Pot nam je kazal nekdanji borec. Čeprav je minilo osemindvajset let, odkar je zadnjič hodil po njih, ni zgrešil nobene. Tako smo še kar hitro prišli do tabora partizanskega Belokranjskega odreda, posedli po tleh in prepustili besedo Enestu Aupiču:

»V tej kotlinici, ki jo vidite pred seboj, je bil prvi tabor Belokranjskega odreda. Sprva nas je bilo dvainštrideset, kasneje celo osemdeset. Ljudje so prihajali z vseh vasi. Samo z orožjem smo bili bolj slabo založeni, pa smo si ga »sposojali« pri okupatorju... Ko se je v naše vrste vrnil izdajalec Jure, smo se morali umakniti. Kasneje so Belokranjski odred razformirali. Eni so odšli v Tomšičevo, drugi v Cankarjevo. Šestindvajsetega julija pa bo minilo ravno trideset let, kar so Italijani tod naokoli požigali in morili.«

Zopet je odmevala pesem po gozdu in zastava na čelu Belokranjskega odreda je veselo plapolala. Iz gozda smo se prebili na cesto in pred seboj uzrli

Mirno goro — cilj našega pohoda. Toda do Mirne gore nas je ločilo še precej strmine. Zagnali smo se po cesti navzgor in prvi mrak je že legal na zemljo, ko smo dospeli v svoj tabor. Po polurnem počitku okoli ognja, smo krenili k planinski koči, kjer nas je čakala večerja.

Rakete so švigale v nebo in razsvetljevale prostor. Na pobočju pod kočo je gorel kres. Kulturniki smo posedli nedaleč od ognja. Zadonela je pesem, glas harmonike je odmeval po gori navzdol in v naša srca so rezale besede recitatorjev. Po kulturnem programu smo se prišli za roke in zaplesali, stari in mladi. Tako smo prišli do slavnostnega odra. Posedli smo po tleh in peli partizanske pesmi, da nas je bilo veseleje slišati.

V naši sredi je bil tudi Sardinec Ivo. »Kako se počutite med mladimi?« ga je povprašal komandir brigade Dušan. »Srečen sem...« je odvrnil. »Med vojno sem se boril v teh krajih. Ne mine leto, da bi ne zavlil v Slovenijo in obiskal vojne tovariše. Kar doma povprašajte, če poznajo borca Iva. Čeprav sem po rodu Italijan, sem se boril v vaših gozdovih: za vaše pravice, lepše življenje, za Tita in Jugoslavijo. Vesel sem, da vi mladi hodite po partizanskih poteh in obujate tradicije tega enkratnega boja za svobodo.«

Potem ko smo z enominutnim molkom počastili spomin padlih, smo si voščili lahko noč kot najboljši prijatelji. Mar tudi nismo bili? Prehodili smo iste poti, se spominjali istih dni in peli iste borbene pesmi.

Naslednji dan ob deseti uri je Belokranjski odred prikorakal pred slavnostjo oder in se zvrstil v zbor. Povsod naokrog po jasi so stali ljudje, največ tistih, ki so se med vojno bojevali v vrstah Belokranjskega odreda. Sestali so se po mnogih letih, se objeli, obujali spomine in si povedali, kako živijo danes.

Prvo besedo današnjega slavlja je imel borec Franc Košir, ki je pozdravil prisotne. Za njim je povzel besedo predsednik črnomaljske občine Martin Janžekovič. Ženski pevski zbor iz Črnomlja je zapel tri pesmi, Preločani pa so zaplesali kola, značilna za njihov kraj.

Belokranjski odred je zapustil jaso in odšel v tabor, kjer nas je čakal narodni heroj Jože Borštnar... Bilo je to srečanje, ki mi bo ostalo v nepozabnem spominu.

Prehitro je prišlo slovo in po tolikih čudovitih trenutkih, ki smo jih skupaj preživljali, si ni bilo lahko seči v roko. »Se bomo hodili po partizanskih poteh...« je bila obljuba, s katero smo sklenili pohod Belokranjskega odreda.

NATALIJA KAJIN

kramljanje

Draga tovarišica Milena!

Tokrat vam pošiljam prispevek, ki sem mu dala naslov »Zaorala je pesem mladine«. Ali je preskromen? Ne, saj vam ne morem vsega opisati, le srce lahko pove, kaj se pravi prepevati ob tabornem ognju.

Kar se fotografij tiče, bo najbolje, če se obrnete na predsednika občinske konference ZMS Črnomelj Martina Skubeta. Verjemite mi, da jih bo zagotovo poslal. Seveda, če mu jih niso že vseh pobrali. Bilo je prepozno, da bi šla ponje.

Želela bi se vam zahvaliti za objavo prispevka »Mlada vojska«. Bila sem že prepričana, da ne bo ugledal belega sveta.

In še ena zahvala: za kartico z Jadrana. Bila sem jo zelo vesela in to tembolj, ker ste imeli lepo vreme, ki ga pa sedaj ni. In mi, ki bi se radi okopali v čisti reki, moramo gledati hladno Kolpo, kako teče mimo nas. Se sreča, da so knjige za branje.

Lep pozdrav vam pošilja
Natalija Kajin
Podklanec 15,
Vinica pri Črnomlju

Draga Natalija!

Sonca je bilo res na pretek, a vendar si ob prebiranju belokranjskih pozdravov vedno zaželim Kolpe in svežine zelenja okoli nje; z eno besedo vsega, kar spremlja tvoje življenje daleč od mestnega vrveža.

Lepo pozdravljena! MILENA

Spoštovana urednica!

Zopet ste me razveselili, saj sem na mladinski strani zagledala kar dva svoja prispevka. Vrnila sem se z morja in napisala članek o zidarju Jožu. Malo sem se nasmejala, ko sem brala, da še nisem stara deset let. Ravno pred dnevi sem bila stara deset let in pol. Še se bom oglašala, saj brez pisanja že skoraj več živeti ne morem.

Lep pozdrav!

Lučka Lešnik
Gregorčičeva 34b
Maribor

Draga Lučka!

Ne zameri mi tistih šest mesecev in še želja: »Joževi spomini na Jasenovac« naj bo naslov enega tvojih prihodnjih zapisov.

Lepo pozdravljena! MILENA

POVSOD NOVI HOTELI —
KAJ PA KADRI?

Ob jadransko obali od Ankara do Ulcinja so v zadnjem času zrasli reprezentančni hoteli najvišjih kategorij. V naslednjih letih planirajo še nove hotelske komplekse, med drugim tudi Bernardin v Portorožu, o katerem je bilo že veliko napisanega. Toda ob tem bi bilo potrebno vzgajati nove kadre, česar pa na žalost ne delajo. V glavni turistični sezoni so se mnoga hotelska podjetja na Jadranu znašla v nezavidnem položaju — brez hotelskega kadra. Posebno so prizadeti hoteli višje kategorije, kjer bi moral personal postreči gosta kar najbolje. Toda uprava hotelov s težavo dobivajo natakarice, vratarje in uslužbence za recepcijo, ki vsaj nekaj ali nič ne vedo o gostinstvu, saj je mnogim to prva zaposlitev. Mnogi se spreminjajo v »gostinske« delavce samo v času šolskih počitnic.

Primorske novice — 4. VIII. 1972

KAJ VSE KUPUJEJO
IN PRODAJAJO

Potrošniki imajo prav: trgovina dobi in prodaja take limone, ki niso užitne. Po mnogih pritožbah so v Sežani to ugotovili zvezni tržni inšpektorji, ki pa so pri vsem tem brez moči. Kakor hitro odidejo, že prispejo na mejo vagon nagnitih limon in — zgodi se, da pridejo tudi čez mejo.

Zvezni tržni inšpektorji so pred kratkim v Sežani pričakali vagon s italijanskimi limonami: prepovedali so uvoz 377,6 tone ali 44 odstotkov blaga, ki je prispevalo na ta mejni prehod. To so naredili po tem, ko so limone že šle skozi dve naši kontroli. Samo na temelju tega nenadnega pregleda si lahko predstavljamo kaj naši gospodarstveniki kupujejo in prodajajo.

Politika ekspres — 3. VIII. 1972

BOLNIKI

Statistiki so ugotovili, da je v lanskem letu v Bosni in Hercegovini bilo bolnih vsak dan kar 26 000 delavcev.

Pravzaprav bi lahko rekli da v BiH tako vsak dan ni delalo nekaj velikih delovnih organizacij.

Strokovnjaki so ugotovili, da je nesreč pri delu kriva zlasti preutrujenost in da veliko delavcev zbol, zato ker v podjetjih niso poskrbeli za preventivne ukrepe.

Tovariš — 31. VII. 1972

TUJ KAPITAL V NAŠEM
GOSPODARSTVU

Po zadnjih podatkih je doslej pri zveznem sekretariatu za gospodarstvo registriranih 52 pogodb med domačimi delovnimi organizacijami in tujimi podjetji. Pročunska vrednost teh skupin, po pogodbah vloženih investicij, je okoli 4.800 milijonov dinarjev, pri čemer ne gre prezreti, da so tuji partnerji pri vseh teh vlaganjih udeleženi s 1.200 milijoni, oziroma v vsaki pogodbi poprečno s približno 26 odstotki.

Politika — 3. VIII. 1972

GOL IN ČISTI DOBIČEK

Povod za najnovejše spore med domačimi proizvajalci soli tuzlanskega kombinata »Soda — soli« z ene strani in morskimi solarnami z druge so tudi tokrat našli — pri uvozu soli. Toda, za razliko od prejšnjih sporov, ko se tuzlanci nasprotovali uvozu, so se tokrat prav oni pojavili pred zveznimi in republiški organi z zahtevo, da enako, ravno z morskimi solarnami, lahko uvažajo morsko sol, pri kateri, pravijo, se dobro zasluzi. Sporočajo tudi, da je zvezna direkcija za rezerve prehranbenih predmetov, s tem da je odstopila jadranskim solarnam sol po 30 para, omogočila, da se pri tem imele po 55 par čistega dobička pri kilogramu.

Ekonomika politika — 31. VII. 1972

Mesec za mesecem je bila Rdeča armada, ki so ji, ujeti med utrjene linije (te so bile v bližini fronte posejane tako na gosto, da so si bile vsakebi komajda tri do pet kilometrov), pohajale zaloge, čedalje bolj uklenjena v obroč okrog Jučina in tik pred tem, da jo uničijo.

Beg iz te smrtonosne pasti je bil Dolgi pohod, po kitajsko »Čang čeng« ali »Pohod 25.000 lijev«, kar je dolžina 9.500 kilometrov ali dvojna razdalja med New Yorkom in San Franciscom: 368 dni zapored, od 16. oktobra 1934 do 20. oktobra 1935, se je 100.000 mož pod poveljstvom Maa, Ču Deja, Lin Piaa in Ču En Laja bojevalo brez predaha; v teh 368 dneh so počivali samo 115 dni ter povprečno prehodili po 35 kilometrov na dan. Pri tem pa niso bili sami. Še drugi dve komunistični armadi, ena pod poveljstvom Ho Longa (»druga«) in ena pod poveljstvom Čang Kuo Taa (»četrt«), sta izvedli isti podvig, vendar po drugi in hkrati precej daljši poti, ki je merila 12.000 kilometrov, kar je razdalja med portugalsko Lizbono in sovjetskim Uralom.

Vojaški poveljnik Rdeče armade Ču De

Nobenemu zgodovinarju doslej očitno še ni povsem natančno uspelo ugotoviti, kdo v politbiroju partije je določil Dolgi pohod; kaže, da so se zapisniki s takratnih sej kasneje izgubili. Po vsej verjetnosti pa je šlo za kolektivno odločitev, tudi zato, ker Mao tedaj še ni dosegel popolne oblasti; to je bila nedvomno »brezupna pustolovščina« (kot zatrjuje Fitzgerald), za katero so se komunisti odločili, ker pač ni bilo drugega izhoda in ker so si od nje obetali kvečjemu to, da bodo preživeli, ne pa, da bodo zmagali, kot se je potem zgodilo.

Ce je tej vojski uspelo prekorčiti dvanajst pokrajin in 63 mest, prodreti v področja, koder si že desetletja ni nihče upal, prebresti štiriindvajset rek, preplezati osemnajst gorskih verig in odbiti napade desetih sovražnih armad, je to brez dvoma zasluga njene politične organizacije. Od septembra naprej so v Mandžurijo prodirali Japonci in Čangkajšek, ki ga je zaposlil njegov peti vojni pohod, ni proti njim niti mignil s prstom: komunisti, ki so zastran odpora zoper japonsko osvajanje zavzemali zelo skrajna stališča in ki so že leta 1932 na

ves glas — in ne da bi jih to tedaj kaj obvezovalo — napovedali Japonski vojno, so izrabili priložnost, da so Dolgi pohod prikazali ne kot umik, ampak kot napredovanje v smeri fronte za boj proti Japoncem.

Dolgi pohod se je začel na večer 16. oktobra leta 1934. Med 100.000 možmi, ki so krenili na pot iz Jutuja na jugu pokrajine Kiangsi in si presenetljivo utrli prehod med sovražnikovimi utrdbami v Kvantungu ter Hunanu, je bilo 85.000 vojakov in 15.000 vladnih in partijskih funkcionarjev. Med njimi je bilo 39 žensk in en sam tujec: to je bil neki Nemec, bivši oficir Reichswehrha, ki ga je Kominterneta poslala Rdeča armada za vojaškega svetovalca pod lažnim imenom Ott Braun, Kitajci pa so ga prekrstili v Li Deja, »Tung Čijaa«, »junakega tovariša Lija« (Braun se je po drugi svetovni vojni vrnil v Nemčijo in postal član vrhovnega štaba vzhodnonemške vojske). Vrhovni poveljnik je bil Ču De, njegov politkomisar pa je bil Ču En Laj.

Že takoj v prvih bitkah, med 21. oktobrom in 20. novembrom leta 1934, so komunisti doživeli krvave izgube kakih 30.000 mož, kar je bila tretjina njihovih sil. To vojaško preseljevanje je bilo namreč podobno tisti »Potujoči republiki«, ki jo omenja Taine, kajti politbiro ni razpravljalo samo o političnih problemih, ampak o vsem, kar se jim je spotoma pripetilo: tako vojaški kot politični voditelji se strinjajo, da je bila ena izmed največjih napak ta, ker so po najslabših poteh tega sveta vlačili za sabo celotno orožarno organizirane države (celo kovnico in državno tiskarno, pa tudi tovarno za izdelovanje uniform). Druga napaka je bila v tem, da so hiteli naprej z vso naglico, podnevi in po znanih poteh — in zato je izpostavljeni sovražnikovim letalskim napadom — namesto da bi manevrirali s spreminjanjem smeri. »Kadar te zasleduje kak močan sovražnik«, svetuje Maova strategija, »tedaj uporabi način krivuljastih premikov«.

Prve dni januarja leta 1935 je Rdeča armada vkorakala v Kveičov in zavzela mesto Cunji na reki Vu: dva bataljona sta šla čez

reko na splavih in pod sovražnikovim ognjem dosegla drugo obalo, si tam nadela uniforme ubitih nasprotnikov in tako preoblečena ponoči vdrla v mesto ter prisilila njegovo posadko k vdaji. Prav tu v Cunji je med 6. in 18. januarjem priznala partijska konferenca Mau začasno funkcijo predsednika centralnega komiteja, kar pomeni vodstvo partije, ki ga je Mao obdržal skozi 37 let, vse do današnjega dne.

Po tem počitku je Rdeča armada znova krenila na pot, premagala mogočne planote v pokrajinah Hunan in Kvangsi ter naletela na prvo prepreko: kako prečkati Jangce, največjo kitajsko reko. In tu se je izkazala taktična iznajdljivost, spretnost in manevrska sposobnost osemindesetletnega Ču Deja.

Čisto jezikovno naključje je, da ime Ču De pomeni po kitajsko »rdeča sposobnost«. Seveda si tedaj, ko se je Ču decembra leta 1886 rodil v revni kmečki družini v prefekturi Jilung, na severovzhodu pokrajine Sečuan, ni nihče niti predstavljal, da se bo nekoč kasneje to ime tako dobro ujemale z njegovo dejavnostjo. Bil je četrti izmed šestih bratov; njegova mati je sicer rodila trinajst otrok, toda drugih sedem je umrlo. »Zadnjih pet«, je kasneje pripovedoval Ču, »so zadušili. Moji starši so bili preveč revni, da bi lahko nasitili toliko ust«.

Še zelo mlad je Ču osirotel, tako da ga je vzgajal bogat stric, zemljiški posestnik, ki ga je poslal šolat v vojaški inštitut in mu vrhu tega zapustil tudi vse svoje premoženje. Začel je kaditi opij, bil razuzdan in ves čas obkrožen s priležnicami. Pri 33 letih je Ču postal general kuomintanske vojske. Leta 1920 je odšel v Nemčijo izpopolnjevati svoje vojaško znanje in nekaj časa prebival v Parizu in Moskvi. Potem je v Berlinu spoznal Ču En Laja in se vpisal v kitajsko komunistično partijo. To je bil odločilen preobrat v njegovem življenju. S tem se je namreč Ču De odpovedal ženskam in mamilom, se skupaj z Maom vrgel v politiko in po vrnitvi na Kitajsko organiziral zanj leta 1927 prvo vstajo v Nančangu.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Redek obisk v Mariboru

Pred kratkim se je v Mariboru mudil g. RALPH CHURCHES. Gre za zavezniškega vojaka, ki je s svojo soprogo prispel iz daljne Avstralije v Maribor, kjer je bil med okupacijo na prisilnem delu — med drugim je moral delati v Sentilju, Rušan in v Mariboru — nato pa je pobegnil k partizanom. Ob tej priložnosti je obiskal tudi nekatere preživle borce, ki je z njimi skupaj partizani in Sloveniji.

Srečanje je bilo pristrčno. Najprej sta ju v domu družbenih organizacij v Mariboru sprejela predsednik in tajnik občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV v Mariboru Janez Hribar in Marjan Dolenc. G. Ralph Churches je bil nadvse ginjen nad tolikšno pozornostjo in je v svoji zahvali še posebej poudaril, da je izredno vesel, da se je lahko po toliko letih sestal s tovariši, ki so mu med vojno pomagali nazaj v zavezniško armado. Še posebej je bilo srečanje pristrčno, ko se je gost med drugim obrnil na Franca Grudna—Sveika in Franja

Vesenjaka, ki sta tega starega vojaka (kot mu tudi pravijo) pomagala voditi mimo številnih nevarnosti in ukan ter ga skupaj z drugimi srečno pripeljala na Dolenjsko. Od tod dalje pa so jih potem zavezniška letala prepeljala v pristanišče Bari v Italijo.

V nekajdnevem bivanju v Mariboru sta Ralph Churches in njegova soproga v družbi vojnih tovarišev ožeg mariborskih znamenitosti obiskala še Lovrenca na Pohorju in kraj ob Turški vasi pri Slovenjem Gradcu. Prvega zato, ker je bil semkaj najprej pribežal, ko je pobegnil iz nemškega vojnega ujetništva, drugega pa zaradi tega, ker so tam partizani njega in druge tovariše varno pripeljali čez cesto in železniško progo.

Preživeli borci Lackovega odreda so bili tega tako redkega obiska nadvse veseli. Gost pa jim je ob slovesu obljubil, da jih ne bo nikoli pozabil, saj so slovenski partizani zanj veliko storili.

D. MIKLAVEC

Oproščena vojna zločinca

V drugem dunajskem procesu iz Auschwitza je porotno sodišče oprostilo dva vojna zločinca esesovca Franca Wunscha in Otta Grafa. K temu dostavlja »Arbeiter Zeitung« (Delavski list) tole: »Ne, tokrat pa pri najboljši volji ne moremo obrazložiti tega, kar se je zgodilo. Porotnikom ni treba utemeljevati svojih razsodb. Zato ne bomo nikoli zvedeli, kaj se je dogajalo v notranjosti teh gospa in gospodov. Toda kako je mogoče zatajiti povsem konkretne izjave prič, ki so obtoženca hudo obremenjevale?«

V časniku »Kurier« je bilo med drugim zapisano tudi tole: »Kdor je slišal in doživljal pretresljive izjave obremenjenih prič v procesu iz Auschwitza, mora obupati nad avstrijsko pravičnostjo in s tem nad pravičnostjo sploh. Odmev, ki ga je oprostilna razsodba porotnikov povzročila v svetovni javnosti, bo Avstrijo močno osramotila. Zopet jo bodo označevali kot tisto deželo, kjer večerajšnji morilci lahko hodijo okoli kot pošteni in premožni meščani. Kako mora torej biti obremenjen obtoženec v nacističnem procesu, da bodo taki laični sodniki spoznali razliko med krivdo in nedolžnostjo?«

Procesi proti vojnim zločincem sicer ne morejo več obuditi sto tisočev žrtev, pa tudi ne morejo nelzmernega zla spremeniti v neizvršeno. Toda ustvariti je treba jasnost

o nacističnih nasilstvih, da bi mladini lahko obrazložili, kako je sploh moglo priti do tega. To pa ni posiljevanje preteklosti, marveč nujna podlaga za graditev varne prihodnosti.

Porotniki, ki danes povsem neodgovorno izrekaajo oprostilne razsodbe niso ravno nacisti — toda tudi taki so vmes. Večini izmed njih niso v šoli nikoli obrazložili bi-

Jana
sodoben ženski tednik

stva fašizma in njegove zgodovine. Večkrat pa so po vojni doživeli, kako so preganjali majhne sodelavce nacistov, medtem ko so se res veliki zločinci pravočasno poskrili.

Procesi proti vojnim zločincem bodo pomembni le, če bodo dobro pripravljeni in res vsestransko obrazloženi. O tem pa naj v Avstriji temeljito razmislijo vsi pristojni dejavniki.

JOHANN MÜLLER

„bien-être“
eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS